

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**HASAN TAHSİN FEYİZLİ'NİN HAYATI, ESERLERİ, KUR'AN-I KERİM VE
KIRAAT İLMİNDEKİ YERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Hilal BOZKIR

Şubat-2024
BATMAN
Her Hakkı Saklıdır

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HASAN TAHSİN FEYİZLİ'NİN HAYATI, ESERLERİ, KUR'AN-I KERİM VE
KIRAAT İLMİNDEKİ YERİ

YÜKSEK LİSANS

Hazırlayan
Hilal BOZKIR

Danışman
Doç. Dr. Osman BAYRAKTUTAN

Şubat-2024
BATMAN

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL VE ONAYI

Doç. Dr. Osman BAYRAKTUTAN danışmanlığında Hilal BOZKIR tarafından hazırlanan ‘‘Hasan Tahsin Feyizli'nin Hayatı, Eserleri, Kur'an-ı Kerim Ve Kıraat İlmindeki Yeri’’ adlı tez çalışması 15/02/2024 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Doç. Dr. Osman BAYRAKTUTAN

.....

Üye

Dr. Öğrt. Üyesi Nihat DEMİRKOL

.....

Üye

Dr. Öğrt. Üyesi İsa HIZIROĞLU

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr.Öğr.Üyesi Ömer Murat ÖTER
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all materials and results that are not original to this work.

Hilal BOZKIR
15.02.2024

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HASAN TAHSİN FEYİZLİ'NİN HAYATI, ESERLERİ, KUR'AN-I KERİM VE KIRAAT İLMİNDEKİ YERİ

Hilal BOZKIR

Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

DANIŞMAN: Doç. Dr. Osman BAYRAKTUTAN

2024, 127 sayfa

Jüri

Danışman: Doç. Dr. Osman BAYRAKTUTAN
Dr. Öğrt. Üyesi Nihat DEMİRKOL
Dr. Öğrt. Üyesi İsa HIZIROĞLU

Kur'an-ı Kerim, Allah c.c tarafından insanlara hidayet kaynağı olarak gönderilen yüce bir kitaptır. Bu kutsal kitap, Cebrail aracılığıyla Hz. Peygamber'e nazil olmuş olup, hem manen hem de lazfi yönüyle titizlikle okunmasına özen gösterilmiştir. Bu bağlamda kıraat ilmi ortaya çıkmış ve birçok değerli âlimin rehberliğinde o dönemden günümüze kadar süregelmiştir.

Bu değerli âlimlerden biri olan Hasan Tahsin Feyizli, çeşitli alanlarda verdiği eserlerle öne çıkmış, özellikle Kur'an-ı Kerim meal ve kıraat ilmi konularında gerçekleştirdiği çalışmalarla alanında önemli bir konum elde etmiştir. Bu çalışmada, Türkiye'deki kıraat ilmi çalışmalarına canlı bir örnek teşkil eden Hasan Tahsin Feyizli'nin hayatı, eserleri, kıraat ilmine olan katkısı ve elektrik mühendisliği alanındaki diğer çalışmaları, detaylı bir şekilde incelenmiştir. Hasan Tahsin Feyizli'nin hayatı hakkında mevcut bir inceleme bulunmaması bizi bu araştırmayı gerçekleştirmeye yönlendirmiştir. Genellikle değerli âlimlerin hayatlarıyla ilgili çalışmaların vefatlarından sonra yapıldığı bilinen bir durumdur. Bu bağlamda, Feyizli'nin kendi yaşamından daha kesin bilgiler edinmek ve hatıralarına ışık tutmak, daha sağlıklı ve mantıklı bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Anahtar kelimeler: Elektrik Mühendisliği, Feyzül-Furkan, Hasan Tahsin Feyizli, Kıraat Aşere, Kur'an'ı Kerim

ABSTRACT

MS THESIS

"THE LIFE, WORKS, AND CONTRIBUTION OF HASAN TAHSİN FEYİZLİ TO THE QURANIC EXEGESIS AND RECITATION SCIENCE"

Hilal BOZKIR

**Institute Of Graduate Education Of Batman University The Degree Of Master Department Of
Reading The Quran And Qiraat**

**ADVISOR: Doç. Dr. Osman BAYRAKTUTAN
2024, 127 Pages**

Jury

**Advisor: Doç. Dr. Osman BAYRAKTUTAN
Dr. Öğrt. Üyesi Nihat DEMİRKOL
Dr. Öğrt. Üyesi İsa HIZIROĞLU**

The Quran, a sublime book sent by Allah as a source of guidance for humanity, stands as a sacred scripture revealed to Prophet Muhammad through Gabriel. It demands meticulous attention, both spiritually and literally, in its reading. In this context, the emergence of the Science of Qur'anic Recitation (Kıraat İlmi) has been instrumental, persisting from the era of its revelation to the present day under the guidance of numerous esteemed scholars.

Hasan Tahsin Feyizli, one such scholar, has garnered distinction through various works, particularly in the fields of Quranic interpretation (meal) and recitation science. His noteworthy contributions have positioned him prominently in these domains. This study thoroughly investigates the life, works, contributions to the Science of Qur'anic Recitation, and other pursuits in the field of Electrical Engineering by Hasan Tahsin Feyizli, serving as a vibrant exemplar of Quranic recitation studies in Turkey. The absence of a comprehensive examination of Hasan Tahsin Feyizli's life prompted this research. Typically, studies on the lives of esteemed scholars are known to be conducted posthumously. In this context, acquiring more precise information about Feyizli's life and shedding light on his memories can be considered a healthier and more logical approach.

Keywords: Electrical Engineering, Feyzü'l-Furkan, Hasan Tahsin Feyizli, Qoran, Science of Qur'anic Recitation

ÖNSÖZ

Yüce Allah Kur'an'ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: “*Rasülümüz kitapta bulunup da gizlemekte olduğunuz birçok şeyi size açıklamak üzere geldi; birçoğunu da açığa vurmuyor. Şüphe yok ki size Allah'tan bir ıfık, apaçık bir kitap geldi.*”¹ Yine başka bir ayeti kerime'de ; “*İşte kitap; o'nda asla şüphe yoktur. O günahattan sakınanlar için bir rehberdir.*”² Nisa süresi 174. Ayette ise yüce Allah c.c.; “*Ey insanlar, şüphesiz size rabbinizden kesin bir delil geldi ve apaçık bir nur indirdik.*”³ Kur'an'ı Kerim'in, Allah tarafından insanlara bir ıfık, nur, hidayet kaynağı gibi birçok tanımının olduğu ve yine Rabbimiz tarafından bizlere Kur'an'ı Kerim aracılığıyla iletilmiştir.

Hız. Peygamber'in; “*sizin en hayırlınız Kur'an'ı Kerim'i öğrenen ve öğretenidir*”⁴ hadisi şerifi gibi Kur'an'ı Kerim'in faziletini aktardığı birçok hadis bizlere sahabe yoluyla ulaşmıştır. Söz konusu ayet ve hadislerden anlaşılacağı üzere Kur'an'ı Kerim İslam dininin ana kaynağıdır.

Böylece bu kutsal emanet peygamberden sahabeye, onlardan tabiine, günümüze kadar gelen âlimler tarafından hem nakilleri hem de çalışmalarıyla birlikte müstakil ilimler türetmişlerdir. Bu ilimler; tefsir, kıraat, fıkıh, kelam vb. birçok kavram altında ele alınmış, her biri müstakil birer ilim dalı olmuş, kıymetli zatlar tarafından yetiştirdikleri talebeleri aracılığıyla çağımıza kadar süregelmiştir.

İlimlerin kaynağı şüphesi Kur'an'ı Kerim'dir. Kıraat İlmi ise kutsal kitabın lafzen incelendiği alan olmuştur. Çalışmamızın ana teması Kur'an'ı Kerim ve Kıraat İlmi ile ilgili olduğundan bizde bu süreçte geçmişten günümüze kıraat ilmi çalışmalarını incelemiş, bu ilmin nasıl açıklandığını, tarihsel sürecinin nasıl geliştiğini, bu ilimle meşhur olmuş alimlerin ve büyük zatların hayatlarını inceleyerek bir veri tabanı oluşturmaya çalıştık.

Kıraat ilmini ilk kez sistemli bir şekilde ele alan İbn Mücahid'den, daha sonra kıraat'ı aşere kavramı ile bizleri tanıştıran İbnü'l Cezeri'ye; onlardan sonra gelen kıymetli zatlar yine bu ilmi hem kaleme almış hem de birçok talebe yetiştirmiştir. Türkiye'de de Cumhuriyet tarihi boyunca bu ilmi göğüslemiş birçok kıymetli şahıs var olmuştur.

¹ Komisyon, *Kur'an-ı Kerim Meali* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010), Mâide, 15.

² Bakara, 2.

³ Nisâ, 174.

⁴ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail Buhârî, *el-Câmiu's-sahih* (Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1419), Fezailü'l-Kur'an, 21.

Bunlardan biri olan Kurra Hafız Profesör Doktor Hasan Tahsin Feyizli, hem Kur'an'ı Kerim meali yazmış, hem kıraat alanında eser sunmuş, hem de hukuk, mühendislik gibi ayrıca unvanlara sahip olup günümüzde yaşayan çok kıymetli bir şahsiyettir. 70 yaşında akademik çalışmaları başlamış ve 89 yaşında Profesör olmuş olan bu değerli zat, birçoğumuza örneklik teşkil edecek hayat hikayesi ile hala ilim yolculuğuna devam etmektedir.

Bu çalışmamızda Hasan Tahsin Feyizli'nin hayatını, eserlerini, Kur'an'ı Kerim ve Kıraat İlmi alanındaki çalışmalarını ele almaya çalışarak bu kıymetli ilim adamının adını duyurmak ve çalışmalarına destek olmayı üzerimize vazife edindik.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Feyizli'nin bizatihi kendisinden ve sosyal medya platformlarında edindiğimiz bilgiler ile hayatı detaylı bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde ise, müellifin Kur'an'ı Kerim ve Kıraat İlmi dışında olan telif, tercüme, makaleler ve hala devam ettirdiği çalışmaları eksiksiz bir şekilde sunulmuştur.

Üçüncü bölümde, Hasan Tahsin Feyizli'nin Kur'an'ı Kerim ve Kıraat İlmine dair ele aldığı eserler ve çalışmalar tahlil edilmiştir.

Söz konusu tez çalışmam süresince rehberliğini, sabrı ve nezaketi ile desteğini eksik etmeyen saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Osman Bayraktutan'a en hissi duygularım ve sonsuz bir minnet ile teşekkür ediyorum. Çok Kıymetli hafızlık hocam; Bursa Dini Yüksek İhtisas Merkezi Müdürü Fatih Çatmakaş'a tüm emekleri için şükranlarımı arz ediyorum.

Ayrıca, sevgili kardeşlerim Sümeyye Bilge Avcı ve Hatice Bilge'ye destekleri, göz nuru çocuklarıma anlayışları için teşekkür ederim. Hasseten, desteğini benden hiç esirgemeyen değerli eşim Özcan Bozkır'a, kıymetli annem ile babama, tüm aileme duaları ve varlıkları için saygı ve sevgilerimi sunuyorum.

Hilal BOZKIR
BATMAN - 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu	2
2. Araştırmanın Amacı	2
3. Araştırmanın Önemi	2
4. Araştırmanın Kapsamı, Sınırı ve Yöntemi	3
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1. HASAN TAHSİN FEYİZLİ’NİN HAYATI	4
1.1. Hasan Tahsin Feyizli’nin Hayatı	4
1.1.1. Çocukluğu ve İlk Gençlik Yılları	4
1.1.2. Ailesi ve Çocukları	6
1.1.3. Yüksek İslam Enstitüsü	7
1.1.4. Askerliği	7
1.1.5. Elektrik Çalışmaları ve Mühendislik Eğitimi, Patentli İcadı	8
1.1.6. Gaziantep Yılları	10
1.1.7. Kurra’lık Eğitimi	10
1.1.8. Tercüme ve Meal Çalışması, Makaleleri	11
1.1.9. Yurtdışı İrşad Görevi	12
1.1.10. Akademi Süreci	12
1.2. Hasan Tahsin Feyizli ile Yaptığımız Söyleşi	14
İKİNCİ BÖLÜM	20
2. HASAN TAHSİN FEYİZLİ’NİN ESERLERİ VE İLMİ ÇALIŞMALARI	20
2.1 Telif Ettiği Eserleri	20
2.1.1 İslam’da ve Diğer İnanç Sistemlerinde Oruç - Kurban	20
2.1.2 Kur’an’da Ahlak – Hukuk İlişkisi	22
2.1.3 Cahiliyye Zihniyetinin Kur’an’la Değişimi	24
2.2 Tercüme Ettiği Eserleri	26
2.2.1 İslam’da Mal ve İdare	26
2.2.2 İslam İnancı Fıkıh-ı Ekber ve Akaid-i Nesefi	27
2.2.3 İslam’da Miras Hukuku	27
2.3 Sadeleştirdiği Eserleri	27
2.3.1 İslam Fıtrî Tabii ve Umumi Bir Dindir	27
2.3.2 <i>Mi’yar-ı Sedat</i> (Klasik Mantık)	28
2.4 Hasan Tahsin Feyizli’nin Yazdığı Makaleler	28
2.4.1 Kur’an’da Aile Hukuku	28
2.4.2 Kur’an Perspektifinden Put Edinme ve Putlaş (Tır)Ma Psikolojisi	30
2.4.3 Fiillerin Oluşumunda Fonksiyon Akıl Mı İrade Mı?	32
2.4.4 Akla Tesir Eden Faktörler ve Eylem	33
2.4.5 Hümanist Mi, Salih İnsan Mı?	34
2.4.6 Kur’an-ı Kerim ve Beslenme	35
2.4.7 Dinsiz İlim ve Hür Yaşama	36
2.4.8 Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım	37
2.4.9 Müslüman Faizi Nasıl Yer?	37
2.4.10 Mahluku Halık Yerine Koymak Ne Demek?	38

2.4.11	Toplumda Helal Ve Haram Tayyib Yaşam Sistemine Doğru	39
	İslam'a Göre Evlenecek Adaylar	39
2.4.12	İslamda Ticaret ve Kazançlarını Haramlaştıran Müslümanlar	40
2.4.13	Helal Olmalı.....	41
2.4.14	Helal Kazanma ve Beslenme	41
2.4.15	Hicret ve Hayata Yüklendiği Anlam.....	42
2.4.16	Helal ve Haram Konusuna Kur'an Penceresinden Bakış	42
2.4.17	Hermenötik Bilgisi	42
2.4.18	Uzakdoğu Ülke Dinlerinde Oruç	43
2.4.19	Uzakdoğu Ülke Dinlerinde Kurban.....	44
2.4.20	Ahlakta Erezyon ve Çöküntü Sebebi.....	44
2.5	Hasan Tahsin Feyizli'nin Gazete ve Haber Portallarında Yayımlanan Röportajları Ve Hakkında Yazılan Yazılar/Haberler, Dergilere Verdiği Röportajlar, Sosyal Medya Yayınları.....	45
2.5.1.	Gazete ve Haber Portallarında Yayımlanan Röportajları Ve Hakkında Yazılan Yazılar/Haberler	45
2.5.1.1.	Yeni Şafak Gazetesine Verdiği Röportajı;	45
2.5.1.2.	Yeni Şafak Haber Portalı'nda Hakkında Yayımlanan Yazı	45
2.5.1.3.	Mihvak Web Sayfasında Hasan Tahsin Feyizli Hakkında Yayımlanan Yazı	46
2.5.1.4.	Anadolu Haber Ajansı'nda Yayımlanan Röportajı;	46
2.5.1.5.	Dünya Bizim Haber Portalı, Tefsir Semineri Notları.....	48
2.5.1.6.	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Kütüphane Açılışı Haberi	49
2.5.1.7.	Türkiye Yazarlar Birliği Üstün Hizmet Ödülü	49
2.5.1.8.	Bazı Haber Portalları'nda Hasan Tahsin Feyizli	50
2.5.2.	Dergi Röportajları	50
2.5.2.1.	Karabatak Dergisi ile Röportajı	50
2.5.2.2.	Vuslat Dergisi ile Röportajı	51
2.5.3.	Youtube Dersleri ve Söyleşileri	52
2.5.4.	Hasan Tahsin Feyizli'nin Devam Ettiği Çalışmaları.....	54
	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	56
	3. HASAN TAHSİN FEYİZLİ'NİN KUR'AN'I KERİM VE KIRAAT İLMİ ALANINDAKİ ESERLERİ.....	56
3.1	Feyzül Furkan Kur'an'ı Kerim Meal'i	60
3.1.1	Meal'in Yazılma Sebebi ve Süreci.....	61
3.1.2.	Feyzül-Furkan Kur'an'ı Kerim Meal'inin Metodu.....	62
3.1.3.	Genel Hatlarıyla Meal'in İçeriği ve Özellikleri	64
3.2.	İmam'ı Asım Hafs Rivayeti ile İmam'ı Nafi Verş Rivayetinin Karşılaştırılması	66
3.2.1.	Eserin Yazılma Sebebi ve Süreci	67
3.2.2.	Eserin Metodu.....	67
3.2.3.	Genel Hatlarıyla Eserin İçeriği ve Özellikleri	68
3.3.	Kıraat-i Aşere	71
3.3.1.	Kıraat-İ Aşere'nin Yazılma Sebebi ve Süreci.....	71
3.3.2.	Eserin Metodu.....	72
3.3.3.	Genel Hatlarıyla Eserin İçeriği ve Özellikleri	73
3.3.4.	Kur'an'ı Kerim, Kıraat İlmi ve İmamları	73
3.3.4.1.	Kur'an'ı Kerim.....	73
3.3.4.2.	Kıraat İlmi.....	73
3.3.4.3.	Kur'an'ın Nuzülü ve Okunmasındaki Yedi Harf Konusu	75
3.3.4.4.	Kıraatler İctihadi Değildir	76

3.3.4.5.	Kıraatin Kısımları ve Gelişmesi.....	76
3.3.4.6.	Kur'an'ın ve Kıraatlerinin Sahabe Ve Tabii'nden Nakli	77
3.3.4.7.	Kurra.....	78
3.3.4.8.	Ravi	78
3.3.4.9.	Rivayet.....	78
3.3.4.10.	Kıraat İlmindeki Tarikler	78
3.3.4.11.	Kitaplar ve Şahıslar Bakımından Tarikler	80
3.3.4.12.	Kur'an Kıraatindeki Usüller	80
3.3.4.13.	İndirac Usulünün Tatbikinden Sonra Ortaya Çıkan Üç Mezhep	81
3.3.4.14.	Kıraatleri Cem Yapma Usülleri	83
3.3.4.15.	Vakf ve İbtida (Durma ve Başlama)	83
3.3.4.16.	Kıraatleri Elde Etme Usülü.....	84
3.3.4.17.	Kıraat İlmini Okutacak ve Okuyacaklarda Aranılan Özellikler	84
3.3.4.18.	Kur'an'ı Tecvidle Okuma.....	85
3.3.4.19.	Kur'an'ı Kerim'i Okuyuş Şekilleri	86
3.3.4.20.	Harflerin Taksimi	86
3.3.4.21.	Lahn ve Teganni.....	88
3.3.4.22.	On Kıraat İmamı ve Ravileri	89
3.3.5.	On İmam ve Ravilerine Göre Tecvid Ve Okuma Kaideleri (Usül)	93
3.3.5.1.	İstiaze.....	94
3.3.5.2.	Besmele	95
3.3.5.3.	Med ve Kasr.....	95
3.3.5.4.	İdğam, Sakin Nun ve Tenvinin Halleri	98
3.3.5.5.	Fetha – İmale / Taklil / Beyne Beyne.....	99
3.3.5.6.	Lafzatullah	99
3.3.5.7.	Sekte	99
3.3.6.	Ferş-İ Huruf	100
3.3.7.	Ayetlerin İnfirad Ve İndirac Usulu İle Okunuş Şekilleri (Vücuhat).....	101
	SONUÇ	102
	KAYNAKLAR	105
	EKLER.....	109
	EK 1. HASAN TAHSİN FEYİZLİ'NİN FOTOĞRAF ALBÜMÜ	109
	ÖZ GEÇMİŞ	127

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.s.	: Aleyhi's-Selâm
b.	: İbn, bin
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
c.c.	: Celle Celâluhu
çev.	: Çeviren
DİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DİB.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Dr.	: Doktor
Ed.	: Editör
Hız.	: Hazreti
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
Nşr.	: Neşreden
r.a.	: Radiyallahu anh
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
ss.	: Sayfa aralığı
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
V.	: Ölüm

GİRİŞ

Kıraat, Kur'an-ı Kerim'in farklı anlaşılacak bir kavram olmadığı, aksine kendisinin bir özelliği olduğu bir terimdir. Bu bağlamda, "Kıraat ilmi, Kur'an-ı Kerim'in lafızlarını edâ yönüyle ele alan, bu konudaki ittifak ve ihtilafları belirten rivayetleri, nakledenlerin (imam ve râvîlerin) isnâdını kullanarak inceleyen bir disiplindir." şeklinde tanımlanabilir. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatından sonra, Arap olmayan birçok topluluk İslam dinini kabul etmiştir. Bu durum, Kur'an-ı Kerim'in okunmasında bazı zorlukları beraberinde getirmiştir. Çünkü Hz. Peygamber'in hayatta olduğu dönemde farklı lehçeleri duyanlar, sorunlarına çözüm bulmak için O'na başvurabiliyorlardı. Ancak vefatından sonra bu mesele daha fazla dikkat gerektiren bir hal almıştır.

Sahabe ve sonraki dönem olan tabiin döneminde, farklı bölgelerde farklı lehçelerde Kıraat okumaları yapılmış ve bu durum, giderek çözümsüz bir hale gelmiştir. İbn'i Mücahid, bu durumu sistematik hale getiren ilk kişiydi. Farklı bölgelere giderek okunan kıraat lehçelerini belirlemiş, rivayet zincirini Hz. Peygambere ulaşacak şekilde titizlikle düzenlemiş ve bu lehçeleri yedi sahih kıraat olarak belirlemiş, Kıraat'i Seb'a ilmini ortaya çıkarmıştır. Daha sonra İbnü'l Cezeri, bu yedi sahih kıraate üç kıraat daha ekleyerek bu sayıyı ona çıkarmış ve böylece kıraat'i aşere oluşturulmuştur.⁵

Kıraat ilmi, büyük ilmi şahsiyetler tarafından günümüze kadar sürdürülmüştür. Ülkemizde de Cumhuriyet sonrasında bu ilim, medreselerde, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde ve bağımsız hocalar tarafından hala devam ettirilmektedir. Bu ilmi öğrenenler, icazet almaya hak kazanmış, öğrencilere öğretme görevini üstlenerek bu ilmin devamını sağlamaktadırlar.

Bu çalışmada, özellikle Cumhuriyet sonrasında ülkemizde yapılan Kıraat İlmi çalışmalarına örnek teşkil eden ve değerli bir şahsiyet olan Profesör Doktor Hasan Tahsin Feyizli'nin hayatı, eserleri ve Kur'an-ı Kerim'e olan katkıları ele alınmış, gerekli kaynaklar incelenerek hazırlanmıştır.

⁵ Yaşar Akaslan, "Kıraat İlmi Sistematğinde Usül Kavramları", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2017), 243.

1. Araştırmanın Konusu

Hasan Tahsin Feyizli, günümüzde yaşayan, ilerleyen yaşına rağmen hem akademi hem de diğer birçok alanda kendini kanıtlamış kıymetli bir ilim adamıdır. Bu bağlamda, bu saygın şahsiyetin hayatını ve önemli çalışmalarını irdelemeye çalıştık.

Üç bölümden oluşan alışma, Feyizli'nin hayatı, yaşamı boyunca ortaya koyduğu ve hala devam ettirdiği alışmaları, Kur'an'ı Kerim ve Kıraat İlmine olan katkılarından oluşmuştur.

2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Profesör Doktor Hasan Tahsin Feyizli'nin Kur'an-ı Kerim ve Kıraat İlmi'ne yaptığı katkıları, bu alandaki başarılarını akademi camiasına tanıtmayı hedeflemektedir. Ayrıca, müellifin sadece Kur'an-ı Kerim ve Kıraat İlmi çalışmalarıyla sınırlı kalmayarak Hafız Kurra, öğreimen, mühendis, yazar, mütercim gibi birçok alandaki başarıları da dikkate alınmıştır. Feyizli'nin çeşitli meziyetleri, bu çalışmanın gerçekleştirilmesine ilham vermiştir. Araştırmada, Feyizli gibi önemli bir şahsiyetin hayatı ve tüm çalışmaları, kronolojik bir sırayla ele alınarak, bu bilgilerin akademik evre ve genel okuyucu için düzenli ve erişilebilir bir kaynak oluşturması amaçlanmıştır.

3. Araştırmanın Önemi

İslam tarihi boyunca birçok önemli şahsiyet, çeşitli ilim dallarında yaptıkları çalışmalarla İslam dinine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu değerli zatlar, günümüze kadar süren çalışmalarıyla bizlere ışık tutmuşlardır.

Yürüttüğümüz araştırmalar sonucunda, bu kıymetli şahsiyetlerin vefatlarından sonra biyografi çalışmalarının yapıldığı ve bu bilgilerin akademi dünyasına sunulduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, Hasan Tahsin Feyizli'nin hala hayatta olması, bizzat kendisinden edinilen bilgilerle gerçekleştirilen bu çalışmanın, geleceğe ışık tutması açısından önemli bir kaynak olma potansiyeline sahip olduğunu vurgulamaktayız.

4. Araştırmanın Kapsamı, Sınırı ve Yöntemi

Araştırma, Hasan Tahsin Feyizli ile yüz yüze gerçekleşen görüşmelerin yanı sıra kendisi ile yapılan telefon görüşmeleri üzerine odaklanmıştır. Müellifin telif eserleri, tercüme ve sadeleştirme faaliyetleri, tez çalışmaları ve makaleleri gibi alanlardaki katkıları ele alınmış; aynı zamanda sosyal medya mecralarındaki dersleri, gazete ve dergilere verdiği röportajlar, haberler ile dijital veri tabanları gibi çeşitli içeriklerden yararlanılmıştır.

Çalışmanın Kur'an-ı Kerim ve Kıraat İlmi konusunu ele alan son bölümünde, Feyizli'nin meal çalışmaları, Kıraat-i Aşere gibi önemli eserleri detaylı bir şekilde incelenmiş ve Türkiye'de Kıraat İlmi ile ilgili yapılan çalışmalara örneklik teşkil etmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, Kıraat İlmi ve Tarihi ile ilgili eserler incelenmiş, dijital veri tabanlarından ulaşılan ilgili makaleler detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Çeşitli biyografi çalışmalarından elde edilen bilgilerle, gerekli doküman ve belgelerle desteklenerek çalışma zenginleştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HASAN TAHSİN FEYİZLİ’NİN HAYATI

1.1. Hasan Tahsin Feyizli’nin Hayatı

Profesör Dr. Hasan Tahsin Feyizli, kurra hafız, mühendis, mucid, öğretmen, çevirmen gibi unvanlarının dışında, Kur’an’ı Kerim ve Kıraat ilmi ile temayüz etmiş, günümüzde yaşayan kıymetli şahsiyetlerden biridir.

Çalışmamızın bu bölümündeki bilgiler müellif ile yaptığımız hem yüz yüze hem de telefon görüşmeleri ile elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda verilmiştir. Ayrıca sosyal medya mecralarında yayımlanan demeçler, röportajlar, gazete ve dergilerde verilen bilgilerden de yararlanılmıştır.

Bu bağlamda Feyizli’nin ilk çocukluk yılları, eğitim hayatı, askerliği ve hem mühendislik hem de ilmi çalışmalarına yer verilecektir.

1.1.1. Çocukluğu ve İlk Gençlik Yılları

19 Ekim 1934’te Kırşehir’in merkez ilçesinin Aşık Paşa Mahallesi’nde evin tek oğlu olarak dünyaya gelen Feyizli’nin, babası manav annesi ise ev hanımıdır.

Ebeveynlerinin okuma yazması olmadığını ifade eden Feyizli, Kırşehir’in çok fazla kar yağışı alan soğuk kış gecelerinde, bir akrabasının bazı geceler onlar için ilmi eserler ve Kur’an okuduğunu, bunu ilgiyle takip ettiğini hatırladığını anlatmıştır. Kur’an Kurslarını yasaklı olduğu bu dönem için Feyizli; *Namaz sureleri kitabı satılırdı (sanki namazda sadece bunlar okunurmuş gibi) toplanıp geceleri okunurdu, ben çocuğum babam bana “kapıyı gözetle de bekçi gelirse haber ver” derdi.* Cümleleri ile ifade etmiştir.

Kur’ân okumayı bilmeyen babası, oğlunun Kur’ân’ı öğrenmesini istemiş, kendisine elifba getirmesiyle birlikte Kur’ân öğrenme iştiyakı başlamıştır. “O dönem Kur’an’ı Kerim’lerin çoğu ya yakılmış ya da gömülmüştü, babam nerden bulduysa bulmuş, koltuğunun altına saklayarak bir elif ba getirmişti” diyen Feyizli, komşularının radyolarından Arap kâirileri dinlerken ağladığını hatırladığını çocuk yaşında Kur’ân aşkı gönlünde belirlediğini belirtmiştir.

1945 yılında Kur'an Kursları açılmıştır. Bu dönemde beşinci sınıfı okuyan Hasan Tahsin Feyizli, on/on bir yaşlarındayken kendi isteği ile hafız olmak istediğini babasına söylediğinde babasının; *“Seni ortaokula vereceğim, büyük adam olursun vali olursun, sana takım elbise alırım, kravat alırım etme, eyleme”* söylemlerine rağmen hafızlık konusunda ısrar edince, babası onun bu kararını değiştiremediğini anlayıp hafızlık kursuna götürmüştür.

Hafızlık hocası Mustafa Koşluk, Feyizli'nin Kur'ân'ı öğrenme hevesini, hafızlığa olan isteğini görünce Kur'ân'ı Kerim'den 20 sayfa okutup hemen hafızlığa başlatmış ve 2 yılda hafızlığını bitirebilmesine vesile olmuştur.

Müellif, bu süreci büyük bir içtenlikle anlatarak şu cümlelerle ifade etmiştir;

“Kur'an'ı Kerimi öyle büyük bir okuma aşkı vardı ki içimde, okuldan döndükten sonra geceleri buz gibi ayazda abdest almaya çıktığımda elim kapının koluna yapıştırdı. Malum elektrikte yok o dönem, gaz lambasını açar yorganı üzerime çeker başlardım okumaya. Ben hiç yüzüne hatmetmedim, 20. Sayfaya gelince artık ezbere geçtim. Her gün bir sayfa ezberlerdim. Yaz aylarında bağ evimiz vardı şehire beş kilometre uzak, altı ay orada kalırdık ama ben derslerimi ihmal etmemek için her gün o yolu gidip geldim, böylece ezberimi tamamlayıp Hafız oldum Elhamdulillah.”⁶

Hafızlığının sonlarına doğru kurslarına bir zat gelir ve *“bu gençlere talim/Tashih-i Huruf dersi vermek istiyorum”* der. Bu zat ağır ceza hâkimi, hafız kurra hem medrese hem de hukuk mezunu ve aynı zamanda İstanbul'da talim hocası olan Nazım Akyüz'dür. Sadece bir haftada *“Allah'ı Ekber”* lafzının üzerinde talim yaptığını anlatan Feyizli, tüm Kur'an'ı hocasından talimli bir şekilde tam hakkıyla okuyarak bitirmiştir.

Talim derslerine hafızlığının son döneminde başlayan Hasan Tahsin Feyizli, hafızlığını bitirdiği yıl, yani 14 yaşındayken babasına; *“baba ben Kur'an'ı Kerim'i ezberledim ama anlamıyorum, artık Arapça öğrenmek ve bu ilmi de almak istiyorum”* demiştir. O dönem Ramazan aylarında, vaaz verdiğinde herkesin dinlemeye gittiği sert ve disiplinli bir zat vardır. Babasının manav dükkanında alışveriş yaparken kendisine Arapça eğitimi verebileceğini söyleyince müellif bu duruma çok sevinmiştir. Arapça hocası Müfit Kurutluoğlu hem müderris hem de meclisin ilk açıldığı yıl Kırşehir milletvekilliği yapmış büyük bir âlimdir.

Hasan Tahsin Feyizli, 15 yaşına geldiğinde artık okulunu hafızlığını ve Arapça ilmini öğrenmiş ama yine de içindeki ilim aşkı hiç azalmamıştır. Babasına müftü olmak istediğini ifade eden Feyizli, bunun için Mısır'a gitmek istediğini söylemiş fakat

⁶ Hasan Tahsin Feyizli, Kişisel Görüşme, 18 Ağustos 2023.

babasından “*ben fakir adamım gönderemem*” cevabıyla derin bir üzüntü duymuştur. *Madem Mısır’a gidemiyorum o zaman İstanbul’a gideceğim* diyen Feyizli, ailesinin tüm ısrarına rağmen bu kararını uygulamış, hafızlık arkadaşı Abdullah Taşdelen ile birlikte müftü olma hayalini gerçekleştirmek için İstanbul’un yolunu tutmuştur. Feyizli bu süreci şu cümlelerle anlatmıştır;

“Ailem zorla da olsa bu izni verince bir kamyonun arkasına atladık gittik. Tophanede Ermenekli Saffet Efendi ile Arapça derslerine başladım. Rahmetli Gönenli Mehmet Efendi hocanın yanına vardım o bana “senin benden alacağın bir şey yok ama şu on kişiyi sen okut” dedi. Böylece ilim yolculuğum başlamış oldu.”

Kış aylarını İstanbul’da ilim ile geçiren Feyizli, yaz aylarında tatil için ailesinin yanına geldiği dönemlerde yine boş durmamış, hafızlık tekrarlarını yapmıştır. Bağ evine gittiği bir dönemde hafız olduğu için “*bize imamlık yapar mısın?*” sorusuyla karşılaşan Feyizli, orada imamlık yapmış, müftü bu haberi alınca yanına çağırmıştır. O’na hem hafızlık hem ilmihal soruları soran müftüye tüm soruların cevaplarını tam olarak okuyunca müftü bir kağıt imzalamış ve henüz 15 yaşında olan müellife, imamlık yapabilir onayı vermiştir.

O yıl İmam Hatip liseleri açılınca kayıt yaptıran müellif, Celallettin Ökten, Bekir Haki Efendi, Ömer Nasuhi Bilmen, Ahmet Davutoğlu, Mahiz İz, Ali Rıza Sağman ve Nurettin Topçu gibi dönemin en iyi hocalarından eğitim almıştır. Aynı zamanda İsmail Karaçam, Tayyar Altıkulaç, Hayrettin Karaman, Mehmet Ali Sarı gibi önemli isimlerle aynı dönemde İmam Hatip Lisesi’ni okumuştur. Okulun dördüncü yılında ağır bir hastalığa yakalanmış, buna rağmen derslerini hiç aksatmamış fakat sınava giremeyince bir dönem daha uzatarak okuldan başarıyla mezun olmuştur. Ayrıca eğitimine devam ederken haftanın üç günü Fransız Konsoloslukuna giderek Fransızca öğrenmiştir.

1.1.2. Ailesi ve Çocukları

1960 yılında Yüksek İslam Enstitüsüne henüz başlamışken Nimet hanımla evlenen Feyizli, eşini hayırla yâd ederken kendisi ile ilgili; “*Eşim, her zaman ilk eşimi biraz kıskandı. Ama baktı ki baş edemeyecek sonra buna alıştı. Çünkü anladı ki benim ilk ve ayrılmaz eşim ilimdir.*” anısını akarmıştır.

Binnur, ilk çocuğu olarak Ankara İmam Hatip Lisesi’nden mezun olmuş ve 1982 yılında Türk Dili ve Edebiyatı alanında lisans eğitimini tamamlamıştır. İstanbul Radyo Televizyonu ve Eğitim Kültür Dairesi’nde müdürlük görevlerinde bulunmuş ve daha

sonra emekli olmuştur. Oğlu İsmail Taha, 1963 yılında doğmuş ve yine İmam Hatip Lisesi mezunu olarak Hacettepe Üniversitesi'nden mezun olmuştur. İsmail Taha, halen Ankara televizyonunda görevine devam etmekte olup belgesel çekimleri yapmaktadır. Ailelerinin son ferdi olan Gülnur ise 1964 yılında dünyaya gelmiştir. ⁷ Çocuklarına ilgisinin şöyle olduğunu aktaran Feyizli;

Onlara kitaplar alıyordum, ancak amacım sadece okumayı değil, aynı zamanda okumayı sevmeyi öğrenmelerini sağlamaktı. Birlikte çarşıya gider, "en güzel hediye kitap" diye belirtirlerdi ve ben de en görsel açıdan zengin kitapları tercih ederdim. Bu şekilde, onları motive etmeyi başardım ve hiçbir zaman "ders çalışın" dememe gerek kalmadı. Onlar, kitapları severek okuyorlardı⁸ demiştir. 2018 yenesinde eşi Nimet Hanım vefat eden Feyizli, Ankara'da ikamet etmektedir.

1.1.3. Yüksek İslam Enstitüsü

İmam Hatip ve Teknik Lise mezuniyetlerinden sonra Yüksek İslam Enstitüsü sınavına giren Hasan Tahsin Feyizli, başvuran 300 kişi arasından ilk 60 kişinin içine girerek kazanmıştır. Bu okulu da başarıyla tamamlayan Feyizli, okulu bitirdikten sonra dört yıl boyunca imamlık yapmış, Hadimli Rıfat Hoca'dan fıkıh, mantık ve feraiz dersleri almıştır. Böylece çocukluğundan itibaren başladığı ilim yolculuğunu yine Arapça alarak devam ettirmiştir.

1.1.4. Askerliği

Hasan Tahsin Feyizli, askerliğini İskenderun'da ilk Kıbrıs çıkarması döneminde yedek subay olarak yapmıştır.

Askerlik görevi bitince subaylar toplanıp, faaliyetlerinden dolayı; "senin subay olarak burada kalmanı istiyoruz" deyince "Yok! Askerde kalmak istemem, benim amaçlarım var." Cevabını vermiş, Tekrar heyet toplanıp bu kez de İskenderun'da müftü olarak kalması istenince müftülüğü başta kabul etmiştir. Daha sonra müftülüğün masa başı bir iş olduğunu, istediği faaliyetleri yapamayacağını anlayınca "Ben eğitimci olacağım" diyerek bu görevi yapmayı kabul etmemiştir.⁹

⁷ Hasan Tahsin Feyizli, Kişisel Görüşme, 18 Ağustos 2023.

⁸ Şule Kala, "Limanıma Uğrayan Bütün Yolcuları Alırım", *Karabatak Dergisi* 53 (Kasım 2020), 29.

⁹ Kala, "Limanıma Uğrayan Bütün Yolcuları Alırım", 27.

1.1.5. Elektrik Çalışmaları ve Mühendislik Eğitimi, Patentli İcadı

Hasan Tahsin Feyizli, hafızlık yaptığı çocukluk döneminde “*bu sokak lambaları nasıl yanıyor*” sorusu ile başlayan elektrik merakını şu cümlelerle anlatmıştır:

“Çocukluğumda, hafızlık dönemimde elektrikle ilgili bir ilgi geliştirmeye başladım. Şehirde akşamları yanmaya başlayan sokak lambalarını gördüğümde, bu lambaların nasıl çalıştığını, bu tellerin içinden ne geldiğini ve nasıl yanmalarını sağladıklarını merak ederdim. Her akşam sokaklar aydınlanırken, lambaların altına gidip bu konuları düşünürdüm. Elektrik motorunun yanına gidip, çalışırken onu dikkatle izlerdim. Babamın kullandığı bir pilli el lambası vardı, akşamları dışarı çıkarken onu kullanırdı. O zamanlarda evlerde lamba bulunmuyordu. Lambanın pilleri bittiğinde, merakla içine bakardım.

Bir gün pil ve ampul aldım, kendi devrimi oluşturarak kendi lambamı yakmaya başladım. Hafızlık için giderken bir çekmecem vardı. Çekmece kapağına kendi küçük lamba devrimi koydum ve pili bir yerde sakladım. Çekmecenin anahtarını çevirdiğimde, lamba yanmaya başlıyordu. Kapattığımda ise anahtarı çevirince lamba sönüyordu. Bu gelişmeyi duyan mahallemdeki herkes çekmecemi görmeye geldi.

İmam Hatip 4. sınıfa geçtiğimde, dersler artık daha kolay hale gelmişti. Mektupla öğretim dersine yazıldım ve buradan tüm dersleri tamamlayarak elektrikle ilgili profesyonel bir diploma aldım. Daha sonra bir tanıdık aracılığıyla İstanbul Radyo Evi'nin başteknisyeninin atölyesine gittim. Radyo atölyesi Taksim'deydi. Kabul edildim ve dört yıl boyunca her okul çıkışında oraya gittim. Bu yıllar boyunca radyoların şemalarını, yardımcı kitapları dahil olmak üzere detaylı bir şekilde öğrendim.

Orada saat 21:00'e kadar çalışıyordum ve yurda dönmem 22:00'yi buluyordu, bu da genellikle herkesin yatmış olduğu bir saat dilimiydi. Gece, bavulluğumda, bazen sabah namazına kadar ders çalışmaya devam ediyordum. Bu şekilde, derslerimi aksatmadan İmam Hatip okulunu başarıyla tamamladım. Ayrıca, dışarıdan aldığım Arapça eğitimlerine de hiç ara vermedim.”¹⁰

Müellifinde ifade ettiği gibi, İmam Hatip Lisesi'ni okurken aynı zamanda içinde beliren bu elektrik merakının peşinden gitmeyi de hedeflemiş ve o yıl, şimdiki açık öğretim diyebileceğimiz Teknik Lise ders farklarını vererek Elektrik bölümünden mezun olup diplomayı almaya hak kazanmıştır. Böylece 1959 yılında İmam Hatip lisesinden, 1960 yılında ise Sanat okulunun elektrik bölümünden mezun olmuştur. Yüksek İslam Enstitüsünden mezun olan Feyizli, ayrıca öğretmenlik yaptığı dönemde Teknik Üniversitenin Elektrik bölümünden Lisans eğitimini de tamamlayarak mühendis olmuştur.

¹² Kala, “Limanıma Uğrayan Bütün Yolcuları Alırım”, 30.

Feyizli, birçok eğitim ve çalışma hayatı ile birlikte elektrik çalışmalarını hiçbir zaman ara vermeden çalışmıştır. Gaziantep'te, öğretmenlik yaptığı dönemde ayrıca Elektrik santrallerinde staj yapmış yüksek gerilim hatlarında çalışmıştır.

Hasan Tahsin Feyizli'nin en olağanüstü başarılarından biri, mucitlik alanında gösterdiği yetenektir. Elektrik motorlarının alev almasını önleyen bir ek geliştiren Feyizli, üç fazlı motorlara eklediği bir bileşenle motorların alev almasını kesin olarak durdurmayı başarmıştır. 1976 yılında gerçekleştirdiği bu çalışmayı tamamlayarak, o dönemdeki bilimsel keşiflere odaklanmak üzere ilim yolculuğuna devam etmiştir. Avrupa dönüşü, bir atölyede geliştirdiği motorun prototipini üreterek patentini almıştır. Ardından, bu çalışmayı TÜBİTAK'a sunmuş ve TÜBİTAK da bu buluşu Avrupa'nın çeşitli üniversitelerine göndermiştir.¹¹

Feyizli, bu süreci şu cümlelerle aktarmıştır:

"Kitaplarda gördüğüm kadarıyla fizikçiler genellikle filozoflarmış. Albert falan bir şey! 'Bu papazlar fizikçi oluyor da ben neden olmayayım?' dedim. Zaten fizik ve matematik konularında oldukça başarılıyım. Motorların manyetik şalterler bakımından ne yapılırsa yapılsın yine de yanmaya devam ettiğini fark ettim. 'Bir şey yapmalıyım ki, bu hata ortadan kalksın, motorlar bir daha yanmasın.' diye düşündüm. Çünkü bu durum ekonomiye zarar veriyordu. İş gücünün durmasını engellemek istedim."

"Elektrik devreleri şemalarını hazırlayarak çizdim. Şemaları masa başında denedim ve sonra bir sanayi atölyesine gidip bir kontrol paneli yaptırды. Bu devreleri kurup bağladım ve bir motora uyguladık; çalıştı. Sigortaların birini çevirdiğimde, üç fazlı bir sistemde hemen bir faz koruma sağlandı. Bu denemeleri bir sanayi ortamında tekrarladım ve başarılı olduk. Daha sonra, geliştirdiğim sistem için patent başvurusunda bulundum. Türkiye'de bu tip ölçümlerin yapılmadığını öğrendim. Bunun üzerine Viyana'ya gönderildi ve umutlu bir şekilde patent alınması bekleniyordu."

Ancak Çin, Danimarka ve Almanya'dan benzer çalışmaları içeren başvurular aldım. Çin'in başvurusu özellikle dikkat çekiciydi. Çin, 20 sayfalık ayrıntılı şemalarla birlikte başvuruda bulunmuştu ve mesajında büyük bir devlet olduklarını ima ederek Çince yazmışlardı. Ayrıca, Çin'in kullandığı İngilizce dilini anlamadığım izlenimi uyandırmak için bir çaba sarf etmişlerdi. Bu durumu not aldım, çünkü insanların Latin alfabesine geçtiklerinde ilerlediklerini düşünmelerini istemedim."

*Sonuç olarak, Çin'in 20 sayfalık detaylı başvurusuna karşılık ben beş sayfa şema ile başvurdum ve çalışmam üç A notu aldı. Sonuç olarak, Viyana'dan tasdikli bir patent elde ettim, hamdolsun."*¹²

Sonuç olarak Hasan Tahsin Feyizli, üç fazlı elektrik motorlarının yanmasını önleyen bir cihaz icat etmiş ve patentini almıştır.

¹¹ Yaşar Genç, "70 Yaşında Doktoraya Başladı 81 Yaşında Profesör Oldu", *Yeni Şafak* (22 Kasım 2015), 6-7.

¹² Kala, "Limanıma Uğrayan Bütün Yolcuları Alırım", 30.

1.1.6. Gaziantep Yılları

Feyizli, askerliği bitirdikten sonra Gaziantep ilinde öğretmenlik görevine başlamıştır. Bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra yöneticilik yapan müellif, yine burada da ilim yolculuğuna ara vermeden devam etmiştir.

Burada hem öğretmenlik hem de elektrik stajına devam eden Feyizli, uzun zamandır ertelediği musiki eğitimi almaya karar vermiştir. Amacının Kur'an'ı Kerimi daha güzel okumak olduğunu ifade eden Feyizli, burada mûsiki derneğine üye olmuş haftada üç gün eğitimine başlamıştır. Ayrıca dernekten tanıştığı bir kanun hocası ile birlikte ayrıca haftanın bir gününü ayırarak tüm makamları iki yıl boyunca çalışarak öğrenmiştir. Saba'dan Hüseyini'ye, Uşşak'tan Hüzam'a bütün makamları geçen müellif "seslerinizi Kur'an ile süsleyiniz" hadisi şerifini şiar edinmiş ve bunun için özenle çalışmıştır.

Müellif, altı yedi yıl süren Gaziantep yolculuğunu babasının; "oğlum çok uzak kaldık, biz de yaşlandık gelip gidemiyoruz artık sen gel yakına" sözlerini duyunca sonlandırmıştır. Kırşehir'de İmam Hatip bulunmadığı için en yakın yerin Ankara olacağını düşünerek buraya tayinini aldırıştır. İmam Hatip okulunda görevine devam eden Feyizli, burada on yıl görevini icra etmiştir.

1.1.7. Kurra'lık Eğitimi

Gaziantep'te yöneticilik yaptığı dönemde musiki eğitimini de tamamlayan Hasan Tahsin Feyizli, "Aşığa Bağdat sorulmaz ufukları aşar gider. Gönül yolcusu yorulmaz, baht'ü zin koşar gider." şiarıyla ilim yolculuğuna aşk ile devam etmiştir.

Hafız olduğu için Kurra olmayı çok isteyen fakat buna zaman ayıramamış olan Feyizli, artık zamanıdır diyerek dönem bu eğitimi nereden alabileceğini iyice araştırmıştır. Gaziantep'e 60 km uzaklıkta Osmaniye de bir Kurra hocanın olduğunu öğrenen Feyizli, bu yeni ilim için heyecanla yola koyulmuştur. Bu süreci müellif şu cümlelerle aktarmıştır:

"Hafızlık derecesine ulaşmama rağmen, İstanbul'da yoğunluğun etkisiyle kıraat ve kıraat kurallarıyla ilgili derslere zaman ayırmak mümkün olmamıştı. Hızlı bir tempoda koşturup duruyordum. Üstelik, enstitüye başladığımda evlilik durumu da eklenmişti ve bu nedenle bu çalışmalara yeterince zaman ayıramıyordum. Gaziantep'te görev yaptığım bir dönemde duydum ki Şanlıurfa ve Kilis'te Hafız Kurra hocaları bulunmaktaydı. Urfa uzak olduğu için, Kilis'teki hocaya gitmeye karar verdim. Kendimi tanıttım ve kıraat-i aşere okumak istediğimi ifade ettim. O

da kabul etti. Adı Kamil Kideş'ti ve Kilis'te Kur'an kursu hocası olarak görev yapıyordu. Halep Üniversitesi mezunuydu.

Kendimi anlattıktan sonra Kâmil Hoca, "Tamam" dedi. Haftada üç gün, çarşamba, cumartesi ve pazar günleri yanına gidip ders alıyordum. İki yıl boyunca haftada üç gün, toplamda 60 kilometre yol kat ederek Kıraat-i Aşere dersleri aldım. Öyle günler oldu ki sabah okula gitmeden önce öğleden sonra Kilis'e gideceğim için üstümdeki elbisemle sabah oldu. Elbisemi çıkarmadan okula gittim ve ardından Kilis'e geçtiğim günler oldu.

Elhamdülillah, oradan da icazet aldım ve Diyanet tarafından tasdikli "Kurralık Diploması" aldım. Bu şekilde, Kilis'teki çalışmalarımı başarıyla tamamlamış oldum."¹³

Kilis'te aldığı Kıraati aşere eğitiminden bahsederken şu anısını da anlatan Feyizli:

*"Bir gün Antep'ten Kilis'e giderken dolmuş yoldan çıktı. Oğlumda yanımdaydı. Gezsin diye yanıma almıştım. Tabii kazada yaralanmalar oldu. Elimdeki defter fırlamış, üzerimize asit sıçramıştı. Sargılar tedaviler derken bizi tekrar Kilis'e yolladılar. Bu olaydan sonra eşim "bundan sonra gitmek yok!" dedi. "Vallahi! Eğer ölseymdim gitmezdim ama Allah öldürmedi gideyim diye" dedim. Ve böylece devam ettim Elhamdülillah."*¹⁴

Hasan Tahsin Feyizli, bu icazeti alarak hafız, mühendis, ilahiyatçı, kimliklerinin yanına Kurra'lığı da ekleyerek ilmi yolculuğuna devam etmiştir.

Müellif, altı yedi yıl süren Gaziantep yolculuğunu babasının; "oğlum çok uzak kaldık, biz de yaşlandık gelip gidemiyoruz artık sen gel yakına" sözlerini duyunca sonlandırmıştır. Kırşehir'de İmam Hatip bulunmadığı için en yakın yerin Ankara olacağını düşünerek buraya tayinini aldırıştır. İmam Hatip okulunda görevine devam eden Feyizli, burada on yıl görevini icra etmiştir.

1.1.8. Tercüme ve Meal Çalışması, Makaleleri

Çalışmamızın bu bölümünde Hasan Tahsin Feyizli'nin hayatını ele aldığımız için, kronolojinin bozulmaması adına bu başlıkta yapmış olduğu çalışmaların neler olduğunu ele almayı uygun gördük. Detaylı açıklamaları ise ilerleyen bölümlerde ele alacağız.

Feyizli, Ankara'da öğretmenlik görevini icra ettiği dönemde yayınevlerinden gelen tercüme ve sadeleştirme tekliflerini değerlendirmiş ve bu çalışmalarını yapmıştır. Daha sonra gelen Meal teklifine de çok sevinmiş, beş yıllık bir çalışma sonucunda eserini okuyucuya sunmuştur.

Tercüme Eserleri:

1. İslam'da Mal ve İdare, Abdulkadir Udeh, Kültür Basın Yayın Birliği (1985)

¹³ Kala, "Limanıma Uğrayan Bütün Yolcuları Alırım", 28.

¹⁴ Kala, "Limanıma Uğrayan Bütün Yolcuları Alırım", 28.

2. İslam İnancı Fıkıh-ı Ekber ve Akaid-i Nesefi, Ömer en-Nesefi, Kültür Basın Yayın Birliği (1988)

3. İslam'da Miras Hukuku, Hasaneyn Muhammed Mahluf, Nur Yayınları, Ankara

Sadeleştirdiği Eserleri:

1. İslam Fıtrî Tabii ve Umumi Bir Dindir, Ahmet Hamdi Akseki, Nur Yayınları, Ankara (1981)

2. Mi'yar-ı Sedat (Klasik Mantık), Ahmet Cevdet Paşa, Fecr Yayınları, Ankara (1988)

Meal Çalışması:

Feyzü'l Furkan Tefsirli Kur'an-ı Kerim Meali, Elif Yayınevi (1989)

1.1.9. Yurtdışı İrşad Görevi

Hasan Tahsin Feyizli, Ankara'da on yıl görev yaptıktan sonra 1985 yılında emekli olup Medine'ye yerleşmek istemiştir. Tam bu sırada rahmetli Erbakan hoca tarafından Almanya'ya irşad faaliyeti yapması için dönemin İstanbul senatörü Ali Oğuz müellifi davet etmiştir.

Müellif Almanya'ya gittiğinde ilk şartı, *bana çocuklarınız lazım, ben onları eğitmek istiyorum* demiş ve o çocuklara, Türkiye'de İmam Hatip Liselerinde verilen eğitimin aynısını uygulamıştır. Bu şekilde her hafta sonu çocuklara ve gençlere Kur'an'ı Kerim, Arapça ve fıkıh dersleri vermiş hatta bu eğitimi alanlar Türkiye'ye gelip İmam Hatip sınavlarını vererek diploma almaya hak kazanmıştır.

Feyizli, bu şekilde Almanya, İsviçre ve Hollanda'da hem irşad görevlerine devam etmiş hem de Almanca, Flemenkçe dillerini geliştirmiştir. Burada 2004 yılına kadar din görevlisi olarak görev yapan Feyizli, 20 yıl boyunca birçok hizmette bulunmuştur.

1.1.10. Akademi Süreci

Hasan Tahsin Feyizli, yirmi yıllık süren yurtdışı görevinden sonra 2004 yılında Türkiye'ye kesin dönüş yapmıştır. Birçok ilimle hemhal olmuş olan Feyizli'nin içinde kalan tek ukdesi artık akademik çalışma alanıdır. Çalışmalarının akademik çevre tarafından da bilinmesini isteyen müellif gerekli başvuruları yaparken karşısına bazı engeller çıkmıştır. Hem İlahiyat mezuniyetinin olmaması hem de 35 yaşını geçkin olması hasebiyle başvurularına olumsuz cevap almıştır.

2005 yılında Rotterdam İslam Üniversitesine başvuran Feyizli, dil sınavını geçmek şartıyla kabul alacağını öğrenince tekrar Hollanda'ya gidip ev tutmuş, 70 yaşında Flemenkçe kursuna kaydolmuştur. Daha sonra okulun dil sınavını başarıyla veren müellif kabul alarak burada hem akademik çalışmalarına başlamış hem de Kur'an'ı Kerim derslerini vermeye devam etmiştir.

70 yaşında master yapmaya başlayan müellif, yüksek lisans tezini *İmam'ı Asım Hafs Rivayeti ile İmam'ı Nafi Verş Rvayetinin Karşılaştırılması* adı altında çalışmış, 130 sayfa ve tamamını Arapça yazmış, iki yılda tamamladığı bu çalışma, yayınevi tarafından basılarak okuyucuya sunulmuştur.

Feyizli bu süreci şu şekilde anlatmıştır:

“Rotterdam da İslam Üniversitesi'nde yüksek lisansa başladım ve iki sene günde on saat boyunca çalıştım. Hocalar şaşırıyordu? nasıl bu kadar yoğun çalışabiliyorsun” sorularına “aşk ile” cevabını veriyordum. 70 yaşındaydım. “Senin alt yapın çok iyi, sakın bırakma. Alt yapın bu kadar iyiysen nasıl oldu da dışarı da kaldın?” dediler. Ama hiç boş durmadığım, boş zamanım olmadığı için hiçbir şeye üzülmezdim. Ne yapmam lazımsa onu yapmaya çalışıyordum elhamdulillah. Bu motivasyonla doktora da başladım.”¹⁵

Feyizli, yüksek lisans tezini verdikten sonra hocalarının; “*senin alt yapın çok iyi mutlaka doktora yapmalısın*” söylemlerine kayıtsız kalmamış, zaten kendisinin de istediği doktora macerasına 2007 yılında başlamıştır. *Kur'an da Ahlak ve Hukuk* ilişkisi adlı doktora tez çalışmasını 4 yılda tamamlayan müellif, dipnotlarda yaşadığı bir sorun nedeniyle beşinci yıla sarkıtsa da başarıyla savunmasını yaparak Dr. unvanı almaya hak kazanmıştır. Bu çalışma daha sonra iz yayıncılık tarafından okuyucuya hem Türkçe hem de İngilizce olarak yayınlanmıştır.

Müellif doktora çalışmasını tamamladıktan sonra artık doçentlik çalışması olan *Kıraat'ı Aşere* konulu çalışmasını ele almıştır. Bu çalışması ile doçentlik unvanı alan Feyizli, literatüre katkı amacıyla yaptığını ve unvan güdüsüyle ile hiçbir zaman çalışmadığını ifade etmiştir. Bu kıymetli tez daha sonra Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından onaylanarak basıma okuyucuyla buluşmuştur. Türkiye'de kıraat alanında Türkçe olarak yazılmış ilk eser olan bu kıymetli çalışma, İbnü'l Cezeri'nin Arapça olarak neşrettiği eserin üzerine yapılmış ilavelerle zenginleştirilmiş, değerli bir çalışma olarak kütüphanelerimizde yer almıştır.

2013 yılında doçentliğini tamamlamış olan Feyizli, *Cahiliye Zihniyetinin Kur'an'la Değişimi* adlı Profesörlük çalışmasına başlamış ve 2015 yılında tam 81

¹⁵ Kala, “Limanıma Uğrayan Bütün Yolcuları Alırım”, 28.

yaşında bitirmiştir. Bu çalışma da diğer çalışmaları gibi basımı yapılmış ve okuyucuya sunulmuş kıymetli bir eser olmuştur.

Üniversitenin en yaşlı profesörü unvanını alan Feyizli, ihtimaldir ki dünya üzerinde bu rekoru da kırmıştır. Tüm bu yoğun çalışma temposuna rağmen *yoruldum* kelimesini kurmadan hem akademik hem de irşad görevlerine durmaksızın devam etmiştir. Bu süreçlerde aynı zamanda yirmiyi aşkın makale yazmış, dergi ve gazetelerde köşe yazıları yayımlanmıştır.

Hasan Tahsin Feyizli, hala birçok talebeyle birlikte sürdürdüğü sohbetlerine sürdürmekte, online dersleri ve bıkmadan usanmadan telif etmek için geceli gündüzlü çalıştığı eserlerinin yazımına devam etmektedir.

1.2. Hasan Tahsin Feyizli ile Yaptığımız Söyleşi

Bu söyleşi Hasan Tahsin Feyizli ile 13.01.2014 tarihinde, Diyarbakır'dan Ankara'ya giderek tarafımızdan yapılmıştır. Söyleşide hem müellif ile yaptığımız röportaj hem de fotoğraflar çekilmiştir. Bu fotoğraflar çalışmamızın son bölümünde sunulacaktır.

- **Sayın hocam, Kur'an'ı Kerim ve Kıraat İlmi ile ilgili bizlere neler söylemek istersiniz?**

- Kızım öncelikle hoş geldin.

Aşığa Bağdat sorulmaz ufukları aşar gider.

Gönül yolcusu koşar durmaz baht ilinde koşar gider.

Sen de ilim yolculuğu yapıp buraya geldin...

Ağacın köklere hangi yöne doğru uzar? Kuzeye mi, güneye mi, doğuya mı batıya mı? Herkes başka bir cevap verir. Halbuki ağacın kökleri suyun olduğu yere gider. İnsanın ağaç kadar aklı yoktur maalesef, çünkü insanlar da aslında gıdasını yerden alır, yani secdeden... Alnını toprağa koymayanın ruhu doyuma ulaşmaz. Çünkü insanın ruhunu doyuran namazdır. Kulluk büyük bir mertebedir.

Kur'an, rabbimizin bize dinimizi tamamlamak için gönderdiği anayasadır. Allah c.c. tarafından bize ulaşan bir hayat kitabıdır. Onun her kelimesinde, her bir harekesinde hikmet vardır. Kısa dalga radyoları gibi en ufak bir değişikliğinde başka bir istasyona ulaştırır. Bir harekeyi bir harfi değiştirirsen önüne derya açılır. Bakın kıraat farklılıklarının en meşhuru olan malik ve melik kelimelerini ele alalım. Malik bir şeye malik olmak, yani varlığın sahibi olmak demektir. Melik ise o şeyde gücü, kuvveti ve

otoritesi olmak demektir. Misal bir dadıyı düşünelim; bu dadı çocuğa sadece yemek yedirmek için bulunmaz, ayrıca çocuğa bir zarar gelmesinden de koruması gerekir. Eğer çocuk ile ilgilenmiyorsa çocuğun ebeveyni tarafından ya gönderilir ya da ciddi bir ikaz alır. Çünkü artık dadı olmaz. İşte Rab; her birimizi koruyan, yol gösteren, yapmamız ve yapmamamız gereken şeyler için uyaran bir sahiptir. Yani yüce Allah hem Malik hem de Melik'tir. Peki biz bunları nereden çıkarım yapıyoruz? Tabii ki kıraatlerden. İşte bu kıraatler kristaller gibi ışığı yansıtır, bir taraftan bakınca mavi olurken, diğer taraftan bakınca kırmızı olur. Böylelikle Kur'an'ı Kerim ayetlerini farklı açılardan değerlendirebilmemizi sağlayan kıymetli bir ilim dalıdır. Hepsinde birer hikmet vardır ve ilmin devamının sağlanması, birer inci tanesi gibi özenle sürdürülmesi gerekir.

Misal İnşirah süresini ele alalım; Herkes bir zorluğa karşı bir kolaylık vardır der ama öyle değildir. Zorluk, marife iken kolaylık nekra bir kelime olarak karşımıza çıkar. Nedir bunun anlamı? Bir zorluğa karşı iki kolaylık demektir. Yani marife birbirinin aynıdır, nekra ise birbirinin gayrıdır. Ben bunu Meal çalışmada da ekledim, çok önemli bir detaydır. Yani bunun gibi her bir harf her bir kelime birer deryadır. Mesela bir hamd kelimesi bile kaç anlama gelmektedir, bunu bize kıraatler öğretir. Bir doktor hastasının sırtını stetoskop ile dinler çünkü hastayı tam olarak tedavi etmek ister, işte kıraatler de Rabbimizin muradını en ince detayına kadar bizlere öğretir. Bir örnek daha; “dağlar kıyamet zamanı atılacak” ben bu ayeti “renkli pamuklar gibi atılacak” diye yazdım, sonra D.İ.B'lığı “renkli” kelimesini nereden çıkardığımı sordu. Esasen hem eski kaynaklarda vardı hem de ben kıraat farklılıklarından yola çıkarak bu kelimenin içinde rengin de var olduğunu ifade ettim. Zira dağ ne ile oluşmuştur? Madenler, kireç var, bakır var, demir vardır, dağ içindekileri atılınca rengarenk olur. Sonra onay verdiler tabi. Rabbimizin muradını yine kıraatler aracılığıyla öğrenmiş oldum.

Kıraat farklılıkları ayrıca günlük hayattaki müamelat açısından da yol gösterici olmuştur. Fıkıh alimleri bu ilimden faydalanarak fetvalar vermiştir. Mesela “arka arkaya oruç tut” ayetinde peş peşe olduğu yine kıraatlerden çıkarılmıştır. Kur'an yedi harf üzerine indi sözü de esasen yedi kıraat değil, işte kristal örneğinde ki gibi hangi yönden bakılırsa bakılsın, farklı anlamlar ifade ettiğini bizlere anlatır. Velhasıl sonuç olarak görüldüğü üzere Kıraat İlminin pek çok hikmetleri vardır.

Kıraatlerin kaybolması demek Kur'an'ı Kerim'in kaybolması demektir. Bu sebeple ben de bu ilmi çok önemsedim. Herkes Tecvid İlmi ile ilgili çalışmalar yaparken ben Hollanda'da ulaşabildiğim tüm kıraat kitaplarına ulaşarak tahkik ettim ve

Kıraat'ı aşere adlı çalışmamı okuyucuya sundum. Daha önce Türkiye'de olmayan bir çalışma yaparak Türkçe olarak yazdım Elhamdulillah.¹⁶

- **Hocam siz de hafızsınız, hafızlık yapan öğrencilere tavsiyeleriniz neler olur?**

- Hafızlar yerdekilerle değil, göktekilerle dost olmayı seçmişlerdir. Bu bakımdan ele alırsak hafızlık, dünyalık olarak en yüksek rütbedir. Yani asker değil, çavuş değil, generaldirler.

Ben hafızlara çok hürmet ederim çünkü Kur'an'a hürmet etmiş gibi olurum. Şöyle düşünelim; bir kibrit çöpü var bir de iğne var, bunlardan hangisi mıknaşa yapışır? İğne yapışır çünkü madendir, kibrit çöpü ise odundur. Kişi de Kur'an'a sarılmışsa değerli bir madendir. Bu çok mühim bir itibardır. Fakat bu kıymetli altını taşıırken delik cebinize koyup düşürmeyin aman! Çünkü altın düşse de yine altındır, düşüp değerini kaybetmez, fakat hafız hıfzını unutursa hem dünya da hem ahirette değerini kaybeder, bu sebepten bu değerine sıkı sıkıya sarılmalıdır. Sigara içen hafızlar görüyorum, bu çok acıdır. Kur'an okuyan kişi ağzına sigarayı asla sürmemelidir. Kur'an ile süslediğiniz kendinizi, sigara gibi kötü alışkanlıklarla kirletmeyin. Gençlerimizin arkadaş seçimine de bu gibi kötülüklerden uzak durabilmesi için çok dikkat etmesi gerekir.

Kokucunun yanına gidersen sana misk bulaşır,

Demircinin yanına gidersen sana is bulaşır.

Bu sebepten kimlerle arkadaşlık ettiğimiz çok önemlidir.

Ben de çok küçük yaşlarımda hafızlık yaptım, rabbim bana çok güzel kapılar açtı. Düşünün ki bir deryadasın, bir gemi var işte bu Allah'ın gemisidir. Kaptanı da Hz. Peygamber'dir. Batar mı bu gemi? Batmaz. Sizler de Allah'ın gemisine binmişsiniz. Kur'an rehber, örnekte Peygamber a.s.'dır. Hafızlık yapanları buradan çok çok tebrik ediyorum, kıymetli bir iş yapıyorsunuz. Allah sonuna erdirmiş ve alim yapmış.

Oku anla Kur'an'ı

Artır imanı

Özle Canan'ı

Buradaki Canan Allah'tır.

Ben şu an 90 yaşındayım, elhamdulillah hala çalışıyorum, konuşabiliyor, yemek yiyebiliyorum. Bunların hepsi Allah'ın birer lütfudur. Rabbime şükür bu hep Kur'an'ın

¹⁶ Hasan Tahsin Feyizli, Kişisel Görüşme, 12 Ocak 2024.

bana verdiği enerjidir. Sizler bu hafızlığı yaparken okuduğunuz her bir harf, her bir kelime hem sizlere hem de tüm ailenizin sevap hanelerine yazılır. Düşününki bir köye elektrik verildi, o enerji köyün tüm evlerine ulaşır, aynen sizin hafızlık yolculuğunuzda böylece anne babanızdan onların anne ve babalarına kadar tüm silsile olarak devam eder.¹⁷

- **Hocam son olarak bizlere/okurunuza tavsiyeleriniz nelerdir?**

- Kıymetli kızım, soru sorulmadan cevaplar ortaya çıkmaz. İnsan da nihayetinde soru sorarak öğrenir. Ziya Paşa'nın bir şiiri var sizlerle paylaşayım

Divanelerin hem'demi

Divane gerektir

Zerdu's zem'e vursan

Eşek yine eşektir.

Divane; yani avam deyimle serseri demektir. Hem'dem ise arkadaş. Yani Ziya Paşa, serserinin arkadaşı yine serseridir, bu sebepten altın semer de taksalar yine eşeklik, yani akılsızlık baki kalır demek istemiştir.

Derler ki; Okumak cehaleti alır ama eşekliği baki kalır. Okumuştur, diploması vardır ama yaşayışı hayvansal bir yaşam olur. Kişi neyden zevk alıyorsa hayatı da o olur. Bir insan kumardan kazanma ile hayatını sürdürüyorsa demektir ki insanı sömürerek yaşıyordur. Ve bu, Allah tarafından kıymetli donanımlarla donatılmış bir varlık için çok acıdır. Kiminle arkadaşlık ediyorsan zamanla ona dönüşürsün. Cahille sohbete alışırsan ondan lezzet alırsın. İnsanların kişilik kazanması ailesinden sonra arkadaşlıkları ile olur bu sebepten arkadaş seçimimiz çok çok önemlidir, en önemli tavsiyelerimden biri, kendilerine aklen fayda verecek insanlarla birlikte olmaları olacaktır.

İnsan nereye bakar, gönlü oraya akar

Gönül nereye akar, ayak oraya gider.

Misal sen şimdi Diyarbakır'dan buralara kadar geldin, neden? Gönlün buraya aktı... Sonra bunu yayımlayacaksın ve insanlar bundan faydalanacak. İşte hayat yolunuzda ki seçimler her açıdan çok önemlidir. Her emeğin bir karşılığı vardır, siz de arkadaşınızı misk kokulu olanlardan, Allah'ı sevenlerden seçmeye çalışın.

Bir diğer önemli hususta; Televizyon, telefon, internet gibi çağımızın kötü alışkanlıklarıdır. Şimdi gençler kitaplarının arasına telefon koyup orada zamanlarını

¹⁷ Hasan Tahsin Feyizli, Kişisel Görüşme, 12 Ocak 2024.

heba ediyorlar. Talebe; az yiyecek, az uyuyacak, çok çalışacak. Ben bu cümleyi bir sohbetimde söylemişim. Bir zaman sonra biri geldi yanıma “Hocam siz çocuklara az uyuyun demişsiniz, benim de iki oğlum var, sizin bu sohbetinizden sonra çok az uyumaya başladılar, hep çalışıyorlar, ben de anneleri de çok üzülüyoruz bu duruma.” dedi. Ben de çocukları yanıma çağırdım ve dedim ki “çocuklar babanız çok üzülüyor, siz daha çok uyuyun okulunuzda kendi kendine bitecektir elbet” dedim.

Velhasıl uykunun cebi dolmaz. Ben hep gece on ikiden sonra yatar sabah erken kalkarım. Bu yaşında beş altı saat uyurum, hala okumalarımı yaparım. Biz yaşatılıyor, yaşamıyoruz. Rabbim ne kadar izin verseyse o şekilde yaşatılıyor. Biz kendimizin değiliz, emanetiz. Bu sebeple zamana çok kıymet vermeliyiz. Yağmurun altında üzerimizde yağmurluk olursa ıslanmayız fakat o yağmurluğumuz delinirse ıslanmaya başlarız. İşte kafamızda böyledir; Şeytan bir delik bulup girerse zihnimizi kirletir. Buna hem zamanımızın kıymeti hem seçtiğimiz arkadaşlıklar açısından çok dikkat etmeli ve şeytanın açacağı deliğe izin vermemeliyiz. Bana zamanında sormuşlardı; “Hocam maç izler misiniz?” diye. “Bana her izlediğimde yüklü bir miktar para verirsiniz belki izlerim☺” demiştim. Televizyon bana ne kazandırıyor? Bana bir şey vermiyor aksine en kıymetli şeyimi, yani zamanımı benden alıyor.

Hepinize kendimden örnek veriyorum sizlere, belki bir fikir olur diye. İnsan ne ile yaşarsa son nefesini onunla verir. Cenabı hak soracaktır; Verdiğim bu güzel hazineyi (aklı) nerede kullandın? Bu soruya, başımız dik bir şekilde verebileceğimiz bir cevabımız olmalıdır. Rabbim bize görebilme yeteneğini vermiştir. Peki; hayvan da görür insan da görür, o zaman insan nasıl, hangi gözle bakmalıdır? Kur'an ile hemhal olarak, onu yaşantısına uygulayarak, ki hayvandan ayrılabilsin. Kalbinizi Kur'an'a açmazsanız o zaman görme yetiniz sadece televizyon, bilgisayar gibi zehirli alanlara kayar. Böyle olunca kalbinize perde çekilir ve kör olursunuz.

Allah ile konuşmak Kur'an'ıdır

Allah ile buluşmak namazdır.

Kur'an kadar önemli diğer bir iş ise, namazdır. Yüce Allah hepimize her gün beş vakit randevu vermiştir. Bu randevulara zamanında gidersek tüm kötülükleri geride bırakırız. Bir havuzda beş çeşme vardır, hangisinden kirli su akarsa havuz kirlenir? Tabii ki hangisinden akarsa aksın o havuz kirlenir. Kalbimizi de bir havuz gibi ele alırsak, o'na giden yollar beş duyu organımızdır. Gözümüzden, kulağımızdan, ağzımızdan kalbimize akanlara çok dikkat etmeli ve kirletmemeliyiz. Bu temizliği sağlayabilmemiz için Rasulullahı örnek almalı, berrak bir suya döndürmeliyiz.

*Susayan ırmak arar
Olmaz sevgide karar
İçinde İslam olmayan
Neye yarar?*

Mühim olan bedensel değil, manevi kişiliğimizi ortaya çıkarmamızdır. Ben Elhamdulillah kendimi hiç susuz bırakmıyorum, yani günde on saat ilmi çalışmalarımı sürdürmeye çalışıyorum Allah sağlık sıhhat verdikçe... Benim için ilim üç harf beş noktadır; şin harfinin üzerinde üç, kaf harfinde ise iki harf vardır, yani bunun toplamı “aşk”tır.

Ben bir sessiz gemiyim, dat dat ötmem ama limanıma uğrayan bütün yolcuları alırım.

Hiçbir zaman Kur'an üzerinden kahramanlık yapmadım aksine Kur'an'ın kahramanlığını, o'nun inkılabını gösterebilmek için çabaladım. Yirmi beş kütüphanem var, hangi kitap nerededir bilirim. Yaşamım boyunca Allah'a yaranma yollarını arayıp bu yolda ilerledim.

*Ne zaman bitecek bu Alem diye etme keder
Cenab'ı Hak bütün çekimleri yok eder*

Uçak düşerken sıkı sıkı koltuğa tutunan adam sonuçta yine de düşecektir. İşte dünyaya kanmak böyledir. Sonu olan bir Aleme sıkı sıkı sarılır. Senede iki kere bayram namazında Allah'ı anan da vardır, cumadan cumaya kadar olan da. Lakin en güzeli günde beş vakit namazda, her anında rabbiyle olduğunu bilendir.

*Düşünürüz kendimizi her zaman
Allah'ı ise zaman zaman*

Sadi Şirazi “Tek nefes, du şükrest” demiştir. Yani her nefeste Allah'ı anmak... Bir de gençlere buradan Arapça öğrenmelerini şiddetle tavsiye ederim. Kur'an'ı Kerim “neden anlamıyorsunuz?” sorusunu sorar bizlere, “niye okumuyorsunuz?” demez. Bu sebepten anlamak için asgari düzeyde Arapça öğrenmemiz gerekir.

Benim okuyucularıma ulaştırmak istediğim mesajlar bunlardır. Aracı olup bu işi yüklendiğin için teşekkür ederim. Buradan gençlere, Kur'an aşıklarına ve tüm okurlarıma selam ediyor, hürmetlerimi sunuyorum.¹⁸

¹⁸ Hasan Tahsin Feyizli, Kişisel Görüşme, 12 Ocak 2024.

İKİNCİ BÖLÜM

2. HASAN TAHSİN FEYİZLİ’NİN ESERLERİ VE İLMİ ÇALIŞMALARI

2.1 Telif Ettiği Eserleri

Çalışmamızın bu bölümünde Hasan Tahsin Feyizli’nin Kur’an’ı Kerim ve Kıraat alanının dışında yaptığı çalışmalarından bilgiler verilmiştir.

Konu düzenimiz telif ettiği eserleri, tercüme ettiği eserleri, sadeleştirdiği eserleri, makaleleri, gazete ve dergilerde yayımladığı/yayımlanan yazıları, online ve youtube çalışmaları şeklindedir.

Yayımlanma tarihleri, yayınevleri, sayfa sayısı gibi bilgiler verildikten sonra eserler hakkında özet bilgi, eserleri kaleme alma uslûbû ile yer yer müellifin eserinde kullandığı ifadeler yer almaktadır.

2.1.1 İslam’da ve Diğer İnanç Sistemlerinde Oruç - Kurban

Hasan Tahsin Feyizli, Kur’an ve Kıraat alanları dışında birçok eser telif etmiştir. Bunlardan ilki 1988 yılında kaleme aldığı “İslam’da ve Diğer İnanç Sistemlerinde Oruç_ Kurban” adlı eseridir.

Feyizli eserin önsözünde kitabı yazma gayesini şöyle açıklamıştır:

"Oruç ve Kurban, insanı Allah'a yaklaştıran birer ibadet olmalarıyla birlikte gerek ferdin gerek toplumun sosyal yapısında önemli bir yer tutar. Her iki ibadetin birçok ortak yönü bulunmaktadır ve bu iki ibadet, farklı dinlerde de ilahi dinlerden Yahudi ve Hristiyanlarda olduğu gibi, ilahi olmayan Totem, Mecusi, Putperest, Zerdüşt, Sabii, Mani ve Brahmanizm gibi dinlerde de yer almıştır. İslam dininde olduğu gibi, bu iki ibadet, diğer dinlerde de genellikle en önemli ibadetler arasında sayılmaktadır."

"Oruç ve Kurban, Allah'a karşı gerçek ve samimi bir bağlılık halini yansıtmaları bakımından, İslam dinindeki esaslarla insanlara iletilmiş olsa da, zaman içinde peygamberler tarafından getirilen hidayet, feyz ve nuru kaybetmiş veya alamamış olanlar tarafından çeşitli bozuk şekillerde yerine getirilmeye çalışılmıştır. Hatta, bazı hurafe adetler veya inançlar, az da olsa, yer yer halk arasında görülebilmektedir."

"Kur'an-ı Kerim'de bu iki ibadetle ilgili olarak şöyle buyrulmaktadır: 'Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı... ve 'Biz her ümmet için kurban kesmeyi meşru kıldık...' ¹⁹ buyrulmaktadır."

¹⁹ Hac, 34.

“İşte bu iki ayetin rehberliğinde hem İslam’da hem de Hz. Adem’den bu yana, farklı din ve milletlerdeki oruç ve kurban uygulamalarını araştırmaya çalıştım. Bu küçük kitap, din tahsili yapan öğrencilere, bu konuda araştırma yapan profesyonellere ve bu konularda meraklı olan herkese faydalı olması amacıyla ilgili bilgileri toplamaya yöneliktir.”

Konusu itibariyle kitap iki kısma ayrılmıştır; birincisi oruç, ikincisi ise kurban’dır. Bu iki kısım kendi aralarında iki bölümü ihtiva etmektedir. Her iki kısmın birinci bölümlerinde İslam’dan önceki dinlerdeki usul ve şekiller incelenmekte; ikinci bölümlerinde ise, bu ibadetin İslam’daki yeri incelenmektedir. Böylece bu ibadet şekilleri, birbirleriyle de karşılaştırılmış olacaktır. Ta ki İslam’ın bu husustaki yüceliği ortaya çıkmış olsun.”²⁰

Müellif eserini toplam dört bölümde ele almış, ilk iki bölümünü oruç bahsine ayırmıştır. İlk bölümde ilk insan Hz. Adem’den başlayarak günümüze değin gelmiş hem ilahi hem de diğer inançlardaki oruç ibadeti hakkında teferruatlı bilgiler vermiştir.

Eserin ikinci bölümünde ise müellifimiz İslam’da oruç konusunu ele almıştır. Bu konuya başlarken Feyizli hem ayet hem de hadislerden örnekler vermiştir: “*Ey iman edenler, sizden öncekilere oruç farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki takvaya erer (günahlardan sakınırsınız)*”

Peygamber efendimiz Hz. Muhammed (sav) şu hadisleri aktarmıştır; “*Kim yalan söylemeyi ve onunla iş yapmayı terketmezse, Allah’ın onun yeme ve içmeyi terketmesine ihtiyacı yoktur*” Yine başka bir hadisi şerifinde şöyle buyurmuştur; *Oruç bir kalkandır; sizden biriniz oruçlu olduğu gün, çirkin söz ve (hakaret) te bulunmasın Kimseyle çekişmesin veya bayağı işler yapmasın. Şayet kendisine birisi söğür veya çatarsa, “Ben oruçluyum” desin.*” Müellifimiz bu şekilde ayet ve hadislerle delillendirdiği ibadeti ayrıca kullandığı kaynaklarla da izahını yapmıştır.

Hasan Tahsin Feyizli eserinin üçüncü bölümünü Kurban ibadetine ayırmıştır. Bu bölümde geçmişten günümüze ilahi ve diğer dinlerde ki Kurban ibadetini incelemiş, kullandığı geniş kaynaklarla okuyucuya sunmuştur. Dördüncü ve son bölümü ise İslam’da Kurban ibadetiyle ilgili yine ayet ve hadislerden destekleyerek açıklamıştır. Kuran’ı Kerim’de “*Biz her ümmet için kurban kesmeyi meşru kıldık...*”⁵ ayetiyle delillendiren Feyizli, ayrıca Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (sav) şu hadisi nakletmiştir; “*Kudreti varken kurban kesmeyen kimse bizim namazgahımıza yaklaşmasın*” buyurmuşlardır.

²⁰ Feyizli, *İslam’da ve Diğer İnanç Sistemlerinde Oruç-Kurban*, 1.

Müellifimiz kısa bir sonuç yazısıyla eserine son vermiştir. Bu eser geçmişten günümüze her türlü inanış ve din bağlamında ele alındığından oldukça faydalı bir miras olarak, müellifimiz tarafından okuyucuya sunulmuş kıymetli bir kitaptır.

2.1.2 Kur'an'da Ahlak – Hukuk İlişkisi

Hasan Tahsin Feyizli 2013 yılında *Kur'an'da "Ahlak – Hukuk İlişkisi"* adlı tezi ile doktorasını tamamlamıştır. Daha sonra 2020 yılında bu tez, İz yayıncılık tarafından telif eser olarak yayımlanmıştır.

Feyizli eserinin önsözünde bu çalışmasını yazma sebebini şöyle açıklamıştır: *"İnsanların barış ve huzur içinde bir arada yaşamaları, ancak birbirlerinin haklarına saygı göstermeleriyle mümkün olur. İnsanlar bu saygıyı, ailede ve okulda aldıkları eğitimle öğrendikten sonra; akrabalık, komşuluk gibi ilişkileri sosyal münasebetlerle, ticaret ve alışveriş gibi ekonomik ilişkileri de onun pratiğini yaparak geliştirirler.*

Toplumda insanlar, kendileri saygın bir konumda bulunmak ve saygı görmek için, başkalarına değer vermek ve onların hukukunu gözetmek durumundadırlar. "Kendine yapılmasını istemediğin bir şeyi başkalarına yapma!" özdeyişi hadis olarak rivayet edilmekle birlikte bütün kültürlerce kabul görmüş evrensel bir prensiptir. Eğer herkes kendi mutluluğunu, başkalarının mutluluğu pahasına elde etmeye çalışırsa, sonunda herkesin mutluluğa ermesi, başkaları tarafından engellenmiş olacaktır.

Sosyal ilişkileri ve kişilerin hukukunu adil bir nizam içinde yürütmek ancak, temel islami değerler sistemi olan ahlaka riayet ve bu değerlerin müeyyideyle korunmasını ve devam ettirilmesini sağlayan hukuka saygıyla mümkün olur.

Dini (İslam'ı) temel, ahlaki duvarlar, hukuku da binanın duvarı çatısı kabul edersek, seküler bir temel üzerine yapılmış duvarlar çöker, hukuk da onun üstüne...

Hukuk ve ahlakın her ikisi de sosyal düzen kuralı olmakla birlikte hukuk, toplumda fertlerin hem dokunulmazlık/özgürlük hak ve hürriyetlerini koruyan hem de başkasına zarar vermesini cezai yaptırımla engelleyen bir müessese; ahlak ise, sosyal davranışı tamamlayan, onu değerlendiren, dolayısıyla daha çok manevi yaptırıma dayanan ve ferdi yönü ağır basan bir müessese görünümündedir.

Düzenli ahlak ve hukuk kurallarına sahip olmadıkları için İslam öncesi Cahiliye toplumunda anarşi, zulüm ve başıboş bir yaşayış hakimdi. "Ben güzel ahlaki tamamlamak için gönderildim." Buyuran Hz. Peygamber, Allah'tan vahiy ile aldığı ahlaki ve hukuki esasları, Arap toplumunda uygulamaya koyarak, onlarda bir değişim ve dönüşüm gerçekleştirmiştir.

*Bu çalışmamızda sosyal hayatın düzenli olmasını sağlayan ahlak ve hukukun ilke ve esaslarını, bir madalyonun iki yüzü gibi, birbiriyle ilişki içinde bütünlük sağladığını göstermek istedik. Bunun için önce ahlak ve hukukla ilgili teorik bilgileri sonra da Kur'an'da Ahlak-Hukuk İlişkisini ortaya koymaya çalıştık."*²¹

²¹ Hasan Tahsin Feyizli, *Kur'an'da Ahlak-Hukuk İlişkisi* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2020), 1.

Hasan Tahsin Feyizli eserini iki bölümde ele almıştır. Birinci bölümün A bendinde Kur'an'da ahlak kavramının tanımı, konusu ve gayesi ile birlikte ahlakın önemi ve kaynağından da bahsetmiştir. Kur'an'da ahlak kavramını Mekke ve Medine dönemleri ile ayrı ayrı ele almış, Takvalı olmak, Salih amel, Doğruluk ve Adalet, İhsan (iyilik,-iyi davranış), Birr (iyilik), Ma'ruf (İyi, iyilik), Hikmet ve Güzel Öğütlerle Terbiye, Ahlakın Bozulması ve Kur'an'da Ahlaki Hükümler başlıkları ile tek tek açıklamıştır:

*“Kur'an, iman, ahlak ve ahkama ait hükümleriyle, ”mü'minleri en doğru yola ileten, iyi davranışta bulunanları nimetle müjdeleyen, ahirete inanmayanları ise elim bir azapla uyanan Kerim bir kitaptır.”*²² Kur'an, her ne kadar sistematik bir ahlak kitabı değilse de, eksiksiz ve tam bir ahlak kitabı oluşturacak zenginlikte, pratik ve teorik kuralları ortaya koyar. Kur'an “İyi insanı tanımlayıp onun kazanacağı sonsuz mükafatı haber vermiş, ahlaklı ve faziletli insanlar yetiştirilmesini teşvik etmiş ve bu insanların “ma'rufu emredip, münkerden nehyeden hayırlı bir ümmet/toplum”²³ oluşturulmasını öngörmüştür. Bu hayırlı ümmeti ortaya çıkarmak için Kur'an, bir bütüm oluşturacak şekilde birbirini tamamlayan Ahlaki ve Hukuki esaslar vazedmiştir. “İnsanı en güzel donanımda yaratan”²⁴ “Yarattığını iyi bilen”²⁵ Allah teala, onun maslahat ve ihtiyaçları için en uygun hükümleri koyarak dünya ve ahiret mutluluklarını sağlamada ona yol göstermiş ve yardımcı olmuştur. Kendi hevalarına ve kirlenmiş nefsanî arzularına göre yaşayan cahiliye toplumunun “Hayırlı ümmet olma”ları da Kur'an'ın rehberliğinde, onu uygulayan ve yaşayışıyla “En güzel örnek”²⁶ olan Hz. Peygamber'in önderliğinde 23 sene gibi bir zamanda gerçekleşmiştir.”²⁷

Müellifimiz eserin ikinci bölümünü yine iki ana başlık altında sunmuştur. Birinci bölümü, ilk bölümde açıkladığı Ahlak ve Hukuk kavramlarını, Kur'an bağlamında ele alarak “Kur'an'da Ahlak ve Hukuk İlişkisi” başlığı altında irdelleyerek açıklamıştır.

İkinci bölümün 2. başlığında ise, “Ahlak ve Hukuk Bağlamında Temel Hak Ve Sorumluluklar” başlığı ile yine Kur'an'ı Kerim önderliğinde eserine devam etmiştir. Bu bölümde bazı ana konularla ilgili seçilen ayetleri hukuki ve ahlaki bakımından analizleri yapılarak aralarındaki ilişki gösterilmiş ve bu ayetlerin bütünlüğü ortaya konulmaya çalışılmıştır.

“Kur'an'da Ahlak-Hukuk İlişkisi” konusu, usulü'l-fıkıh ve tefsir ilmi çerçevesinde araştırılabilecek bir konudur. Çünkü Mükellefin fiillerine değer yargısı koyan ahlak ve hukukun değerlendirme kriterleri, ahlaki açıdan iyi-kötü, hukuk açısından ise emir-nehiy (meşru-gayrimeşru) şeklinde doğrudan doğruya Kur'an

²² Âli İmran, 17; Furkan,63.

²³ Âli İmran, 110.

²⁴ Tin, 4.

²⁵ Mülk. 14.

²⁶ Ahzâb, 21.

²⁷ Nisa, 105.

naslarına dayanır. Kur'an naslarını ilmi esaslara yorumlayıp hüküm çıkaran ilim, usulü'l-fıkıhtır. Dil kuralları ve Şari'in amacına göre nasların yorumu ise tefsir ilminde yapılır.”²⁸

Hasan Tahsin Feyizli bu nadide eserini sonuç ve kaynakça ile bitirmiş, benzer çalışma olmayan bu özel kitabı okuyucuya sunmuştur.

2.1.3 Cahiliye Zihniyetinin Kur'an'la Değişimi

Hasan Tahsin Feyizli “Cahiliye Zihniyetinin Kur'an'la değişimi “adlı bu çalışmasıyla, 82 yaşında takdim tezi olarak profesör unvanı almıştır. Daha sonra çalışma, 2020 yılında İz Yayıncılık tarafında basılarak telif eser haline getirilmiştir. Müellifimiz bu çalışmasını önsözden sonra altı bölümde sunmuştur.

Birinci bölümde *Zihniyet ve Yaşam* başlığı ile Zihniyet kavramını ele almış, daha sonra cahiliye devrinin zihniyet oluşumu ile yaşamına değinmiştir. Bu bölümde bahsettiği cahiliyede yaşam zihniyeti, idari hayat, ticaret, evlilik, boşanma, mehir, akid, kabilecilik vb. birçok konuyu derinlemesine ele almıştır.

İkinci bölüme gelince Feyizli, Kur'an'ın Müşrik Zihniyetiyle Mücadelesi başlığı altında; Şirkle mücadele (Putlara, Tağutlara ,Rabler edinmeye ,Endad edinmeye ve Kur'an'ın şirki reddi) ile o dönem cahiliye mücadelesini gözler önüne sunmuştur. İkinci bölüme Batıl inançların reddi ile devam eden müellifimiz, batıl tanrılar ezeli ve ebedi değildir yaratılmışlar yaratılamaz, öldüremez ve diriltemez yetkisiz ve hükümsüzler, put tanrılar hidayet edemez, putlaşan ilahlar bağışlayamaz ve koruyamaz başlıkları ile cahiliye zihniyetinin batıl inançlarının zayıflığına vurgu yapmıştır. Kur'an'ın cahiliye zihniyetinin reddi ve Hz. Peygambere karşı Mekke muhalefeti konuları ile ikinci bölümü sonlandırmıştır.

Hasan Tahsin Feyizli çalışmasına şu başlıklarla devam etmiştir;

3. Cahiliye Zihniyetinin Değişiminde Kullanılan Metodlar;

- A) Tevhide Davet
- B) Güzel Ahlak Esaslarının Öğretimi
- C) Eğitim ve Öğretim

4. Cahiliye Zihniyeti ve Yaşamının Tevhide Dönüşmesi;

- A) Birden Fazla İlah Edinme Zihniyetinin Değişimi
- B) Atalara / Önderlere Tapma Zihniyetinin Değişimi

²⁸ Feyizli, *Kur'an'da Ahlak-Hukuk İlişkisi*, 18.

- C) Müşriklerin Ahirete İnanmama Zihniyetinin Değişimi
D) Müşriklerde Putların Şefaath Zihniyetinin Değişimi
5. Kur'an'a Göre Toplumsal Değişimin Seyri;
A) Cahiliye'den İslam'a Değişim Seyri
B) Hukuki Yapının İslam'a Değişim Seyri
6. Kur'an'ın Yeni Bir Hayat İnşası;
A) Kur'an Medeniyeti (Kur'an ve Medeniyet)
B) Mekke Müşriklerinin Değişim Halleri
C) Zihniyet ve Yaşam Değişiminden Örnekler
D) Kur'an'ın Cahiliye Toplumuna Etkisi Hakkında Görüşler

Hasan Tahsin Feyizli, çalışmasını şöyle açıklamıştır:

“Bu kitabımızda, şirke dayalı cahiliye toplumunun, Kur'an'ın getirdiği ahlak ve hukuk esasları dahilinde eski örf-adetlerine bağlı yaşantı ve zihniyetlerinden, içgüdüsel duygu ve iştahlarından, putlarından nasıl uzaklaşıp Allah ve Rasulüne bağlı, kendisinden fayda doğan, tevhid ilkeki bir İslam toplumuna dönüştüğünü göreceğiz.

Bu çalışmamızda gerek Mekke Arap cahiliyesi gerekse günümüzde benzer konumda olanlarla karşılaştırılması için bu konuyu gündeme getirmiş bulunmaktayım. Toplumlarda sosyal yaşamın değişim ve gelişiminde önce zihniyetlerin değişmesi gerekir.”²⁹

Prof. Dr. Hasan Tahsin Feyizli/2007

Feyizli, eserine şu cümlelerle son vermektedir:

“İnsanlar; düşünce, zihniyet ve yaşam bakımından çeşitli kimlikler kazanır ve sosyal hayatta da buna göre isim ve tarihteki yerlerini alırlar. Kişiler böyle olduğu gibi, toplumlar da böyledir.

Sosyoloji bilimde toplumların zihniyet ve yaşayışındaki dönüşümü ve değişimi için normal şartlarda gerekli olan süreler, en az yüz yıl veya daha fazla olduğu kabul edilir. Buna karşın, kitapta bahsi üzere geçtiği bir toplum ki, içki içmenin zinanın sınırı ve ölçüsü olmadığı, çok kadınlı ve çok erkekli yaşam şeklinin serbest, faiz, ihtikar, aldatma, yalanın normal, ezme ve ezilme, kadınları satma, değiştirme, kan davaları, kız çocuklarının utanç olduğundan onları diri olarak toprağa gömme gibi ahlaki olmayan ve devrinin en ilkel insan davranışlarıyla ünlenmiş ne deni (ne aşağılık!) olan cahiliye Arap toplumu, Kur'an'ın hukuk ve ahlak birlikteliğinin yaşama geçmesi sayesinde sadece 23 senede medeni bir toplum yaşamına kavuşmuştur. Kur'an ve İslam hayatlarına geçmeyen toplumlar, yaşamında cahiliye toplumu olmaktan kurtulamamıştır.”³⁰

Bu eser müellifimiz Hasan Tahsin Feyizli tarafından İslam külliyyatına, hem tarihi manada verdiği bilgilerle hem de içerdiği muhteviyatla okuyuculara kazandırdığı nadide bir eser olarak eklenmiştir.

²⁹ Hasan Tahsin Feyizli, *Cahiliye Zihniyetinin Kur'an'la Değişimi* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2020), 11.

³⁰ Feyizli, *Cahiliye Zihniyetinin Kur'an'la Değişimi*, 147.

2.2 Tercüme Ettiği Eserleri

Hasan Tahsin Feyizli birçok alanda çalışma yapmış ve bunları okuyucusuna sunmuştur. Kendisini her alanda yetiştirmeye gayret eden müellif, farklı dillerde yazılmış eserleri tercüme faaliyetinde bulunmuştur. Bunlardan ilki “*İslam'da Mal ve İdare*” (Abdulkadir Udeh) adlı eserdir.

Daha sonra *İslam İnancı Fıkıh-ı Ekber ve Akaid-i Nesefi*” (Ömer en-Nesefi isimli eseri tercüme eden Feyizli, son olarak “*İslam'da Miras Hukuku*” (Hasaneyn Muhammed Mahluf) eseri tercüme ederek İslam dünyasına büyük bir hizmette bulunmuştur. İnce ve sıkı bir çalışma ile çalışmalarını tamamlayan Hasan Tahsin Feyizli’nin bu eserleri, İlahiyat Fakültelerinde okutulmuş, birçok öğrenciye referans olmuştur. Eserler hakkında Hasan Tahsin Feyizli ile yaptığımız telefon görüşmeleri sonucu edindiğimiz bilgileri paylaşacağız.

2.2.1 İslam'da Mal ve İdare

Eser, Mısır başsavcısı Abdulkadir Udeh tarafından ele alınmıştır. Hasan Tahsin Feyizli, eseri öğretmenlik yaptığı yıllarda tercüme ederek okuyucuya sunmuştur. Eserin orijinal metnini bularak çalıştığını ifade eden Feyizli, çalışmayı iki bölümde ele almıştır. Birinci bölüm *Mal İdaresi*, ikinci bölüm ise *İdare (Devlet) İdaresi* başlıkları altında verilmiştir.

Hasan Tahsin Feyizli ile yaptığımız telefon görüşmesinde eser hakkında şunları söylemiştir:

“Yaptığım araştırmada, Abdulkadir Udeh’in hem başsavcı hem de hukukçu olması ilgimi çekti ve bu eseri Türk İslam Dünyasına kazandırmam gerektiğini düşündüm.

Hiz. Ömer döneminde başlayan Mal İdaresi konusunu derinlemesine ele almıştı. Mesela; bir çiftçi arazisini üç veya dört yıl ekip biçmezse devlet buna el koyup başka bir çiftçiye kiralyor. Halbuki bizim burada böylemi? Elli yıl araziler işlenmiyor. İşte bu gibi konular dikkatimi çekti ve tercüme ettim.”³¹

³¹ Hasan Tahsin Feyizli, Kişisel Görüşme, 18 Temmuz 2023.

2.2.2 İslam İnancı Fıkıh-ı Ekber ve Akaid-i Neseîi

Necmüddin Ömer en-Neseîi'nin İslam dünyasında meşhur olmuş ve akaid konusunu fesih bir dille açıklamış en önemli eserlerinden biridir. Hasan Tahsin Feyizli bu eseri öğretmenlik yaptığı dönemde tercüme ederek okuyucuya sunmuştur.

Müellif ile eser hakkında yaptığımız telefon görüşmesinde şunları söylemiştir: *“Bu eser hakkında beni çok teşvik ettiler. ‘Metin olarak ağır, herkesin çözümleyeceği bir üslub ile yazılmamış’ diyerek bu çalışmayı yapmam için yönlendirildim. Ben de düşününce ‘evet, bunun anayasa gibi, her Müslüman kişinin okuması lazım, cep kitabı gibi taşınması lazım gerekir’ diye düşündüm. Birinci baskıda açıklamalarla tercüme ettim. İkinci baskıda ise biraz daha fazla açıklama ekledim ve eserin sonuna orijinal Arapça metni de koydum.”*³²

2.2.3 İslam'da Miras Hukuku

Mısırlı Alim ve Hukukçu olan Hasaneyn Muhammed Mahluf'un en önemli eserlerinden biri olan İslam'da Miras Hukuku, Hasan Tahsin Feyizli tarafından öğretmenlik yaptığı yıllarda tercüme edilmiş önemli İslam kaynaklarından biridir.

Eser hakkında müellifimiz ile yaptığımız görüşmede şunları söylemiştir: *“Nur yayınları Ali Hastaoğlu'na bu eseri tercüme etmesi için teklif götürmüştü. Hastaoğlu bana gelerek, ‘Tahsin Bey bana bu eseri verdiler ama beni aşıyor, birlikte yapabilir miyiz?’ diye sordu. Tamam dedim. Birlikte çalıştık ve güzel bir eser ortaya çıkardık elhamdülillah.”*

2.3 Sadeleştirdiği Eserleri

Profesör Doktor Hasan Tahsin Feyizli'nin bir diğer çalışma alanı, içeriğinde Arapça veya Farsça ibareler bulunan, geleneksel Türkçe ile yazılmış kıymetli eserleri sadeleştirme olmuştur. İslam kütüphanesine armağan ettiği bu eserler daha sonra birçok yayım evi tarafından basılmıştır. Eserlerle ilgili, müellifimiz ile yaptığımız telefon görüşmelerini paylaşacağız.

2.3.1 İslam Fıtrî Tabîi ve Umumi Bir Dindir

Ahmet Hamdi Akseki bir dönem Diyanet İşleri Başkanlığı yapmış ve birçok önemli eseri neşretmiş önemli bir İslam âlimidir. Hasan Tahsin Feyizli bu eseri

³² Hasan Tahsin Feyizli, Kişisel Görüşme, 18 Ağustos 2023.

öğretmenlik yaptığı yıllarda çalışmıştır. Feyizli, eser hakkında yaptığımız telefon görüşmesinde şunlar söylemiştir:

“Eser daha önce birkaç kez çalışılmış. Bir gün Ahmet Hamdi Akseki’nin kızı Naciye Akseki bana ulaştı ve ‘daha önce eser hakkında yapılan çalışmaları gördük ve beğenemedik, siz bu eser üzerine çalışabilir misiniz?’ diye sorunca ben de evet dedim. Birkaç sayfa çalışıp gönderince çok beğendiler. El yazması idi. Eserin hadislerini bularak eseri Tahkik ettim.”³³

2.3.2 Mi’yar-ı Sedat (Klasik Mantık)

Ahmet Cevdet Paşa’nın bu çalışması, geleneksel tarzda yazılmış ilk Türkçe mantık kitabı olarak İslam dünyasına kazandırılmış önemli bir eserdir. Çalıştığı bu kıymetli eser hakkında müellifimiz, şu sözleri ifade etmiştir:

“Milli Gazete Mehmet Şevki Eygi (rahmetli) bir defa yazdı, aradan bir kaç yıl geçtikten sonra bir daha yazdı. Fakat bir süre sonra ‘yok mu bu eseri çalışacak bir babayiğit!’ dedi. Ben medresede Arapça Mantık ilmi almıştım. Bir de Nurettin Topçu hocamdı, ondan da çok iyi Mantık, Felsefe ve Psikoloji aldım. Rahmetli’nin ikinci yazısını görünce ‘bu artık bana görev oldu bu eseri ben çalışmalıyım dedim.’ Kendi kütüphanemde vardı, ek olarak da 17 Mantık kitabı daha alıp Hollanda’ya gittim. Gece yaralarına kadar çalışarak Hollanda’da eseri sadeleştirdim.

Ahmet Cevdet Paşanın bu eseri fakültelerde de okutulan çok önemli bir eserdir. İyi ki gazetenin teşviki ile bu eseri çalışmışım. Hem esrin terimlerini deyimlerini korudum hem de yenilerini parantez içinde yazdım iyice anlaşılсын diye.”³⁴

2.4 Hasan Tahsin Feyizli’nin Yazdığı Makaleler

Profesör Doktor Hasan Tahsin Feyizli, Telif, Tercüme, Sadeleştirme çalışmalarının yanı sıra, birçok konu hakkında makale yayımlayarak okuyucularına sunmuştur. Hem İslam Araştırma Merkezi (İ.S.A.M.) hem de muhtelif dergilerde yayınlanan, erişilebilen makaleleri şunlardır.

2.4.1 Kur’an’da Aile Hukuku

Hasan Tahsin Feyizli bu makalesini Avrupa İslam Üniversitesi İslam Hukuku Bilim Dalı Doktora Öğrencisi iken yayımlamıştır. 3. Yıl, sayı 1, Mayıs 2010 tarihli

³³ Hasan Tahsin Feyizli, Kişisel Görüşme, 18 Temmuz 2023.

³⁴ Hasan Tahsin Feyizli, Kişisel Görüşme, 18 Temmuz 2023.

makale, derginin 41-59 sayfaları arasında yayıma çıkmıştır. Müellifimiz, çalışmasını giriş kısmında şu ifadelerle açıklamıştır:

“Bu makalede kısaca Kur’an’da aile hukukunu, ilahi gayeyi tebarüz ettirecek biçimde ve ahlaki bir temele dayandığını vurgulayarak, bir bütün halinde göstermeye çalışacağız. Önce insanların bir erkek ve bir kadın olarak farklı cinslerde yaratılışından; insanlık camiasının farklı ırk, renk ve dillerde yaratılışının hikmetinden bahseden ayeti açıklayarak ailenin gerekliliği, kuruluşu ve karşılıklı hak ve hukuka riayet içinde devamını ayetlere dayanarak izah edeceğiz.”³⁵

Feyizli, makalesine *“Toplumsal Çekirdeği Aile”* başlığında kısaca ailenin öneminden bahsettikten sonra evlilik müessesini geniş bir şekilde el almıştır. Sırayla başlıkları; *“Evlenme ve Lüzumu, Evlenmede Eş Seçimi ve Görüşme, Evlenmede Denklik (Kefaet), Dünürlülük, Evlenme Teklifi ve Nişan”* ana hatlarıyla ele alıp okuyucuya açıklamıştır.

Müellifimiz Evlilik Hukuku ile devam etmiş, *(Nikah, Evliliğin Eşlere Yükllediği Görev ve Sorumluluklar, Kocanın Karısında olan Hakları, Kadının Kocasına Üzerindeki Hakları, Evlilere Ait Mali Hükümler)* başlıkları ile açıklığa kavuşturmuştur.

Hasan Tahsin Feyizli makalenin dördüncü bölümünde *“Ailede Ana- Baba ve Çocukların Görev ve Sorumlulukları”* konusunu işlemiştir. Bu bağlamda; *“Annenin Çocuklara Karşı Görev ve Sorumlulukları, Anne ve Babanın Çocuklara Karşı Manevi Görev ve Sorumlulukları, Çocukların Anne-Babaya Karşı Görevleri”* adlı başlıklarla, ailede tüm bireylerin birbirlerine karşı sorumluluklarını açıklamıştır.

Feyizli, Ayet ve Hadisler bağlamında İslam’da ile Hukuku konusuna *“Ailede Geçimsizlik”* başlığı ile devam etmiştir. Burada konu Boşanma Hukukuna gelmiştir:

“Geçimsizlikte Hakime Başvurma, Muhala’a ile Boşanma, Erkek Tarafından Boşanma (Talak), Kadınla Temas Olmadan Boşanma; 1. Nikah’ta mehir takdir edilip de temas ve halvet olmadan boşanma olur Kur’an’da: Mehir belirlemiş olduğunuz kadınları temas olmadan boşandığınızda, tespit ettiğiniz mehrin yarısı onlarındır...”³⁶

2. Ric’i Talak (Dönülebilen Boşanma), Bain Talak (Dönülemeyen/ Kesin Boşanma), Bid’i (Bid’at Olan) Talak, Talakta Şahitlik, Kadının Boşanma Hakkı, Tevfi Talak. Konu başlıkları ile İslam’da boşanma konusunu tam olarak açıklamıştır.

Makalesini sonuç ve kaynakça ile sonlandıran müellifin, sonuç yazısındaki şu kısmı paylaşmayı önemli görüyoruz.

“Kur’an eğitimiyle eğitilmiş (karı-koca) ve çocuklardan oluşan aile, mutluluk yuvası olur; Allah’ın emriyle birbirlerine yardımcı olan ve birbirlerini koruyup

³⁵ Hasan Tahsin Feyizli, “Kur’an’da Aile Hukuku”, *Avrupa İslam Üniversitesi İslam Araştırmaları Dergisi* 3 (2010), 1.

³⁶ Bakara, 237.

kollayan Allah'ın kulları olarak bu aile fertleri O'nun rızasını kazanırlar. Böyle bir aileden hayırlı nesiller yetişir; toplum ve insanlık da bundan fayda görür.”³⁷

2.4.2 Kur'an Perspektifinden Put Edinme ve Putlaş (Tır)Ma Psikolojisi

Hasan Tahsin Feyizli'nin bu makalesi Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisinde, Ocak 2015 yılında yayımlanmıştır. Feyizli, makalesinin girişinde şu özeti sunmuştur:

“İnsan; her çağda, her durum ve koşulda “üstün bir varlığa” tapınma ve inanma ihtiyacı duyar. İnsanoğlunun bu ihtiyacı yaratıcı tarafından gönderilen peygamberler ve dinler tarafından karşılanmıştır. Bu sebeple, Allah'a inanan bir insan için “tapınma” veya “ibadet” kavramı hem barışı ve huzuru sağlamakta hem de insanların anlama ve araştırma ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Bununla birlikte “tevhit” inancından sapmış olan insanlar, çağlar boyunca tabiatlarına uygun çok farklı inanç ve ibadet yolları denediler. Bu deneme girişimlerinde “tevhit” inancından sapmış olan bu insanlar; ruhlara, tabiat kuvvetlerine, çeşitli hayvan ve insan hikayelerinden oluşan mitolojilere, masallardaki karakterlere ve çeşitli varlıklara inandılar ve ibadet ettiler.”

Bu makalede insanların “din” ve “Tanrı” inancına ihtiyaç duymalarının nedenleri, üstün bir güce inanma güdüsünün veya düşüncesinin Tanrı tarafından verilip verilmediği, puta tapınma psikolojisi Kur'an ve sosyoloji açısından sıra ile ele alınacaktır.”³⁸

Müellifimiz, bu çalışmasının birinci bölümüne şöyle bir başlıkla başlamıştır;

TANRI FİKRİ VE DİNİN İLK KAYNAĞI

1. Tanrı Fikri

“Bu ifadede vurgulanan temel konu, Allah'ın, insanı yaratıp canlılık özelliğini veren, akli, düşünce yeteneği ve seçicilik sayesinde diğer varlıklardan üstün kılan bir varlık olduğudur. Yahudi, Hristiyan ve İslam kaynaklarına göre, özellikle Kur'an'a dayanarak ifade edilen inançlara göre, Hz. Adem hem ilk insan hem de insanlığın atasıdır.”

“Allah, kesin ve mutlak olan varlıktır ve yaratılmış her şeyin yaratıcısıdır. Tanrı, özgür iradesiyle her şeyi tasarlar ve yaratır. Tanrı'nın iradesi dışında hiçbir varlık kendiliğinden var olamaz, çünkü Allah, muharrik sebeptir. Canlı ve cansız bütün varlıklar, Allah'ın emriyle hareket ederler ve bu şekilde varlık bulurlar. Bu, yaratıcı gücün, yaratılmışlar tarafından kabul edilmesi olarak ifade edilir. Ayrıca, ifadede belirtilen diğer önemli bir nokta da bütün varlıkların Allah'ı tesbih etmeleridir. Yaratılanlar, yaratıcı gücü ve kudreti ile ilgili olarak Allah'ı över ve yüceltirler. Bu, yaratılanların yaratıcısına olan teslimiyetini ve itaatini ifade eder. Bu ifade, monotheistik inançlara dayanan bir perspektifle Allah'ın varlık, yaratma ve teslimiyet konularındaki rolünü vurgulamaktadır.”

³⁷ Feyizli, “Kur'an'da Aile Hukuku”, 59.

³⁸ Hasan Tahsin Feyizli, “Kur'an Perspektifinden Put Edinme Ve Putlaş(tır)ma Psikolojisi”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1/21 (ts.), 280.

2. Dinin Kaynağı ve Tek Tanrı İnancı

“Bu metinde, insanlığın ilk dininin kaynağı konusunda Doğu ve Batı bilginleri arasında çeşitli görüşlerin olduğu belirtilmektedir. İki ana görüşe göre, bir grup insan tekamülcülerdir (evrimcilik), diğer grup ise doğuştancılar (yaratılışçılar). Ancak, bütün din tarihçilerinin, Taş Devri ve ondan önceki devirlerin dinlerini kesin olarak bilen hiçbir eserin bulunmadığını itiraf ettiği ifade edilmektedir.

Eski çağ tarih araştırmacılarının üzerinde birleştikleri konu ise tekamülcülerin iddiasına göre dinin, insanların hurafelere ve çeşitli nesnelere tapmalarından başlayarak çok tanrılığa evrildiği ve sonunda tek Tanrıcılığa geldiği şeklindeki iddia ve varsayımların doğuştancılar tarafından çürütülmüş olduğudur.³⁹

Yani bütün dinlerin, bir tevhid inancı ile başlayıp zamanla batıl ve hurafelerin karıştığı ve böylece çok tanrıcılığın, putperestliğin meydana geldiği hususudur.⁴⁰

Anlaşıldığı üzere putperestlik, insanlığa sonradan arız olmuş bir hastalıktır. Bugün birçok filozof ve tarih uzmanları tarafından da kabul edilmektedir ki beşerin ilk mabudu Yüce Yaratıcı (Allah) ve ilk din de tevhid dinidir. Din duygusu yani Allah'a inanmak ve O'na ibadet etmek insana Hazreti Âdem'den itibaren Yaratıcı (Allah) tarafından verilmiş ve öğretilmiş iken sonradan sapmalar olmuştur.”⁴¹

Feyizli, Tek tanrı inancının oluşum evrelerini anlattıktan sonra bu inançtan sapma ideolojilerini ele almıştır. Başlıkları şu şekilde oluşturmuştur;

3. Tek Tanrı İnancından Sapmalar

- A. Ruhlara Tapma (Animizim)
- B. Tabiatperestlik ve Doğacılık
- C. Hayvanlara (Totemizm) ve Nebatlara Tapma
- D. Putperestlik

Putperestlik başlığı altında birçok alt başlık açarak konuyu derinlemesine incelemiştir. Müellifimiz günümüzü “çağımız tam bir putlar galerisini andırıyor” bu vurucu cümlesi ile açıklıyor. Yine ana başlık altında hepsini toplayacağız.

4. Çağdaş Putlar

- A. Paranın Putlaşması
- B. Irkçılık Putu
- C. Bilimin Putlaşması
- D. Devletin Putlaşması
- E. İdeoloji Putu

³⁹ Muhammed Abdullah Dıraz, *ed-Din* (Kahire: Mektebetu'l-İman, 1979), 108.

⁴⁰ Mustafa Erdem, *Haz. Adem (İlk İnsan)* (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 1994), 2.

⁴¹ Feyizli, “Kur'an Perspektifinden Put Edinme Ve Putlaş(tır)ma Psikolojisi”, 278.

- F. İzm'ler Putu
- G. Gelenek, Toplum (El Alem) ve Birisi Putu
- H. Futbol Putu
- İ. Aklın Tanrılaşması/Putlaşması
- J. Tanrının Putlaşması
- K. Çağların Putlaşması
- L. Heva ve Nefis
- M. Şeytan

Bu detaylı çalışmasını sonuç ve kaynakça yazılarıyla tamamlayan Feyizli'nin, sonuç yazısından bir paragraf naklediyoruz:

“Kur'an'da “Allah'a ibadet edin, ona hiçbir şeyi eş koşmayın.” diye buyrulurken, açıkça tövbe edip dönmedikçe Allah'ın asla affetmeyeceği bildirilir. Allah'ın birliğine hüküm ve hâkimiyetine karşı başka kavram ve kuralları öne çıkarmak şirktir. Her şirkte ise, açık veya gizli bir putperestlik çeşidi vardır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.), Allah'ın bildirileri doğrultusunda, puta sevgi ve saygı ile iman olmaz prensibi ile uzun mücadelesi sonunda bunu kabul ettirerek, kalplerdeki putun ve meydan putlarının yıkılmasını sağlamıştır. Bundan böyle İslam dinine, Allah'a gerçekten inanarak ve teslim olarak giren kimseler, ibadetlerini, dualarını, şükür ve şikâyetlerini Allah'a yapmışlar ve her türlü put sevgilerini ve saygı gösterilerini iman⁴² ve amellerine şirk karıştırmamak⁴³ için terk etmişlerdir.”⁴⁴

Hasan Tahsin Feyizli, çalışmasını büyük bir özveri ve özenle hazırlayarak, okuyucuya kaynaklarıyla birlikte sunmuştur. Bu nadide eseriyle birlikte daha nice makalelerine erişim mümkündür.

2.4.3 Fiillerin Oluşumunda Fonksiyon Akıl Mı İrade Mi?

Hasan Tahsin Feyizli'nin bu çalışması Akademik Teklif Hukuk Ve İdari Bilimler Dergisinde 2016 yılında (academic.edu) hakem denetiminden geçerek yayımlanmıştır.⁴⁵ Müellifimiz makalesinde fiil, akıl ve irade gibi kavramları ele aldıktan sonra detaylı bir açıklama ile devam etmiştir. Kur'an çerçevesinde konuyu irdeleyip güçlü kaynaklarla çalışmasını desteklemiştir. Çalışmanın özet kısmındaki şu paragrafı paylaşmayı uygun görüyoruz:

⁴² Yusuf, 106.

⁴³ Kehf, 110.

⁴⁴ Feyizli, “Kur'an Perspektifinden Put Edinme Ve Putlaş(tır)ma Psikolojisi”, 299.

⁴⁵ “Akademik Teklif”, *Hukuk ve İdari Bilimler Dergisi* 3/5 (2016).

“Bu makalede her türlü etkinliğin yapımında fonksiyoner irade (istek) demenin yerinde olmadığını, ‘irade’ye sorumluluk verilmesinin de ‘nass’a aykırı olduğunu ancak aklın fonksiyoner olduğunu konu etmiş olacağız. Çünkü Kur’an ‘irade’ye değil akla hitap edilmektedir.”⁴⁶

Müellif, fiil kavramını irdeledikten sonra fiil ve akıl ilişkisi hususunu ele almış ve konuyu ayetlerle delillendirmiştir. Daha sonra akıl konusuna geçen Feyizli, kavramı açıklayıp birkaç alt başlık ile devam etmiştir. Bunlar; Akıl ve Şahsiyet, Akıl-Fazilet-Karakter İlişkisi, Akıl ve Mutluluk alt başlıkları ile yayımlanmıştır.

Üçüncü başlığa gelince artık makalesinin konusunu net bir şekilde ortaya koyan müellif, *“Fiilde İrade veya Aklın Etkin Oluşu”* hususunu değerlendirmiştir. Bu bölümde hem bazı filozoflardan hem de İslam alimlerinin görüşlerine de yer vererek konusunu desteklemiştir.

Hasan Tahsin Feyizli makalesini sonuç yazısı ile sonuçlandırmış ve okuyucuya yeni bir miras daha bırakmıştır. Sonuç yazısından şu paragrafı paylaşmayı uygun görüyoruz:

“.... Açıkça görülüyor ki, fiillerin oluşumunda ve onların yönlendirilmesinde etkin faktör irade (istek) değil, akıldır. Akıl varsa bilinçli irade (istek) de vardır. Akıl yoksa irade (bilinçli istek) zaten yoktur. Bu durumda tüm eylemler bilinçsiz ve içgüdüsel hale gelir. Netice olarak akıl yerine arapça kelime irade kullanılarak bir kavram kayması olmuştur, çünkü eylemler iradenin değil ancak aklın verdiği karar göre gerçekleşir”⁴⁷

2.4.4 Akla Tesir Eden Faktörler ve Eylem

Hasan Tahsin Feyizli’nin bu çalışması (academia.edu) sayfasında erişime sunulmuştur. Müellifimiz günümüzün çok yönlü ilmi çalışmaları olan bir alimidir. Bu makalesinde Kelam ilminde tartışılan akıl konusunu ele almıştır. Makalede insanın akli ve eylemlerini; aklın tanımı, değeri, görevi, sınırı başlıkları ile ele almış, ikinci bölümde ise akla tesir eden faktörleri, üçüncü bölümde eylem, sorumluluk ve sonuçları başlıkları ile makalesini sonuca ulaştırmıştır.

Müellif diğer çalışmalarına benzer bir yöntemle ilerlemiş, kavramları açıklama ile başlamıştır. Akıl, Muhakeme, Aklın Sınırlılığı başlıkları ile konuya giriş yaptıktan sonra ikinci bölümde *“AKLA TESİR EDEN FAKTÖRLER”* başlığı ile konusunu genişletmiştir.

1. İç Etkenler

⁴⁶ Hasan Tahsin Feyizli, “Fiillerin Oluşumunda Fonksiyon Akıl mı İrade mi?”, *Akademik Teklif Hukuk Ve İdari Bilimler Dergisi* 3/5 (2016), 8.

⁴⁷ Feyizli, “Fiillerin Oluşumunda Fonksiyon Akıl mı İrade mi?”, 9.

- a) Biyolojik-Fizyolojik Etkenler
- b) Psikolojik Etkenler
- c) Psikolojik İhtiyaçlar
- d) Teolojik Etkenler (Nefis)

2. Dış Etkenler

- a) İzm'ler
- b) Adet, Gelenekler ve Çevre
- c) Dini (İnançsal) Etkenler
- d) Hayrı Düşünmeye Engel Faktörler
- e) Biyolojik Engeller
- f) Manevi Engeller

3. Eylem, Sorumluluk ve Sonuçları

- a) Eylem ve Çeşitleri
- b) Mükafat ya da Yaptırım

Feyizli çalışmasını filozofları ve bazı İslam alimlerinin görüşleri ile destekleyerek oldukça geniş tutarak okuyucuya sunmuş, şu şu cümlelerle bitirmiştir:

“Akıl ve muhakeme her zaman faydalı ve doğru eylemler gerçekleştiremez. Çünkü o da birçok dış iç faktörün etkisi altında kalmaktadır. Peki insan akıllı, hür olarak nasıl hakikate ulaşır? Akla etki eden ilim faktörü gibi, iki faktör daha vardır ki, biri Rahmani diğeri de nefsanidir. Rahmani etkenlerde kişi, her işinde düzgün bir insan olur ve toplumda da saygınlık kazanır. Aklına nefsanî faktörler etki eden insan, materyalist, şehvetperest, ırkçı, seküler, menfaati uğruna başkasının zararına da olsa, herşeyi meşru gören ve toplumunda ahlakını bozan bir kişi olur. Bu tür insanlar, hangi derece bilgiye ve mevkiye sahip olurlarsa olsunlar, şeklen insan görünümündedirler, fakat insanlaşmamışlardır. İnsanın, zararlı hale gelmesini önlemek için, onun ahlak ve muhakemesini iyi eğitmek lazımdır.”⁴⁸

2.4.5 Hümanist Mi, Salih İnsan Mı?

Hasan Tahsin Feyizli'nin bu çalışması Akademik Teklif dergisi Temmuz 2014 yılında yayımlanmıştır. Feyizli günümüzde çokça kullanılan bir kavram olan Hümanist kelimesini ele almış, daha sonra salih insan kavramı ile birlikte açıklamıştır:

“Bu makalede, hümanist ve salih insan kavramlarını tartışırken konu, tarihsel, sosyolojik ve dini bağlamda sınırlanmıştır. Genel anlamda erdemli veya dürüst

⁴⁸ Hasan Tahsin Feyizli, “Akla Tesir Eden Faktörler Ve Eylem”, *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 12/23 (2017), 7.

olarak nitelendirilen her iki kavram, derinlemesine incelendiğinde farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlar, her iki kavramın ait oldukları toplumun dini ve kültürel özellikleri ile ahlaki temelde farklılaştığını göstermektedir.

Öte yandan, batı kültür ve medeniyetinin bir ürünü olan "hümanist insan" ile İslam kültür ve medeniyetinin bir ürünü olan "salih insan" kavramları, bir toplum modelinin oluşturulmasında önemli bir rol oynayabilir. Kavramlara yapılan vurgular incelendiğinde, dinin ön planda olduğu da görülmektedir. Hümanist insan ile salih insanın üstlendiği toplumsal roller, temeldeki farklılıklara rağmen, ait oldukları toplumda rol modelleri olarak kabul görmüştür. Batı toplumunda bu rol, dürüst ve seküler bir insanı içerirken, İslam toplumunda takva sahibi bir insanı içermektedir.”⁴⁹

Müellif çalışmasına öncelikle Hümanizm kavramını ele alarak başlamıştır. Kavramın ilk kullanıldığı tarih ile başlamış, zaman içerisinde geçirdiği tüm evreleri kaynakları ile açıklamıştır. “Hümanist İnsan ve Salih İnsan Felsefelerine Yaklaşımlar” başlığını dört kısma ayırmıştır;

- a) Hümanizmin Tutarsızlığı
- b) İslam Ahlak Anlayışı Karşısında Hümanizm
- c) Günümüz İslam Dünyasında Hümanist Anlayış
- d) Kur’an ve Hadislerde İnsan Sevgisi ve Hümanizm alt başlıkları ile açıklığa

kavuşturmuştur.

İkinci bölümde ise “İslam’da Salih İnsan” başlığına geçer yine alt başlıklarla konuyu desteklemiştir. Kur’an ve Sünnette Salih Kavramı, Salih İnsan ve Özellikleri başlıklarıyla, konuyu ayet ve hadisler bağlamında ele alarak, makalesini sonuç yazısı ile bitirmiştir.

2.4.6 Kur’an-ı Kerim ve Beslenme

Hasan Tahsin Feyizli bu makalesini, Aralık 2020’de Helal Yaşam Tıbbi Dergisi’nde yayımlatmıştır. Gimdes Dergisi Fıkıh Kurulu Üyeliği bulunan müellifimiz, bu alanla ilgili birçok makale yayımlamıştır. Bu makalelerden biri olan “Kur’an’ı Kerim ve Beslenme” adlı çalışmasını, Kur’an ve hadisler ışığında tamamlamıştır. Çalışmanın özet bölümünde konusunu işleyeceği yönetimi ifade eden Feyizli, ‘amaç’, ‘Metod’, ‘Bulgular’ ve ‘Sonuç’ yazısı ile sonlandırmıştır.

Giriş bölümünde, önce Kur’an’ı Kerim’den bazı genel bilgilere yer verdikten sonra beslenme konusuna giriş yapmıştır. Burada beslenme ile ilintili ayetlerle ilgili uzunca bir karşılaştırma yaparak konuyu derinlemesine ele almıştır.

⁴⁹ Hasan Tahsin Feyizli, “Hümanist mi, Salih İnsan mı? –Kavramsal Bir İnceleme–”, *Akademik Teklif Hukuk Ve İdari Bilimler Dergisi* 2 (2016), 10.

Ayet bazında karşılaştırma yaptıktan sonra yeni bir başlık ile birlikte beslenme ile ilgili surelerin incelemesi yapılmıştır. Bu minvalde şu sureler ele alınmıştır: Bakara, En'am, Nahl, Ra'd, İbrahim, İsra, Kehf, Meryem, Şuara, Yasin, Mu'minun, Taha, A'raf, Kaf, Rahman, Vakıa, Abese ve Tin sureleri detaylı bir şekilde işlenmiştir. Sonuç yazısında müellif konu ile ilgili görüşlerini şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Hiç kuşkusuz Kur'an-ı Kerim, üzerinde en çok araştırma yapılan, en çok anlaşılmaya çalışılan ve tüm insanlığa en doğru çıkış yolları sunan en son ilahi kitaptır. Bu gerçek 1400 yıldır böyleydi ve şüphesiz ki hep böyle kalacaktır. Bize göre; son yıllarda tüm insanlığı adeta bir çıkmazın içine sürükleyen beslenme kaynaklı salgın hastalıklar da bu bakış açısı ile değerlendirilebilir ve buradan hareketle İslam'ın evrensel çözüm önerileri tüm insanlığa bir kurtuluş ipi olabilir.”⁵⁰

2.4.7 Dinsiz İlim ve Hür Yaşama

Hasan Tahsin Feyizli'nin bu çalışması Edep Dergisi'nde yayımlanmış, (Dinsiz İlim ve Hür Yaşama | Hasan Tahsin Feyizli - Academia.edu sayfasında erişime sunulmuştur.

Müellifimiz çalışmasını iki ana başlık altında ele almıştır;

1. Dinsiz İlim ve Hür Yaşama

“Din, insan toplumlarının baş harekete geçiricisi ve yüreği olmuş, öyle olmaya devam edecektir. Nasıl ki insan kalpsiz yaşamazsa, din olmadan da aklı başında (sağlıklı ve çelişkisiz) bir hayat yaşanamaz. Diğer bir ifadeyle din, ruhi hayatın ve maneviyatın kalbidir. Bu kalbin çalışması, ruhi hastalık ve ölümden kurtulunması için Yüce Yaratıcı ile ilişki kurması lazımdır. Kalbini Allah inancından boşaltan ve aklını vahyin ışığından kesen kimse, onun yerine yalnızca insanlar arası ilişkiyi esas alan Auguste Comte'un pozitivizmini veya sadece his ve arzularını veya hümanizmi ya da diğer '...ist veya izm'leri koyacaktır. Fakat bütün bu beşeri ekol ve sistemler ruhunu tatmin edemeyip yine ruhu boş, karanlıklar içinde kalan insan, şehvet, hırs, şöhret ve dünya perestlik labirenti içinde kimisi kumarda, kimisi içkide daha ileri giderek uyuşturucu vebasına sarılacak, kimisi de çeşitli şöhret ve mevkilere sahip olduğu halde inançsız ve Allah'a teslimiyetsiz ruhunun çelişkilerini, intiharla sonuçlandıracaktır. Her gün gözüken bu olaylara örnek vermeye lüzum yoktur. Soygun, hırsızlık, yakma, yıkma, öldürme ve tecavüzler de yine bu din dışı yaşamının uzantısıdır.”⁵¹

2. Dinsel muhayyilenin Dirilişi

Feyizli bu başlık altında Gulag Takımadaları'nın ünlü yazarı Aleksandr soljenitsin'in “Tanrı'yı Politikaya Getirin” adlı makalesini yayımlamıştır.

⁵⁰ Hasan Tahsin Feyizli, “Kur'an-ı Kerim ve Beslenme”, *Helal Yaşam Tıbbi Dergisi* 2/2 (2020), 40.

⁵¹ Hasan Tahsin Feyizli, “Dinsiz İlim ve Hür Yaşama”, *Edep Dergisi*, (1996), 9.

2.4.8 Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım

Hasan Tahsin Feyizli bu çalışmasını Temmuz 2020'de yazmış, Gimdes Dergisi'nde yayımlanan makale Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım | Hasan Tahsin Feyizli - Academia.edu sitesinde erişime açıktır.

Çalışmasının ilk bölümünde kısaca Kur'an'ı Kerim'in Nüzulu, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in sahabe ile koruma, günümüze kadar mucizevi bir şekilde korunmuş bir şekilde ulaştığını bahsettikten sonra kısaca muhteviyatından bahsetmiştir.

1. Tevhide Çağrı İle İlgili Konular
2. İnanç İle İlgili Konular
3. İbadet ve Ahlak İle İlgili Konular
4. Sosyal Hayat İle İlgili Konular
5. Fen İle İlgili Konular
6. Helal Kazanma ve Beslenme İle İlgili Konular

Başlıkları ile genel bir tanıtım yapmıştır. Makalesini şu cümle ile bitiren Feyizli, okuyucusuna öz bir çalışma sunmuştur: *“İçeriğinin bir kısmını kısaca yazdığım Kur'an'ı Kerim, inanç, ibadet ve sosyal hayatın her safhasını kapsamakta, universal, son ilahi bir kitaptır.”*⁵²

2.4.9 Müslüman Faizi Nasıl Yer?

Hasan Tahsin Feyizli'nin bu makalesi Gimdes Dergisi tarafından yayımlanmış, Müslüman Faizi Nasıl Yer? | Hasan Tahsin Feyizli-Academia.edu sayfasında erişime açılmıştır.

Hasan Tahsin Feyizli çok yönlü bir alim olması hasebiyle yine farklı bir konuya dikkat çekmiş, Faiz / Riba konusunu Kur'an ve hadislerle destekleyerek açıklamıştır. Çalışmasını üç bölümde ele alan müellif, ilk bölümde kavramları açıklamıştır. Başka dinlerin Faiz konusunda tutumları, tarihsel süreci ve İslam dininin konu hakkındaki emirlerini açıklamıştır. “Faiz Yasağının Amacı” adlı başlıkta T.D.V.'dan yaptığı alıntı:

“İslam servetin atıl/işlevsiz bırakılmamasını, üretim ve yatırım dışında tutulmamasını isteyerek faiz ortamının doğuşunu engelleyici bazı tedbirler

⁵² Hasan Tahsin Feyizli, “Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım”, *Gimdes Dergisi* 2/1 (2020), 3.

almıştır. Çünkü bu durum, sermaye ve servetin giderek belli bir sınıfın elinde toplanmasına sebep olacaktır. İslam'ın yerleştirmeye çalıştığı ahlaki anlayış, yardımlaşma ve sosyal dayanışma ilkesi, zekat ve infak emri, emek ve sermayenin üretime ve yatırıma yönelmesi, kar ve zararı birlikte göğüsleme gibi esasları varken, bunların hepsi değersizleştirilip, maddeci Batı toplumu örnek alınarak, sermayenin belli ellerde toplanması ve belli merkezlerde üretim ve yatırıma aktarılması yoluna gidilmiştir.”⁵³

Feyizli, makalesinin son başlığında Faizsiz Ekonomi konusunu ele almış, şu cümlelerle noktalamıştır:

“Müslümanlar faizi nasıl olur da yerler? sorusuna cevap üzücü olacak ama, ola ki bu üzüntüden kurtulmak isteyenlerin çoğalmasi ile faiz alan ve verenle8r azalip bitecek böylece faizsiz bir sistem gelişip güçlenecektir.

Müslüman faizi;

1. Yaşayışı İslam dışı olduğundan,
 2. Faizin haram olduğunu bilmediğinden,
 3. Faizin haram olduğunu bildiği halde bunu önemsemediğinden,
 4. Kur'an'da faizin haram olduğunu bilerek, bununla Allah ve Rasûlune savaş açmış olmayı ve cehennemde yanmayı göze almış olmalarından dolayı yerler.
- Müslümanca yaşamak isteyenlerin, bu maddelerin hiçbirini kendine yakıştırmayı kabul etmemeleri ümit ve dileklerle... ”⁵⁴*

2.4.10 Mahluku Halık Yerine Koymak Ne Demek?

Mayıs 2020’de Gimdes Dergisi’nde yayınlanan Hasan Tahsin Feyizli’nin (Gimdes Hukuk (İlim) Fıkıh Kurulu Üyesi) bu makalesi, yine farklı bir konu ile okuyucuya takdim edilmiştir. Müellif mahluk ve Haluk kelimelerinin literatür anlamlarını açıkladıktan sonra Halık kelimesini Kur'an’da geçen anlamıyla da açıklamıştır. Konuya başlamadan önce yine konuyla ilintili bir hatırasını aktaran yazarımızın anekdotunu paylaşmak istedik:

“1990 senesinde İstanbul Bakırköy’de Mazhar Osman Akıl ve Ruh Sağlığı Hastanesi’ndeki hastaları ziyaret etmek istemiştım. Orada ortaokulu müdürü olan (rahmetli) kayınbiraderim ile birlikte gittik, izin alıp içeride gezmeye başladık. Akıl ve ruh sağlığı hastaları tarafından yazılmış şiirler, maharetle yapılmış resimler, tablolar, El işleri vesaire gördük. Onlardan biri ile sohpet ederken, “Bize deli diyorlar.” Dedi gülerek. Ben de “Sen ne düşünüyorsun bu konuda?” diye sorunca “Dışarıda kaç akıllı var?” diye ekledi. Bu cevaba şaşırmamak mümkün değil. O ziyaretimizden hatırımda kalan en enteresan sahne şu idi; bahçede hastalardan birisi sandalyenin üstüne çıkmış, etrafında toplanan yirmi kadar kişiye nutuk çekiyordu. Bizde yaklaştık. “Ben bu memleketin başkanı olarak(!) size söz veriyorum!” diye başlayıp yapacağı birçok şeyleri sıralıyordu

⁵³ Ali Bardakoğlu vd., *İslam İlmihali* 2.cilt *İslam Ve Toplum* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008), 415.

⁵⁴ Hasan Tahsin Feyizli, “Müslüman Faizi Nasıl Yer?”, *Gimdes Dergisi*, (2020), 3.

ve etrafındakiler de onu alkışlıyorlardı. Neden? Çünkü hepsi de akıl özürlüsüydü. Öyle coşkuluydular ki az kalsın bizde alkışlayacaktık, Allah korusun. İşte bu adam, aklının gereği kendini o mevkide sanıyordu. Bu anekdot gibi, tarihte buna benzer başka türlü pek çok hadiselerde olabilir.”

“Allah Teala, insanlara, kendinde başkalarına kulluktan kurtarmak ve kulluğunu bilmesi, mahluk iken kendini Haluk yerine koymaması ve insanlığını unutturup şuursuz, başıboş kendi kendine veya uydurma kurallarla yaşamaması için üniversal (cihanşümul) olarak Yüce Kur'an'ı göndermiştir. Kur'an yalnız okuyup sevap kazanma kitabı değil, anlayıp hayatı kazanma kitabıdır.”⁵⁵

cümleleri ile makalesine son vermiştir.

2.4.11 Toplumda Helal Ve Haram Tayyib Yaşam Sistemine Doğru

Hasan Tahsin Feyizli'nin bu makalesi Eylül Ekim 2019' da Gimdes Dergisi'nin 68. Sayısında yayımlanmıştır. Müellif günümüzde haram ve helal mefhumuna dikkat edilmediğini ifade ederken okuyucusuna şu teklifte bulunur:

1. Müslüman bir camia olarak öncelikle Diyanet İşleri'yle bir diyalog kurulacak. Yerli Malı Haftasında olduğu gibi bir hafta –Helal ve Sağlıklı Gıda Haftası- olarak camilerde konuşulmalı. Halka mal edilmeli. Türkiye ve bütün ülkelerde bu dinlenilmeli. Her sene de tekrar edilmeli.

2. Milli Eğitim Bakanlığı, genel müdürlükler veya Din Eğitimi Genel Müdürlüğü ile irtibat kurulmalı. İlkokul kitaplarında –Helal ve Sağlıklı Gıda ünitesi- olmalı. Diğer öğretmenlerin bunu öğretmeleri zor ise de özellikle din dersi kitaplarında bu konuya yer verilmeli.

3. Giyim- kuşama ve öğrencilerin kullandıkları malzemelere dikkat edilmeli. Çoğumuz biliyoruz ki bu malzemeler kanserojen madde ihtiva ediyor. Renkleriyle çocuklarımızın gözlerini boyamaya izin vermemeliyiz.

4. Vilayet ve kasabalarda, okullarda sempozyumlar tertip edilmeli. Öğretmenler, bilim adamları konuşmalar yapmalı. Üniversitelerde de çalışmalar yapılmalı. Gönüllü öğrenciler arkadaşlarını Helal, temiz ve sağlıklı gıda konusunda bilinçlendirmeli.⁵⁶

İslam'a Göre Evlenecek Adaylar

⁵⁵ Hasan Tahsin Feyizli, “Mahluku Halık Yerine Koymak Ne Demektir?”, Gimdes Dergisi, (2020), 27.

⁵⁶ Hasan Tahsin Feyizli, “Toplumda Helal ve Tayyib Yaşam Sistemine Doğru”, Gimdes Dergisi 68 (2019), 41.

Gimdes Dergisi 67. Sayısında yayımlanan bu makalede Hasan Tahsin Feyizli, Fıkıh Kurulu Başkanı olarak bu çalışmasında evlilik konusuna değinmiştir.⁵⁷ Feyizli makalenin başında ailenin öneminden bahsettikten sonra evlenmenin lüzumu başlığında şu alıntıyı paylaşmıştır;

*“İkinci Dünya Harbi’nde mağlup olan Fransızlara, Mareşal Peten’in şu sözleri meşhurdur; “Dostlarım! Bizi zevk mahvetmiştir. Hatalarınızı tartınız, onları daha ağır bulacaksınız. Siz çocuk istemediniz, aile hayatını terk ettiniz, fazilet ve ruhi değerleri ittiniz ve her yerde ailesiz şehvetinizi aradınız.”*⁵⁸

Daha sonra yazar;

1. Evlenmede Eş seçimi ve Görüşme
2. Evlenmede Denklik (Kefaet)
3. Dünürlülük, Evlenme Teklifi ve Nişan
4. Evlilik Hukuku

Başlıklarıyla konusunu delilleriyle detaylandırarak okuyucusuna sunmuştur.

2.4.12 İslamda Ticaret ve Kazançlarını Haramlaştıran Müslümanlar

Hasan Tahsin Feyizli bu çalışmasını 2019 yılında Gimdes Dergisi tarafından yayımlatmıştır. Yazar makalesini ayet ve hadislerin ışığında çalışmış, konunun önemine binaen örnekleri fazlaca tutmuştur. Bizde birkaç örneği paylaşmayı uygun gördük:

1. “Emin ve doğru tüccar, kıyamet gününde şehitlerle beraberdir.”⁵⁹
2. “Rabbimiz Allah diyenler ve istikamet (doğruluk) üzere bulunanlar için korku yoktur, onlar üzülmeyecektir, onlar cennetliklerdir.”⁶⁰
3. “(Ey iman edenler) Allah’ın size Helal ve temiz olarak verdiği rızıklardan yiyin.”⁶¹
4. “Muhakkak ki doğruluk iyiliğe iyilikte cennete görürü. Bir adam doğru söyleye söyleye Sıddıklardan yazılır. Yine muhakkak ki yalan kötülüğe, kötülükte cehenneme götürür.”⁶²

Feyizli makalesini “Doğru ve dürüst bir Müslüman kendine bir denetçi ve kontrolden korkmayı değil, Allah’tan korkmayı ve vereceği hesabı önde tutmalı tevbe

⁵⁷ Hasan Tahsin Feyizli, “İslam’a Göre Evlenecek Adaylar”, *Gimdes Dergisi* 67 (2019), 17.

⁵⁸ Bekir Topaloğlu, *İslam’da Kadın* (İstanbul: Yağmur Yayınları, 1968), 36.

⁵⁹ Ebû İsa Muhammed b. İsa Tirmizî, *es-Sünen* (Kahire: Dâru’l-Hadis, 1419), Büyü’, 4.

⁶⁰ Ahkaf, 13-14.

⁶¹ Buhârî, *el-Câmiu’s-sahih*, Edeb, 69.

⁶² Hasan Tahsin Feyizli, “İslamda Ticaret Ve Kazançlarını Haramlaştıran Müslümanlar”, *Gimdes Dergisi* 65 (2019), 13.

etmeli, helallik dilemelidir. Allah'tan Helal rızık istemelidir. Allah ganidir bol bol verendir.” cümleleriyle sonlandırmıştır.

2.4.13 Helal Olmalı

Gimdes Dergisi Mart-Nisan 2014 tarihli bu makale Hasan Tahsin Feyizli (Gimdes Dergisi Fıkıh Kurulu Üyesi) tarafından okuyucuya sunulmuştur. Feyizli konu bütünlüğüne uygun ayet ve hadislerle desteklediği çalışmasına “Yenilen gıdaların hem maddi yönden hem de manevi yönden kalbe tesiri vardır” cümlesi ile başlamıştır.⁶³

Çalışmasında Sehl b. Tüsteri'den şu alıntıyı yapmıştır:

“Kişi kendisinde şu dört özellik bulununcaya kadar iman hakikatine erişemez.

1. *Farzları sünnetleriyle birlikte eda etmek*
2. *Helalleri bile sakınarak yiyip içmek*
3. *Görünen ve görünmeyen halde yasaklardan kaçınmak*
4. *Ölüme karşı metanetli olmak”*⁶⁴

Feyizli makalesine ayetleri delil göstererek sonlandırmıştır.

2.4.14 Helal Kazanma ve Beslenme

Hasan Tahsin Feyizli, bu makalesini Gimdes Dergisi Nisan 2013'te yayımlatmıştır. Aynı zamanda Gimdes Dergisi Fıkıh Kurulu Üyesi olan Feyizli çalışmasına “*Ey insanlar! Yeryüzünde bulunan şeylerden temiz ve helal olarak yiyiniz. Şeytan (ın kandırmaların)a ayak uydurmayın.*”⁶⁵ Hem helal kazanma hem de helal beslenme yollarını ayet ve hadisler ışığında aktaran Feyizli, çalışmasını sarih bir şekilde okuyucuya sunmuş, şu cümlelerle sonlandırmıştır:

“Haramın üretimini ve tüketimini gerçekleştiren sosyal ve siyasal organizasyonlar gayr-i meşru, buralarda görev alan tüccarlarda gayr-i makbuldür. Yani Allah Teala indinde herhangi bir değer ifade etmeyen kişilerdir. Rasulullah (s.a.v.)'de Allah Teala'nın dini adına, haram satışı ile meşgul olan tüccarları uyarmış ve kendilerine düşen görevi bildirmiştir.”⁶⁶ Makbul tüccarlar ise İslam ümmetinin faydasına olan faaliyette bulunan tüccardır.”

⁶³ Hasan Tahsin Feyizli, “Helal Olmalı”, *Gimdes Dergisi* 36 (2014), 27.

⁶⁴ Muhammed Cemaleddin Bin Muhammed Bin Said El Kasimi, *Mev'izatul Müminin Min İhyau Ulumiddin*, thk. Me'mun Bin Yahya Muhyiddin el Cennan (Beyrut: Darul Kutubil İlmiyye, 2003), 129.

⁶⁵ Hasan Tahsin Feyizli, “Helal Kazanma ve Beslenme”, *Gimdes Dergisi* 29 (2013), 12.

⁶⁶ Mustafa Çelik, *Ticaret Ahlakı* (Ankara: Misak Yayınları, 2002), 33.

2.4.15 Hicret ve Hayata Yükllediği Anlam

Bu makale Hasan Tahsin Feyizli tarafından Gimdes Dergisi 68. Sayısında 2018 yılında yayımlanmıştır.⁶⁷ Müellif çalışmasına hicret kavramının sözlük anlamı ile başladıktan sonra İslam tarihindeki anlamı, zamanı ve önemine dikkat çekerek devam etmiştir.

İkinci bölümde ise dikkati manevi hicrete çeken Feyizli hicret edilmesi gereken yerde durmanın insanı günaha sürükleyeceğini ifade ederek, günahların kalp üzerinde bırakacağı olumsuz etkilerden bahsetmiştir:

“Günahların kalp üzerindeki etkisini İbn ’ul Kayyım El Cevzi şöyle sıralar;

1. *Günahlar, Allah ’ın kalpteki sevgi ve saygısını azaltır. Bu da kişinin Allah ’ın emir ve yasaklarını hafife aldığı gösterir.*
2. *Günahlar kalp ve sağlığını bozar. Haram olan kısa zevkler uzun ve acı ıstıraplara sebep olur.*
3. *Günahlar kalbin basiretini köreltir, onun nurunu söndürür. İnsanın doğru yolu bulmasına engel olur.*
4. *Allah ’ın Rasulu (s.a.v.); dünyada kalbini haramlarla karartan kimsenin öldükten sonra da karanlıklar içinde kalacağını bildiriyor.”⁶⁸*

Müellifimiz makalesini “Selamet, hidayete tabi olanlarındır”⁶⁹ ayeti kerimesiyle son vermiştir.

2.4.16 Helal ve Haram Konusuna Kur’an Penceresinden Bakış

Hasan Tahsin Feyizli’nin bu çalışması 2017 yılında Gimdes Dergisi’nde yayımlanmıştır.⁷⁰ Müellif çalışmasında Kur’an ayetlerini delil getirerek tamamlamış, helal ve haram kavramlarını açıklayarak okuyucuya sunmuştur.

2.4.17 Hermenötik Bilgisi

Hasan Tahsin Feyizli’nin bu makalesi Temmuz 2022 yılında Vuslat Dergisi’nde yayımlanmıştır.⁷¹ Müellif bu makalesini dört ana başlık halinde ele almıştır.

Birinci başlık; “Hermenötüğün Doğuşu” olmuş ve tarihsel süreçle birlikte, verdiği kaynaklar ile zenginleştirmiştir. Ünlü Filozof Wilhelm Dilthey’ den şu alıntıyı;

⁶⁷ Hasan Tahsin Feyizli, “Hicret Ve Hayata Yükllediği Anlam”, *Gimdes Dergisi* 68 (2018), 68.

⁶⁸ Ebu’l-Hüseyin Müslim b. Haccâc, *el-Câmiu ’s-sahih* (Riyad: Mektebetü’r-Rüşd, 1422), 956.

⁶⁹ Taha, 47.

⁷⁰ Hasan Tahsin Feyizli, “Helal ve Haram Konusuna Kur’an Penceresinden Bakış”, *Gimdes Dergisi* 56 (2017), 56.

⁷¹ Hasan Tahsin Feyizli, “Hermenötik Bilgisi”, *Vuslat Dergisi* 253 (2022), 22.

“Eylemlerimizin her yerde, diğer insanlarca anlaşılması gerekir. İnsan mutluluğunun en önemli kısmı, diğer insanların psikik(ruh) hallerine katılmaktan ve bu psikik hallerini anlayıp kendimizde hissedip yaşamaktan kaynaklanır.” Anlama ise, duyulara dıştan verilir. İşaretlerin aracılığıyla içsel gerçekliğin bilinmesini sağlayan yöntemdir.”⁷² paylaşılarak makalesine devam etmiştir. Müellif birinci bölümü şu alıntı ile sonlandırmıştır:

“Günümüzde hermenötik; edebiyat, dil bilimleri, kültürel antropoloji, estetik, tarih, felsefe, din bilimleri uluslararası ilişkiler ve hukuk gibi çeşitli sosyal ve siyasi bilimden tıp bilimine varıncaya kadar çok geniş bir yelpaze içinde etkin tarihini sürdürmektedir.”⁷³

Feyizli çalışmasının bölümüne “Hermenötik Tanımları” başlığı ile geçiş yapmıştır. Birkaç kaynak ile tanım yaptıktan sonra şu kaynağı göstererek sonlandırmıştır:

“Kısaca söyleyecek olursak hermenötik, metinlerin ya da işaretlerin yorumuyla uğraşan bilimler için yardımcı disiplin olmuştur. Ülkemizde bazılarının yaptığı gibi hermenötik, yardımcı disiplin olması göz ardı edilerek “yorumbilim” diye nitelenmesi doğru değildir. Çünkü diğer ilimler gibi hermenötik kendine özgü bir objesi ve bundan dolayı da özel bir yöntemi yoktur. Kendisine anlam yükleyebileceğiniz her şey hermenötik konusudur. O konusunu bilimsel yöntemle değil, sezgiyle kavramaya çalışır. Hermenötik, bir ilim olmamakla beraber, mantığın yargıda bir organa’nu yani aracı olduğu gibi o da yorumun ve anlamın bir organıdır.”⁷⁴

Üçüncü bölümde “Hermenötik İki kavramı” başlığını kullanan Feyizli,

- a) Metin Kavramı
- b) Yorumlama Kavramı

İki ayrı başlıkta açıklamıştır.

Dördüncü bölüme gelince “Teolojik Hermenötik” başlığında (İman) ve (Tanrı Hakkında Konuşmak) konularını incelemiştir. Beşinci ve son bölümde Feyizli “Teolojik Metin Olarak Kur’an’a Anlam Vermek” başlığını kullanarak çalışmasını sonlandırmıştır.

2.4.18 Uzakdoğu Ülke Dinlerinde Oruç

Hasan Tahsin Feyizli, bu makalesini 1995 yılında İpekyolu Dergisi’nde yayımlatmıştır. Müellif makalesine şöyle bir giriş yazısı ile başlamıştır:

“Din insanlarla beraber var olmuş bir inanç sistemidir. Bugün yeryüzünde çeşitli insanlar ve bunların bağlı bulundukları dinler bulunmaktadır. İnsanlık tarihi ve dinler tarihi araştırmaları da göstermektedir ki, insanlık tarihinde dini

⁷² Wilhelm Diltey, *Hermeneutik ve Tin Bilimleri*, çev. Özlem Doğan (İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999), 58.

⁷³ Burhanettin Tatar, *Hermenötik* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2004), 63.

⁷⁴ Zeki Özcan, *Teolojik Hermenötik* (İstanbul: Alfa Yayınları, 2003), 54.

inançlardan yoksun bir toplum rastlanmamaktadır. Ancak şu var ki, dinlerin bir kısmı İslam dini gibi kaynağını başlangıçta ilahi vahiyle almış ve peygamberler vasıtasıyla insanlara tebliğ edilmişken sonradan asliyetini kaybetmiştir (Yahudilik ve Hristiyanlık), bir kısmı da ilahi vahye dayanmadan kuralları insanlar tarafından konmuştur. Bu bilgilerden sonra sizlere İlahi Vahiy kalan Uzakdoğu dinlerinde oruç ibadetini anlatacağım.”⁷⁵

Makale şu beş başlık ile işlenmiştir.

- Hind Dinlerinde Oruç
- Hinduizm’in Sonraki Devirlerinde Oruç
- Budizm’de Oruç
- Caynizm’de Oruç
- Taoizm’de Oruç

Müellif bu başlıklarda Oruç ibadetini detaylıca anlatarak makalesine son vermiştir.

2.4.19 Uzakdoğu Ülke Dinlerinde Kurban

Hasan Tahsin Feyizli, bu çalışmasını 1996 tarihinde İpekyolu Dergisi aracılığıyla okuyucusuna sunmuştur.⁷⁶ Feyizli çalışmasını iki başlıkta ele almış, birincisind Hintlilerden Kurban başlığını vermiştir.

Bu başlık altında;

- Brahmanlar’da Kurban
- Hinduizm’de Kurban
- Vedizm’de Kurban

alt başlıkları ile konusunu açıklamıştır. İkinci bölümde ise Çinlilerde Kurban başlığı ile çalışmasını genişletmiş, geniş tuttuğu kaynakçasıyla okuyucuya değerli bir hazine bırakmıştır.

2.4.20 Ahlakta Erezyon ve Çöküntü Sebebi

Hasan Tahsin Feyizli’nin bu çalışması 1985 yılında Edeb Dergisi’nde yayımlanmıştır. Müellif çalışmasına Ahlak kavramını açıklayarak başlamıştır. Feyizli çalışmasının bir bölümde Mehmet Akif Ersoy’un şu cümlelerini aktarmıştır:

“Ne irfandır ahlaka veren yükseklik ne vicdandır;

⁷⁵ Hasan Tahsin Feyizli, “Uzakdoğu Ülke Dinlerinde Oruç”, *İpekyolu Dergisi*, (1995-1996), 41.

⁷⁶ Hasan Tahsin Feyizli, “Uzakdoğu Ülke Dinlerinde Kurban”, *İpekyolu Dergisi* 5 (1996), 12.

*Fazilet hissi insanlara Allah korkusundandır.
Yüreklerden çekilmiş farzedilsin hayfi Yezdanın,
Ne irfanın kalır tesiri ne vicdanın.
Hayat artık behimi (hayvani) dir. Hatta ondan da alçak,
Ya hayvan bağıdır fitratla, insan(sa) hür-ü mutlaktır.”*

2.5 Hasan Tahsin Feyizli’nin Gazete ve Haber Portallarında Yayımlanan Röportajları Ve Hakkında Yazılan Yazılar/Haberler, Dergilere Verdiği Röportajlar, Sosyal Medya Yayınları.

Hasan Tahsin Feyizli birçok dergi gazete ve haber portalında röportaj ve haberleri yayımlanan, sosyal mecrada yüzlerce takipçisi olan değerli bir Hafız Kurra ve Tefsir Alimidir. Aynı zamanda Mühendis olan müellifin, tüm bu ismi geçen yerlerde bilgilerini toplayıp, tez çalışmamız için derledik.

2.5.1. Gazete ve Haber Portallarında Yayımlanan Röportajları Ve Hakkında Yazılan Yazılar/Haberler

2.5.1.1. Yeni Şafak Gazetesine Verdiği Röportajı;

Hasan Tahsin Feyizli 22 Kasım 2015 yılında, Yusuf Genç ile Yeni Şafak Gazetesi için bir röportaj yapmıştır. Gazete bu röportajı ilk sayfadan “Azim insanı 81 yaşında profesör yapar” başlığı ile şu cümlelerle duyurmuştur:

“Gençlik yıllarında ilahiyat fakültesinde hoca olmak isteyen ancak ‘imam hatipli değilsin’ denilerek geri çevrilen Hasan Tahsin Feyizli, emekli olduktan sonra bu hayalinin peşinden gitti. 71 yaşında yeniden üniversiteye başvuran Feyizli, sınavlarından başarıyla geçerek 81 yaşında profesör oldu.”⁷⁷

Bu söyleşi müellifimizin hayatını konu etmiştir, birçok fotoğraf ile desteklenmiştir. Gerekli birkaç başlık şöyledir:

“70 yaşında doktora başladı 81 yaşında profesör oldu”.

“Hayatımın dönüm noktası İmam Hatip Lisesi”

Birinci bölümde Feyizli’nin hayatına genişçe yer verdiğimizden, röportajın içeriğini vermeye gerekli görmedik.

2.5.1.2. Yeni Şafak Haber Portalı’nda Hakkında Yayımlanan Yazı

⁷⁷ Genç, “70 Yaşında Doktora Başladı 81 Yaşında Profesör Oldu”.

Aralık 2020 yılında Ömer Lekesiz tarafından yazılan bu yazı “Kendi Menzilinde Akan Bir Hayat”⁷⁸ başlığı ile sunulmuştur. Lekesiz, Kur’an’ı Kerim’den bazı ayetler paylaşarak başladığı bu yazısında Hasan Tahsin Feyizli’yi, (çalışmamızın “Dergi Röportajları” başlığında paylaşacağımız) Karabatak Dergisi Röportajı ile tanıyıp hayranlığını ifade ettiği bir yazısıdır.

2.5.1.3. Mihvak Web Sayfasında Hasan Tahsin Feyizli Hakkında Yayımlanan Yazı

“Ömrünü Kur’an Çalışmalarına Adanmış Bir Çınar: Hasan Tahsin Feyizli” başlığı ile müellifimizin hayatını ele alan Mücahit Civriz, bu yazıyı kişisel sayfasında yayımlamıştır:

“Hasan Tahsin FEYİZLİ. Türkiye’nin en çok okunan Kur’an mealı olan Feyzü’l-Furkân Kitabının müellifi. O bir hoca, öğretmen, mütercim, elektrik mühendisi, akademisyen ve bir de mucit! 1934 yılında hayata gözlerini açan FEYİZLİ; hayatının her saniyesini Kur’an çalışmalarının bereketi ile dolu dolu yaşamış. Biz hâlâ “yaş otuzbeş, yolun yarısı eder” mısralarını mırıldanalım, “yaş yetmiş, iş bitmiş” sözünün arkasına sığınalım... Hocamız, Rabbim sağlıklı bereketli, ömürler ihsan eylesin, bugün ilerleyen yaşına rağmen ilmi araştırmalara, öğrenci yetiştirmeye, sohbetlerine ve Ankara’nın manevi iklimini yükseltmeye devam ediyor.”⁷⁹

Daha sonra “Yıkılmamış ve Gömülmemiş Bir Kur’an ile” başlığında Feyizli’nin kısa hayat öyküsünü paylaşan Civriz, “Bitmek Bilmeyen Bir Öğrenme Aşkısı” başlığı ile müellifin eğitim hayatına değinmiştir. “Tefsir Profesörü Ve Bir Elektrik Mucidi” başlığı ile Feyizli’nin İslami ilimler dışındaki çalışmalarından bahsederken “81 Yaşında Koca Bir Çınar” başlığında Hasan Tahsin Feyizli’nin örnek bir şahıs oluşunu kaleme almıştır.

Mücahit Civril müellifin Feyzü-l Furkan adlı eserinden bir paragraf sunarak, yazısını okuyucusuna sunmuştur.

2.5.1.4. Anadolu Haber Ajansı’nda Yayımlanan Röportajı;

Hasan Tahsin Feyizli bu röportajı Mayıs 2020 tarihinde AA Haber muhabiri Sefa Şahin’e vermiştir. Anadolu Haber Ajansı’nın “Türkiye’nin Yaşayan İlim

⁷⁸ Ömer Lekesiz, “‘Kendi Menzilinde Akan Bir Hayat’ Hasan Tahsin Feyizli”, *Yeni Şafak* (20 Aralık 2020).

⁷⁹ Mücahit Civriz, “Ömrünü Kur’an Çalışmalarına Adanmış Bir Çınar: Hasan Tahsin Feyizli”, *Mihvak Dergi* 3 (2019), 22-24.

Hazineleri” adlı serisine konuk olan Feyizli röportajına; “*Mademki evde kaldık (Korona Salgını nedeniyle) bu ramazanda muhasebe yapmamız lazım. ‘Allah’a karşı ne kadar yararlı iş yapıyoruz?’ diye kendimizi bir hesaba çekelim, nefis muhasebesi yapalım.*” Cümleleriyle başlamıştır.

Muhabir Sefa Şahin müellifimizin hayat hikayesini kısaca paylaştıktan sonra sorularını yöneltmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır;

• **Koronavirüs salgını nedeniyle Müslümanların çoğunlukla zamanlarını evde geçirdiği bugünler için tavsiyelerinizi ve hislerinizi öğrenebilir miyiz?**

• **Hasan Tahsin Feyizli;**

“Ramazan ayında sağlığımızı korurken manevi değerlerimizi de düşünmemiz lazım. Mademki evde kaldık, bu ramazanda bir muhasebe yapmamız lazım. ‘Allah’a karşı ne kadar yararlı iş yapıyoruz?’ diye kendimizi bir hesaba çekelim, nefis muhasebesi yapalım. Ramazan’ın 10 günü rahmet, 10 günü mağfiret ve üçüncü 10 günü de cehennem azabından kurtulmak olduğu hadisi şerifte müjdelenmektedir. Ramazan’ın başındaki 10 günde ‘Ya Erhamerrahimin’ lafzını, ikinci 10 günde ‘Esteğfirullah el azim ve etübü ileyh’, üçüncü 10 günde de ‘Subhaneke fekhın azabennar’ veya ‘Rabbena atina fid’dünya haseneten ve fil’ahireti haseneten ve kına azabennar’ ayetini okuyalım. Dilimizi ve sevap defterimizi dolduralım.”

• **Türkiye ve dünyadaki Müslüman gençlere, ailelere ve toplumlara tavsiyeleriniz neler?"**

• **Feyizli:**

Allah’ın kitabında ve Peygamber’in yaşadığı ahlak sisteminde haram-helal yer alıyor. Demek ki haram ve helali çok iyi bilmek lazım. Gençlere, millete haram ve helali, Allah’a saygıyı ve ibadeti öğretmeliyiz. ‘Hukukta hürriyetin sınırı nerede biter? Başkasının hürriyeti sınırlandığında biter.’ Bu sözü Jean-Jacques Rousseau veya başka biri söyledi. Bir hukukçuya ‘Bu vücut senin mi değil mi?’ diye sordum. Düşündü, ‘Benim değil’ dedi. ‘Allah’ın ise Allah’ın sınırına zarar veremezsin’. dedim. Senin hürriyetin vücuduna zarar verdiğinde biter. Müslüman’a göre hürriyetin sınırı haramlarda biter, helaller serbesttir. O zaman topluma bu öğretilecek.

2018’de Anayasa tekrar hazırlanırken 6 maddelik bir bildiri gönderdim. Maddelerden biri kıyafet, biri de cuma namazı hakkındaydı. Cuma namazı milli bir ibadettir. Hristiyanlıkta kilise ve pazar günü, Yahudilikte cumartesi günü ne kadar mühimse, biz de bir milletiz, Müslüman bir milletiz, o zaman cuma günü de bizim milli ibadet günümüz, saatimizdir. Cuma namazı milletçe yapılması gereken bir ibadettir. ‘İbadet hürriyet saati’ diyorum. İnsanlar cuma saatinde hür ve serbest olmalıdır. Cuma namazı, insanları birbirine kenetleyen ve orada Allah’ın kelimini duyuran, birlik ve beraberliğimizin anlatımını yapan, dinimizi öğreten bir ibadettir.

Tarih bilgisi insanları birbirine kaynaştırmaz, bilgi sağlar ama Allah adına insanları birleştiren yegâne unsur din ve dildir. Onun için ana din ve ana dil önemlidir. Dinimizi ve dilimizi kaybedersek, rastgele, herkese imrenen çok kişilikli insanlar oluruz. Bir insan, bir millet olamayız. Müslüman kimliğimizi

kaybetmediğimiz nispette ayakta dururuz. Yoksa birbirini sevmeyen ve beraber olmayan bir toplum haline geliriz. Onun için ibadet sevgisi ve İslam ahlakı toplumun ayakta durmasını sağlar.”⁸⁰

Sözleri ile röportajına son vermiştir.

2.5.1.5. Dünya Bizim Haber Portalı, Tefsir Semineri Notları

Hasan Tahsin Feyizli, Ankara’nın çeşitli mekanlarında hanımlara yönelik uzun süre tefsir dersleri yapmıştır. Korona döneminde bu derslere online olarak devam eden Feyizli daha sonra sağlık sebeplerinden ötürü dersleri sonlandırmıştır.

Müellif, 2016 yılında tefsir derslerine iştirak eden hanımlara yönelik bir seminer düzenlemiş, Betül Şatır bu seminerden aldığı notları Dünya Bizim haber portalı’nda yayımlatmıştır. Şatır, yazısına Feyizli ile ilgili son durumu paylaşıp seminer notlarını aktarmıştır.

• “Göz ne yana bakar/ gönül o yana akar/ gönül nereye akar/ ayak oraya gider”

- Bedensel doyumlar anlıktır; insanı yaşatan manevi doyumlardır.
- Nefis yağmurluğunu çıkarmalı ki yağmur girsin içeriye.
- Hiç mi öğüt alıp düşünmüyorsunuz?
- Dinimiz beşerî mi ilahi mi düşünmeliyiz.
- 3 T kuralı;

“Tavuğu yolarsınız ama hemen kaynar suya atmazsınız değil mi? Önce içini temizlersiniz. Temizlemezsene o sizi zehirler. İşte toplumun hali de böyledir; içi temizlenmediği için herkes birbirini zehirlemektedir. Elden çıkanlar da dilden çıkanlar da zehir oluyor böylelikle. Nasıl temizleneceğiz peki? ‘3 T’ kuralı ile elbette.”

Bu kuralların Tevhid, Takva, Tezkiye olduğunu yine anlamları ile birlikte açıkladı. Buna göre bir müminin Allah’ı birlemesi ve hükmünü hâkim kılmaya çalışması gerektiğini belirtti. Takva ile de emir ve yasaklarına uymak suretiyle taçlandırması gerektiğini hatırlattı. Emir ve yasaklarına tezkiye ile riayet edebilmemizin mümkün olduğunu, sözün özü olarak tasavvufia, İslami yaşama biçimi ile kurtuluşa erebileceğimizi anlattı.

Herkesin ‘La ilahe illallah’ dediğini ama kimsenin ‘la ilahe’ demediğini, sosyal-siyasal putları reddetmeye gelince orada donup kaldığını anlatırken salondakileri

⁸⁰ Sefa Şahin, “Yaşayan İlim Hazineleri, Hasan Tahsin Feyizli”, A.A Haber Ajansı (2020).

gölümseten ironiler yaptı: “İlah çok olsaydı ne olurdu? Rabblik yani otorite kargaşası olurdu değil mi? Mesela birisi ‘benim kadın kullarım başlarını örtecek’ derken diğeri ‘benim kadın kullarım kamusal alanda başını açacak’ derdi. Mesela birisi ‘içki içmeyin’ derken diğeri ise içki içmenin üstünlük olduğunu dayatacaktı. Birisi ‘namaz kılın’ derdi, diğeri ise ibadetsiz, zikirsiz, mabetsiz bir dünyanın doğruluğunu savunacaktı. Eğer başka bir İlah olsaydı böyle olacaktı...”

2.5.1.6. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Kütüphane Açılışı Haberi

Ekim 2022’ de gerçekleştirilen açılışa Hasan Tahsin Feyizli de katılmıştır. Müellifimiz, üniversitenin İslami İlimler Fakültesi İhtisas Kütüphanesi’ne hem kendi kişisel kütüphanesini bağışlamış hem de kütüphane içerisinde “Profesör Doktor Hasan Tahsin Feyizli” koleksiyonu oluşturulmuştur. Bu etkinlikte çekilen fotoğrafları çalışmamızın sonuna ekledik.

Üniversitenin resmi sayfasında yaptığı haberini paylaşmayı uygun görüyoruz:

“11.10.2022 Salı günü AYBÜ İslami İlimler Fakültesi Kütüphanesi’nin açılışı, Sn. Rektör Prof. Dr. İbrahim Aydın, Prof. Dr. Hasan Tahsin Feyizli, İslami İlimler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Mehmet Ünal, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı Halil Gürbüz ve üniversite üst yönetimiyle beraber akademisyen ve öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirdi.

Türkiye’de en yaygın tefsirli Kur’an-ı Kerim meallerinden "Feyzü'l Furkan" adlı eseriyle tanınan Prof. Dr. Hasan Tahsin Feyizli Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi İhtisas Kütüphanesi’ne kişisel Kütüphanesinde bağışlamış olan Prof. Dr. H. Tahsin Feyizli adına birde Kütüphane içerisinde Prof. Dr. H. Tahsin Feyizli koleksiyonu oluşturmuştur. Çok sayıda telif ve tercüme eserleri bulunan hocamızın aynı zamanda Viyana onaylı patentini almış olduğu, üç fazlı motorların yanmasını kesin önleyen birde icadı bulunmaktadır.

AYBÜ İslami İlimler Fakültesi Kütüphanesinde her eserden ikişer eser olmak üzere yaklaşık olarak 17.000 eser bulunmakta olup aynı zamanda araştırma yapmak ya da ilmi çalışma yapmak isteyenler için çalışma alanlarında bulunmaktadır.”⁸¹

2.5.1.7. Türkiye Yazarlar Birliği Üstün Hizmet Ödülü

⁸¹ AYBÜ İslami İlimler Fakültesi Kütüphanesi’nin Açılışı Gerçekleştirildi (20 Ekim 2022).

Türkiye Yazarlar Birliği'nin (TYB) kuruluşunun 45'inci yılında 41'incisini düzenlediği “Yılın Yazar, Fikir Adamı ve Sanatçıları Ödülleri” sahiplerine takdim edildi.⁸²

Hasan Tahsin Feyizli, Kültür-Sanat hayatına uzun süreli katkılarından ötürü Türkiye Yazarlar Birliği tarafından “Üstün Hizmet Ödülü”ne layık görülmüştür. Bu ödül 2023 Ocak ayında Müellifimize övgülerle takdim edilmiş, (TYB) haber ve birçok haber portalı'nda yayımlanmıştır. Ödül Törenine ait fotoğraflar tezimizin son bölümünde paylaşılmıştır.

2.5.1.8. Bazı Haber Portalları'nda Hasan Tahsin Feyizli

- Vikipedi sayfasında Hasan Tahsin Feyizli ile ilgili hayatı ve eserleri konusunda bilgilere yer verilmiş, çalışmalarına yönelik linkler paylaşılmıştır.⁸³
- TimeTurk sayfası Feyizli'nin kısa biyografisini yayımlamıştır.⁸⁴
- Akwa eğitim- kültür internet sayfasında Feyizli'nin “Feyzu'l-Furkan” adlı eserinin tanıtımı yapılmı, kısaca hayatından bahsedilmiştir.⁸⁵
- Hasan Tahsin Feyizli'nin kendi adına açılmış *Facebook*, *Instagram* ve *Twitter* sayfaları bulunmakta, öğrencileri tarafından aktif paylaşımlar yapılmaktadır. Müellif ile ilgili duyuru, bilgilendirme, ders notları, güncel paylaşımlar, hocanın katıldığı programlar, Feyizli'nin kısa videoları, verdiği öğütler gibi yayımlar yapılmaktadır.⁸⁶

2.5.2. Dergi Röportajları

2.5.2.1. Karabatak Dergisi ile Röportajı

⁸² Hasan Tahsin Feyizli'ye Üstün Hizmet Ödülü (Ocak 2023).

⁸³ Hasan Tahsin Feyizli (Erişim 08 Ağustos 2023).

⁸⁴ prof.dr.hasantahsinfeyizli (16 Kasım 2022).

⁸⁵ Prof. Dr. Hasan Tahsin Feyizli ve Kıymetli Eseri Feyzû'l Furkan- Tefsirli Kur'an-ı Kerim Meali (Erişim 08 Ağustos 2023).

⁸⁶ Prof.Dr.Hasan Tahsin Feyizli (12 Ekim 2022).

Bu röportaj 2020 ‘de Şule Kala tarafından “Limanıma Uğrayan Bütün yolcuları Alırım” başlığı altında Hasan Tahsin Feyizli ile gerçekleştirilmiştir. Röportaja Ertan Ayhan Sertöz imzalı bir karakalem çalışması ile başlayan Karabatak Dergisi yazarı Kala, Feyizli’ye hem özel hem de eğitim hayatı ile ilgili sorular sormuş, bu söyleşiyi hatıra fotoğrafları ile zenginleştirmiştir.

Hasan Tahsin Feyizli röportaj sorularını içtenlikle cevaplamış, hayatının çocukluk döneminden itibaren birçok anısını paylaşmıştır. İlk bölümde hayatını anlattığımız tez çalışmamızda, bu röportajın detaylarını vermeyi gerekli görmedik.

Feyizli, Şule Kala’nın “son olarak okurlarımıza neler söylemek istersiniz” sorusuna şu hikmet ve öğüt dolu cevabı vermiştir:

“Zaman bizi tüketirken biz de zamanımızı tüketiyoruz. Buna dikkat edin. Her akan su başka bir sudur, her geçen zaman başka bir zamandır. Bir daha dönmez. Uykunun cebi yoktur. Onun cebini doldurmaya çalışmayın.

Az yemek az uyuma ve çok çalışma metodunu kendimden örnek olarak söylüyorum.

Diyelim ki denizin kenarına varıp bir avuç su aldık. Avucumuzdaki suyu ne kadar tutacağız? Bir avuç kadar çünkü başka kabımız yok. Bir avuç su neye yarar? Onu bir çiçeğini bir çayırın dibine akıtırsak dönüşümü olan bir hal alır. Ömrümüzü boş yere değil de bir esere, bir yere yöneltirsek bize dönüşümü olur. Amacımız bu olmalıdır. Ömrümüzden sorumluyuz bu nedenle de insanın huzuru çalıştığı zamandır.

Boş durmak, görünmeyen yok olma makinesine girmektir. İlmin yaşı yoktur. Ben de elimden geldiğince paradan ziyade her şeyi ilimle öğrendim. Cenabı Hak da bunların karşılığını en azından sağlığını ile lütfetti bana vererek. Hamdolsun ki beni beyince ihtiyar hale getirmeden dinamik kıldı.

Her zaman Kur’an rehber, örnek peygamber metodu ile yürüdüm. Kur’an rehber, örnek peygamberdi. Kur’an asansörüne binen, Kur’an yürüyen merdivenine binen, çıkar da çıkar çıkar da çıkar.

Biz de elimizden geldiğince sevene sevgi, para isteyeneye para, ilim isteyeneye ilim veriyoruz.”⁸⁷

2.5.2.2. Vuslat Dergisi ile Röportajı

Emrah Başkurt 2019 yılında Hasan Tahsin Feyizli ile Vuslat Dergisi için bu röportajı yapmıştır.⁸⁸ Röportaj “Prof. Dr. Hasan Tahsin Feyizli, Kur’an Yaşamak İçin Gönderilmiş Bir Kitaptır “başlığı ile okuyucuya sunulmuştur. Feyizli hayatını kısaca özetledikten sonra röportajda şu sorulara cevap vermiştir;

- Lafız, mana ve meal arasındaki fark nedir? Bize bilgi verebilir misiniz?

⁸⁷ Kala, “Limanıma Uğrayan Bütün Yolcuları Alırım”, 27.

⁸⁸ Emrah Başkurt, “Prof. Dr. Hasan Tahsin Feyizli Kur’an Yaşamak İçin Gönderilmiş Bir Kitaptır”, Vuslat Dergisi 215 (2019).

- Kur'an'ın tam olarak tercümesi yapıla bilinir mi? Gerekçesi nedir?
- Kur'an tercümesi yapacak kişilerde ne gibi özellikler olmalı ve nelere dikkat etmeliler?
- Meallerdeki “parantez” gerekli mi? Sizin mealinizde “parantez”lerin, diğer meallerdekilere göre çok olduğunu gördük; Nedenini açıklayabilir misiniz?
- Sadece Kur'an Meali okumak ile İslam ne kadar anlaşıla bilinir? Nasıl bir yol izlenmeli?
- “Takva”nın “Kulluk Bilinci” olarak tercüme edilmesi gibi; bazı Kur'an Kavramlarının, tercüme edilirken anlam kaybına uğramakta olduğunu biliyoruz. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz? ...
- Ahkam Ayetlerini mealde okumak ve bu okuduklarımızla amel etmek hakkında ne düşünüyorsunuz? Bunun sebep olacağı sorunlar nelerdir?
- Son zamanlarda çokça dillendirilen; “Kur'an ve Meal Müslümanlığı” hakkında düşüncelerinizi bizimle paylaşabilir misiniz?
- Son olarak vuslat dergisi okurlarına bu konuda ne tavsiye edersiniz?

“Vuslat Dergisi, bu konuda son derece duyarlı ve yerinde bir olayı ele almıştır; bu nedenle kendilerine teşekkür ederim. Vuslat Dergisi, günümüz manevi hastalıklarına çare olmayı hedeflediği için, okuyucularını bu konuda toplumu bilgilendirmeye ve sahiplenmeye teşvik etmekte tavsiye eder.”

2.5.3. Youtube Dersleri ve Söyleşileri

Hasan Tahsin Feyizli, ilerleyen yaşına rağmen hiçbir zaman ilim okumalarından, sohbetlerden geri kalmamış, yüzlerce öğrenciye hem eserleriyle hem de internet ortamında ulaşmıştır. Bazı dersleri öğrenciler tarafında kayda alınmış ve youtube mecrasında binlerce kişiye ulaşmıştır. Ayrıca gazete ve dergiler dışında televizyon programlarına da katılmış, youtube kanalı olan gençler ile söyleşi yapmıştır.

Bu dersler, sohbet ve söyleşilerin hepsi youtube mecrasında erişilebilir durumdadır. Ayrıca “Hasan Tahsin Feyizli” adında kendi youtube kanalı mevcut olup birçok ders kayıtları bulunmaktadır. Bu başlık altında yapılan tüm bu ders sohbet ve söyleşi kayıtlarını topluca ulaşabilme adına youtube mecrasında erişilebilir sayfaların isim ve linklerini paylaşacağız.

“Prof. Dr. Hasan Tahsin Feyizli Tefsir Dersleri” başlığı ile kendi sayfasından paylaşılan ders kayıtları mevcuttur.⁸⁹

- “AKMEDRESE” youtube sayfasında yine kendi eseri olan Feyzül Furkan derslerini 2014/2015 yılları arasında aralıksız olarak sürdürmüş, haftalık/aylık kayıtlar halinde yayınlanmıştır.⁹⁰

- “İlknettr” (ilk.net.tr) sayfasında her hafta pazar günleri ikinci namazına müteakip canlı yayın meal dersleri vermiş, bunların bir kısmı resmi web sayfasının youtube kanalında erişime açılmıştır.⁹¹

- “Dost Tv Arşivi” Youtube kanalında Hasan Tahsin Feyizli “Hayatı Hecelerken” programına katılarak bir söyleşi gerçekleştirmiştir.⁹²

- “Meryem Özdemir” youtube kanalında “Tarihi Bakış” programına katılarak tecrübelerini atarmıştır.⁹³

- Hasan Tahsin Feyizli Kocaeli Bilim ve Sanat Kültür Derneği tarafından 2016 yılında davet edilmiş, İzmit Saatçi Ali Efendi Konağında ağırlanmıştır. Burada “Adalet ve Salih İnsan” konulu bir sohbet gerçekleştiren müellifimizin konuşması resmi sayfalarında erişime sunulmuştur.⁹⁴

- “Kayseri Eğitim Kültür Ahlak ve Çevre Derneği” sayfasında Feyizli’nin “Perşembe Sohbetleri” başlığı ile bir dersi yayınlanmıştır.⁹⁵

- “Meslekhane” adlı youtube mecrasında Feyizli ile İnteraktif E Seminer yapılmıştır. Müellif bu seminerde “Akademik Çalışma Nasıl Olmalı?” konusunu ele almış ve eğitim yolculuğu ile ilgili çok faydalı bilgiler vermiştir.⁹⁶

- Hasan Tahsin Feyizli “Kotku Gençlik” youtube kanalında bir E seminer vermiş, burada Kur’an’ı Kerim ışığında bir sohbet gerçekleştirmiştir.⁹⁷

- Hasan Tahsin Feyizli “Gençlerle Tecrübe Paylaşımı” programında, KADEM Vakfı Öğrencileri ve Genç KADEM üyelerine anlatmış, bu program KADEM

⁸⁹ *prof.dr.hasantahsinfeyizli* (Erişim 13 Ağustos 2023).

⁹⁰ *Akmedrese* (Erişim 15 Ağustos 2023).

⁹¹ *HASAN TAHSİN FEYİZLİ 2* (Erişim 17 Ağustos 2023).

⁹² *0:16 / 4:29 Hasan Tahsin Feyizli Meal Dersleri* (Erişim 17 Ağustos 2023).

⁹³ *Hasan Tahsin Feyizli* (Erişim 20 Ağustos 2023).

⁹⁴ *Hasan Tahsin Feyizli - Adalet ve Salih İnsan* (Erişim 20 Ağustos 2023).

⁹⁵ *Perşembe Sohbetleri- Prof.Dr.Hasan Tahsin Feyizli Kayseri Eğitim Kültür Ahlak ve Çevre Derneği 413 abone Abone ol* (Erişim 22 Ağustos 2023).

⁹⁶ *Akademik Çalışma Nasıl Olmalı? - Prof. Dr.Hasan Tahsin Feyizli - İnteraktif E-Seminer* (Erişim 22 Ağustos 2023).

⁹⁷ *E-Seminer Prof.Dr.Hasan Tahsin FEYİZLİ* (Erişim 23 Ağustos 2023).

youtube mecrasında yayımlanmıştır. Üç ayrı video halinde paylaşılan seriye erişim mevcuttur.⁹⁸

- Feyizli'nin Fatiha suresinin tefsiri, “Cami Dersleri” youtube kanalında paylaşılmıştır.⁹⁹

- “Sümbül Sokak” youtube kanalında “Bi Bilene Sorduk” programına katılan müellifimiz, “Muhabbete dair “konu başlığı altında Peygamber efendimizi anlatmış, bu sohbet 2022 yılında yayımlanmıştır.¹⁰⁰

- TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu'nun davetlisi olarak programa katılmış, bu yayın youtube kanalında erişime sunulmuştur. Programda Feyizli başarı hikayesine dair bir söyleşi yapmıştır.¹⁰¹

- Hasan Tahsin Feyizli emekli öğretmen olması hasebiyle “M.E.B. din Öğretimi “youtube kanalına 2023 yılının Nisan ayında davet edilmiştir. Bu programda gençlere yönelik bir sohbet yayımlanmıştır.¹⁰²

- Müellifimiz “Genç Yazarlar “youtube kanalında yayımlanan bir röportaj vermiştir. “İlim Yolunda Bir Ömür” adlı programda Feyizli, hayatını dinleyiciye aktarmıştır.¹⁰³

- Profesör Doktor Hasan Tahsin Feyizli 2023 Şubat ayında Vav Tv “Yüzler ve İzler” Programına konuk olmuş, daha sonra bu program televizyonun youtube kanalında da yayımlanmıştır. Programda müellif hayatını ve tecrübelerini aktarmıştır. Bu program hem televizyon hem de youtube kanalında yüzlerce kez izlenmiş, çok rağbet görmüştür.¹⁰⁴

2.5.4. Hasan Tahsin Feyizli'nin Devam Ettiği Çalışmaları

Hasan Tahsin Feyizli küçük yaşlarından itibaren hafızlık ile başladığı ilim yolculuğunda, onlarca eser çalışmış, yüzlerce öğrenci yetiştirmiş ve bu ilim yolcuğuna sağlığı el verdikçe hala devam eden çok kıymetli bir İslam Alimidir.

⁹⁸ HasanTahsin Feyizli “Gençlerle Tecrübe Paylaşımı” Söyleşisi-1- (Erişim 23 Ağustos 2023).

⁹⁹ Doç. Dr. Hasan Tahsin FEYİZLİ Fatiha Suresi 1-4. Ayetler (Erişim 26 Ağustos 2023).

¹⁰⁰ Doç. Dr. Hasan Tahsin FEYİZLİ Fatiha Suresi 1-4. Ayetler (Erişim 26 Ağustos 2023).

¹⁰¹ TRT HAYATIN SESLERİ HASAN TAHSİN FEYİZLİ 08.05.2019 (Erişim 29 Ağustos 2023).

¹⁰² Hasan Tahsin FEYİZLİ-Feyzül Kur'an Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Mealinin Yazarı (Erişim 29 Ağustos 2023).

¹⁰³ İLİM YOLUNDA BİR ÖMÜR-Prof.Dr.Hasan Tahsin Feyizli - HAYATI VE ESERLERİ (Erişim 30 Ağustos 2023).

¹⁰⁴ Prof. Dr. Hasan Tahsin Feyizli'nin İlim Yolculuğu (69. Bölüm) (Erişim 30 Ağustos 2023).

- Feyizli, binlerce baskı alan nadide eseri Kur'an Meali Feyzü'l Furkan, gelen yoğun talep üzerine yabancı dillere çevrilme faaliyeti başlatmıştır.

- Feyzü'l Furkan eserinin İngilizce çeviri baskısı bitmiş olup şuan son kontrolleri yapılmakta, kısa bir süre sonra okuyucuyla buluşacaktır.

Fransızca baskısının çalışması hala devam etmektedir. Yakın zamanda bu kıymetli eserde yayımlanacaktır.

- “Müslümanlaşmanın (Dindarlaşmanın) Ders Kitabı” adlı eser müellifimiz tarafından son kontrolleri yapılmak üzere tamamlanmıştır. Kısa bir sürede İz Yayıncılık aracılığı ile bu değerli eser okuyucusu ile buluşacaktır.

- “Surelerden Çıkarılmış Ders ve Mesaj İçeren Ayetler” adlı eser müellifimizin hala çalıştığı nadide bir eser olup yakın zamanda yayımlanacaktır.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Hasan Tahsin Feyizli, Kişisel Görüşme, 18 Temmuz 2023.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. HASAN TAHSİN FEYİZLİ’NİN KUR’AN’I KERİM VE KIRAAT İLMİ ALANINDAKİ ESERLERİ

Çağımızın kıymetli alimlerinden olan Hasan Tahsin Feyizli, profesör, öğretmen, mucid kimliklerinin yanında ayrıca kurra hafızdır. Birçok alanda ehliyeti olan müellif, çalışmamızın önceki bölümlerinde ele aldığımız birçok eser ve çalışmayı okuyucuya sunmuş ve hala hizmetlerine devam etmektedir. Çalışmamızın bu bölümünde Hasan Tahsin Feyizli’nin Kur’an’ı Kerim ve Kıraat İlmi alanında yazdığı eserleri konu edinmiştir.

Müellif bu alanda üç eser çalışmış ve okuyucuya sunmuştur. Biz de bu eserlerin yazılım süreçlerini, yayımlanma tarihleri ve basımevleri, genel hatlarıyla eserlerin içeriklerini aktarmaya çalıştık. Yer yer Feyizli’den alıntılar yaptığımız bu bölümü, çalışmamızın sonuna alarak Kur’an’ı Kerim ve Kıraat İlmi çalışmalarının önemine vurgu yapmak amacıyla.

Kur’an’ı Kerim hem manen hem lafzen günümüze kadar korunarak gelmiştir. İslam Alimleri, mu’ciz Kur’an’ı Kerim hakkında meal ve tefsir çalışmalarının yanı sıra, lafzi çalışmalara da yer vererek Kıraat ilmi ile yakinen ilgilenmiştir. Bu alanda müstakil eserler yazılmış, medreselerde bu ilim gelenek halinde günümüze değin süregelmiştir.

“Allah’ın kullarına en büyük lütfu, onlara kıyamete kadar doğruyu ve yanlışı gösterecek olan Kur’an’ı, göndermiş olmasıdır. Nazil olduğu günden beri, Müslümanlar ondan hiçbir zaman gafil olmamış, okumuş ve okutmuşlardır.”¹⁰⁶

Kur’an’ı Kerim, indiği günden itibaren bir yandan zengin anlam dünyasıyla ve insan problemlerine getirdiği çözümlerle, diğer yandan da kendisine özgü musiki ve okunuş tarzıyla insanları derinden etkilemiştir. Hz. Peygamber Kur’an’ı doğru ve güzel okuma noktasında Cebrail aracılığıyla eğitilmiş, kendisi de benzer eğitimi ashabına vermiştir. Hz. Muhammed sahabe içerisindeki güzel seslileri ve ezberleme yeteneğine sahip olanları Kur’an kıraati için teşvik etmiş hatta özel olarak yetiştirmiştir. Bunlar daha sonra kıraat ilminin sonraki nesillere intikalinde büyük görevler üstlenmiştir.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Necati Tetik, *Başlangıçtan IX. Hicri Asra Kadar Kıraat İlminin Tarihi* (İstanbul: İşaret Yayınları, 1990), 15.

¹⁰⁷ Abdülhamit Birişik, *Kıraat İlmi Ve Tarihi* (Bursa: Emin Yayınları, 2018), 13.

Kur'an'ı Kerim İslam ilimlerinin ilk kaynağıdır. O'nun sayısız ilimlere konu olan pek çok yönü vardır.¹⁰⁸ İbadetlerin uygulanabilmesi ve hukuk kurallarının anlaşılması için Fıkıh ilmi, İslam inancının özelliklerinden bahseden Kelam ilmi, Kur'an lafızlarının anlaşılabilmesi için Tefsir ilmi geliştirilmiştir. Tüm bu ilimleri kendinde barındıran ilahi kitap Kur'an'ın sözlük ve terim anlamları İslam âlimleri tarafından açıklanmıştır.

Kur'an, kelime olarak "okumak" anlamına gelmektedir. Terim olarak ise birçok tanım yapılmıştır. Bunlardan en yaygın olanı Allah'ın Mu'ciz (başkalarını aciz bırakan) sözüdür. Hz. Peygamber'e indirilmiştir. Mushaflara yazılan, tevatür ile nakledilen ve tilaveti ile ibadet olunan ilahi bir kitaptır.¹⁰⁹

Kur'an'ı Kerim 23 yıllık bir dönemde peygamberimize vahiy yoluyla gelmiştir. Fatiha süresinden Nas süresinin sonuna kadar tüm Mushaflarda kayıt altına alınmıştır. Tarihin her döneminde hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde doğru ve eksiksiz nakledilmiştir. Okunmasıyla ibadet edilen en üstün sözdür.¹¹⁰

İlahi kitapların en büyük özelliği ve değeri şüphesiz onların Allah'ın sözlerinden ibaret olmalarıdır. Bu özellik sadece Kur'an-ı Kerim'e mahsustur. Bilakis diğer ilâhî kitaplar peygamberlerinden sonra insanlarca tahrifat ile karşı karşıya kalmış ve sonunda bir insanın kaleme aldığı kitaplar haline gelmişlerdir. Zâten Kur'an-ı Kerim'in gönderilmesinin bir sebebi de budur. Son olarak gönderilen ilahi kelimeler olan Kur'an-ı Kerim, kendisinden önce gönderilen ilâhî kitapların bilgi ve hikmetlerini de içeren mükemmel bir ilahi kitaptır. Kur'an son ilahi kitap olması itibarıyla da bizzat Allah'ın muhafazası altındadır. O, hiç değişmeden kıyamete kadar korunacaktır. Bu hakikati Allah Kur'an'ı Kerim'de şöyle ifade eder:

*"Kesin olarak bilirsiniz ki bu kitabı kuşkusuz biz indirdik ve onu mutlaka koruyan da yine biziz."*¹¹¹

*O, korunmuş bir kitaptır."*¹¹²

*Onun sözlerini değiştirebilecek kimse yoktur."*¹¹³

*Asılsız bir şey ona ne önünden ne arkasından yaklaşabilir. O, hikmet sahibi, övgüye lâyık olan Allah katından indirilmiştir."*¹¹⁴

¹⁰⁸ Fatih Çollak, *Asım Kıraati* (İstanbul: Üsküdar Yayınları, 2006), 11.

¹⁰⁹ Muhammed Abdulazîm Zerkânî, *Menâhilu'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân* (Mısır: Matbaatu İsâ el-Bâbî el-Halebî ve Şürekâuhû, ts.), 12.

¹¹⁰ Mehmet Bahçekapılı - Mehmet Dağ, *Kur'an'ı Kerim'i Anlamak* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016), 11-12.

¹¹¹ Nahl, 9.

¹¹² Vakıa, 78.

¹¹³ Kehf, 27.

¹¹⁴ Fussilet, 42.

Tercüme, bir sözün anlamını başka bir dilde dengi bir sözle aynen ifade etmektir. Oysa bir dilden başka bir dile çeviri yapılırken ifade ve metinlerin manalarını ve inceliklerini tam olarak aktarmak mümkün olmamaktadır. Çünkü gerek dillerin kapasite, yapı ve edebi sanatlar yönünden birbirine denk olmayışı, gerek mütercimin kapasitesinin yetersizliği, tam bir tercümenin ortaya konmasını son derece zorlaştırmaktadır. Bu zorluk, çevrilecek metnin niteliği ve edebi üslubunun üstünlüğü oranında daha da büyür. Bu sebeple tercüme edilen metnin lafızlarından veya manalarından ya da her ikisinden bazı fedakârlıklarda bulunmak kaçınılmaz olur.

Bu açıdan bakınca Kur'an'ı Kerim gibi mucize bir kelamın bir başka dile eşdeğer bir ifadeyle çevrilmesi imkânsızdır. Dolayısıyla bir Kur'an'ı Kerim tercümesi, ne kadar mükemmel olursa olsun, yine de yetersiz kalır.

Meal, bir şeyin özü, hülasası, varacağı sonuç demektir. Kur'an'ı Kerim'in hiçbir dile tam bir çevirisi yapılamayacağı için, o'nun çevirilerine meal denmektedir. Yani meal, Kur'an nazımının eksiksiz bir aktarılışı değil, sonuç itibariyle mütercimin, Kur'an nazımından anladığı şeydir. Dolayısıyla hiçbir meal ne kadar mükemmel olursa olsun, Kur'an hükmünde değildir. Bunun içindir ki mealler, Kur'an'ın insanlar üzerinde bıraktığı inanılmaz etkiyi hiçbir zaman gösterememektedirler.

Aynı kökten **te'vîl** tefsir, fıkıh, kelâm gibi ilimlere dair kaynaklarda “naslardaki bir lafza taşıdığı muhtemel mânalardan birini yüklemek, kapalılığı gidermek” anlamında sıkça geçer. Erken devirlerden itibaren Kur'an-ı Kerim'in çeşitli diller yanında Türkçe'ye de çevirileri yapılmakla birlikte bunlara meâl denilmesi Türkçe'ye özgü yeni bir durumdur. Kelime son dönem Osmanlı Türkçesi'nde “mâna ve mefhum” karşılığında kullanılmış, bununla bir sözün lafzan veya harfiyen değil mâna ve mefhum itibariyle başka bir dile aktarılması kastedilmiştir. Buna göre meâl kelimesi sözün aktarım keyfiyetini ifade eden örfi bir anlam kazanmış, daha sonra “Kur'an'ın harfiyen değil mâna ve mefhum bakımından tercümesi” anlamında terimleşmiştir.¹¹⁵ Günümüze kadar yapılan tercüme ve meal çalışmaları ortaya çıkarmıştır ki, bu ilahi kitabın tam karşılığının Türkçeye çevrilmesi mümkün değildir. Bu itibarla en doğru yol, ayetlerin kelime kelime tercümesi değil; bilakis Arapça aslından anlaşılan mananın Türkçe olarak ifade edilmesidir. Her dilin kendine göre hususiyetleri ve güzellikleri vardır. Hiçbir tercüme, aslının yerini alamaz.¹¹⁶

¹¹⁵ Mustafa Öztürk, “Meâl”, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019).

¹¹⁶ Elmalılı Hamdi Yazır, *Kur'an'ı Kerim Yüce Meali* (İstanbul: Merve, 2012).

Kıraat okumak, telaffuz etmek, tilavet etmek anlamlarına gelmektedir. Terim olarak ise, Kur'an'ı Kerim'in kelimelerinin okunuşlarını ve okunuş farklılıklarını nakledenlere nisbet ederek bildiren ilme "kıraat ilmi" denir.¹¹⁷ Kıraat ilmi otoritesi kabul edilen İbn. Cezeri ise şu tanımlı yapmıştır; Kur'an kelimelerinin okunma biçimini ve bu kelimelerdeki ihtilafı, ravilerine nisbet ederek bildiren bir ilimdir.¹¹⁸

Dimyati ise Kıraat tanımını şu şekilde açıklamıştır; Kıraat, işitmeye dayalı olarak ravilerin Allah'ın kitabı hakkındaki ittifaklarını, hafz, ispat, tahrik, teskin, fasl, vasl, ibdal, nutkun durumu vb. diğer okuma biçimleri konusundaki ravilerin ihtilaflarını bildiren ilimdir.¹¹⁹

Tanımlar incelendiğinde öne çıkan en önemli hususun, Kıraatlerin işitmeye dayalı bir ilim olduğu gözlemlenmektedir.¹²⁰ Yerinde izah edileceği üzere kıraatler, kıraat imamlarından kendilerinden önceki imamlar kanalı ile Hz. Peygambere kadar ulaşan bir isnatla nakledilmiştir. Bu nedenle kıraatlerde "nakil "temel bir esastır.¹²¹

Şüphesiz her ilim dalının kendine göre önemi vardır. Kıraat ilminin de önemini ve faydasını ortaya koyan birçok husustan söz etmek mümkündür. Kıraat ilmi, Kur'an'a ait okuyuş şekillerini koruyup aktardığı gibi, ayetlerin farklı anlamlar kazanmasını sağlayarak tefsir ilmini de etkilemektedir.¹²²

Kur'an kıraatinde mahir olan kimseler Hz. Peygamberden öğrendikleri kıraat tarz/tarzlarını birbirlerine öğreterek O'nun öğretim usulü ve keyfiyetlerini önemle korudular. Yapılan fetihlerle İslam coğrafyası genişleyince imkân nispetinde Kur'an'ın öğretim işini yeni mekanlara taşıdılar.¹²³

İslam tarihi boyunca süregelen Kıraat ilmi, medreselerden günümüze eğitim kurumlarının çoğunda okutulmuş, öğrenilebilmesi farzı kifaye sayılmış ve üzerinde önemle durulmuştur. Söz konusu müellifimiz Hasan Tahsin Feyizli'nin de Kur'an'ı Kerim ve Kıraat ilmi alanlarında çalışmaları bulunmakta ve bu değerli eserler, gelecek nesillere aktarılacak kadar titizlikle çalışılmış kıymetli çalışmalardır.

¹¹⁷ Ramazan Pakdil, "Ta'lim Tecvid Ve Kıraat", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları*, (2013), 342.

¹¹⁸ Muhammed b. Muhammed İbn Cezeri, *Münciü'l-Mukrin ve Mürşidü't-Talibin* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1980), 3.

¹¹⁹ Ahmed b. Muhammed b. Ahmed Ed-Dimyati, *İthafu Fudalai'l-Beşer bi'l-Kıraati'l-Erbaa Aşer*, thk. Enes Muhra (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2011), 67.

¹²⁰ Mehmet Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kıraat Farklılıklarının Rolü* (İstanbul: Çelik Yayınevi, 2019), 32.

¹²¹ Hacı Önen, *Kıraat Tarihi Ve Kıraat Farklılıklarının Kur'an Tefsirine Etkisi* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017), 26.

¹²² Önen, *Kıraat Tarihi ve Kıraat Farklılıklarının Kur'an Tefsirine Etkisi*, 26.

¹²³ Yavuz Fırat, *Kur'an Tilavetinin Kuralları (Tecvid)* (Kayseri: Tezmer Yayıncılık, 2014), 8.

Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında Kur'an'ı Kerim ve Kıraat ilmi konularına müellifimizin çalışmalarında tekrar değineceğimiz için, çalışmamızın bu bölümünü ön bilgilerle sonlandırmayı yeterli gördük.

3.1 Feyzü'l Furkan Kur'an'ı Kerim Meali

Meal kelimesi aslında te'vilin aslı olan “evl” manasına mimli masdarıdır. Bir şeyin varacağı gaye manasına yer ismi de olabilir ki, te'vilden meydana gelen (elde edilen) ürün demektir. Bundan başka meal bir şeyi eksiltmek manasına da gelir, onun için örfi göre bir sözün manasını her tarzda aynı şekilde değil de biraz noksanıyla kendisinden elde edilen manaya göre söylemeye meal denilmiştir.¹²⁴

Bilinen ilk Türkçe Kur'an meali Samanoğulları lideri Mansur b. Nuh'un döneminde yapılmıştır. Kur'an meali özellikle Selçuklu dönemlerinde bilim ve sanat dilinin Arapça ve Farsça olması sebebiyle fazla rağbet görmemiştir. Osmanlı tefsir geleneğinde ise müstakil süre ve cüz tefsirlerinin yanı sıra Zemahşeri, Fahreddin er-Razi ve Beyzavi gibi müfessirlerin tefsirlerine yapılan birçok şerhle söz konusu eserler yeniden inşa edilmeye çalışılmıştır. Bugünkü anlamda yaygın olan Türkçe tefsir ve meal geleneğinin, Tanzimat döneminde (1839-1876) başladığı söylenebilir. Bu dönemde gerçekleştirilen ve nicelik açısından sınırlı olan tefsiri meallerdeki çeviriler genellikle Farsça'dan Türkçe'ye kazandırılmıştır.¹²⁵

Meal kelimesi son dönem Osmanlı Türkçesi'nde “mâna ve mefhum” karşılığında kullanılmış, bununla bir sözün lafzan veya harfiyen değil mâna ve mefhum itibarıyla başka bir dile aktarılması kastedilmiştir. Buna göre meâl kelimesi sözün aktarım keyfiyetini ifade eden örfi bir anlam kazanmış, daha sonra “Kur'an'ın harfiyen değil mâna ve mefhum bakımından tercümesi” anlamında terimleşmiştir.¹²⁶ Osmanlı'dan itibaren süregelen bu çalışmalar gerek Diyanet İşleri Başkanlığı olsun gerekse günümüze kadar yaşayan Alimlerinin titiz çalışmaları ile birlikte, birçok meal ve tefsire ulaşım sağlanmıştır. Hasan Tahsin Feyizli, öğretmen ve mühendis kimliklerinin yanı sıra İslam ve düşünce alanında eserler yazmış kıymetli bir yazardır. Bunların yanı sıra hafız kurra olup, Kur'an'ı Kerim ve kıraat çalışmalarını çocukluk döneminden itibaren sürdürmüş bugün yaşayan değerli şahsiyetlerden biridir.

¹²⁴ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Azim Dağıtım, 2011), 41.

¹²⁵ Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meali ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), 9.

¹²⁶ Öztürk, “Meâl”.

Müellifimizin önemli çalışmalarından biri olan Feyzü'l Furkan Kur'an'ı Kerim Meali, uzun ve yoğun bir çalışma sonucu ortaya çıkan kıymetli bir eserdir.

3.1.1 Meal'in Yazılma Sebebi ve Süreci

Hasan Tahsin Feyizli “İslam’da Mal ve İdare, Fıkhi Ekber, Akaidi Nesefi” gibi çalışmaları tercüme ederek büyük bir hizmette bulunmuştur. 1976 yılında 1980 yılına kadar devam eden bu çalışmalar çok beğeni toplamıştır. Bu ilgi sonucunda 1980 yılında Feyizli’ye, Kılıç Yayınevi meal yazması için teklifte bulunmuştur. Beş yıl boyunca gecesini gündüzüne katarak çalışan Feyizli, günde dört ile altı saat aralığında, cumartesi ve pazar günleri ise on iki saatini eserin yazımına ayırarak büyük bir gayretle çalışmıştır. 1985 yılında eserini tamamlayıp yayımlatmıştır. Yayınevi ile yaşadıkları bir problemden dolayı eseri Elif Yayınevi dağıtıma çıkarmıştır. İlk baskısı beş bin adet basılmış ve yayımlandığı yıl hepsi tükenmiştir. Daha sonra (1989) Diyanet İşleri Başkanlığın Din İşleri Yüksek Kurulu tarafından incelenmiş ve basım onayı verilmiştir. Günümüzde her yıl binlerce baskısı yayınlanan bu kıymetli eser dört milyon nüsha satmıştır. Müellifin eklemeleri ve dipnotları ile genişletilerek hala en çok tercih edilen Meallerin başında gelmektedir.

Feyizli çalışmasını büyük bir titizlikle hazırlamıştır. Ulaştığı bütün Tefsir ve Mealleri okumuş, her bir kelime için birçok kaynaktan okuma yapmıştır. Müellif teklifi aldığı anda yaşadığı heyecan ve mutluluğu şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Kur’an’ı Kerim Meali teklifi geldiğinde elim ayağım titredi heyecandan. Sevinçten ağladığımı hatırlıyorum. İmam Hatipteyken Hasan Basri Çantay hocamız geliyordu tefsir derslerimize. Benim adım da ona benziyor “Ya Rabbi beni de onun gibi tefsir hocası yap” demiştim. O duam aklıma geldi. Ben de onun gibi görev yaptığım okullarda, tefsir, Arapça ve Kur’an’ı Kerim okuttum. Meal teklifinin ardından beş sene her gün okuldan geldikten sonra akşam sekizden gece ikiye kadar, Ramazan’da sahura kadar meal için çalıştım. Böylelikle Ankara’da bu meal çalışmasını 1985’e kadar bitirmiş oldum. Kılıç yayınevi basacaktı fakat değiştirdim yayınevini, Elif Yayıncılık bastı. Ankara’da ilk 1989’da basıldı ve beşin adet bir senede bitti. Hekimler birliği başkanı çok beğenmiş, doktorlara beşer beşer alıp dağıtmışlar. Diyanet’e verdim. Yüksek Din Kurulu’nda bir tek benim meal için basım izni çıktı. Başka böyle bir meal yok, her kelimesiyle elhamdülillah Türkiye’de birinci duruma gelmiş okunma bakımından. Bu çalışmaları yaparken yaş aldım ama yaşlanmadım, ilim ve kitaplar hep yoldaşım oldu, talebeliğim hiç bitmedi, devam ediyor elhamdülillah.¹²⁷ Meal yazabilmek için günde 6 saat çalışıyordum. Herkesin anlayabileceği Türkçeyle anlattığımdan dolayı sanki bir makale okuyormuş gibi zorlanmadan

¹²⁷ Kala, “Limanıma Uğrayan Bütün Yolcuları Alırım”, 29.

baştan sona okunuyor. Mealimi okuyanlar, aklında, zihninde güzel bir tat kaldığını, dipnot ve açıklamalarla daha unutulmaz hale geldiğini söylüyordu. Zaten bunu amaçladım. Kendimden ilave cümleler koymadım. Gramerine çok uygun yazdım.”¹²⁸

3.1.2. Feyzü'l-Furkan Kur'an'ı Kerim Meal'inin Metodu

Bu konu başlığında Hasan Tahsin Feyizli'nin eserinin metodu üzerine aktarımını buraya yansıtmayı uygun gördük. Bu aktarım, çalışmanın önsözünde ele alındığından, yaptığımız telefon görüşmeleri ile birlikte ortak bir derleme halindedir.

Önceki meallerin tespit edebildiğim bazı özellikleri şunlardır:

1) Bir kısım meallerde kısa da olsa hiçbir açıklama yapılmamış (çıplak meal), hatta bazısında alışılmamış bir dil, bazısında ağır ve kapalı bir üslup kullanılmıştır. Böylece Allah'ın murâdını anlamak, büyük oranda güçleşmiştir. Bu sebeple birçok kimse okuduğu mealleri anlamamış veya şer'î ilimleri ve Hz. Peygamber'i devreden çıkarmış, ilimsiz âlim kesilmiştir.

2) Kimi çalışmalarda, açıklamaların çoğunun dipnot hâlinde oluşu araştırmacıların dışında istifadeyi azaltmıştır.

3) Bazı meallerde âyetler, kelime karşılığı olan mânâlarından ziyade, esnek bir anlatım şeklinde tercüme edilmiştir.

4) Son zamanlarda yayımlanan bazı meallerde, teknik bakımdan uygun bir yol tutulmuşsa da, bir kısım âyetlere, bugün henüz kesinlik kazanmamış, hatta tenkit edilip ilmen çürütülmüş fikirlerle yorum getirilmiştir. Oysa bunu Allah'ın kudretiyle bağdaştırmak imkânsızdır.

Bu tür fikirlere, sınırlı sayıda kişiler çağdaşlık adına iltifat etse bile, yine de onlar Kur'an'ın hükümlerinin bütününe (yanlış bilgilendirildiklerinin dışında) iltifat etmeyeceklerdir. Aynı zamanda bu yorum ve ifade şekilleri, inananları şüpheyne düşürmekten başka bir işe yaramayacaktır.

5) Pek çok mealde ise çağın mânevî hastalıklarına ait açıklamalara yer verilmemiştir.

Bütün bunları göz önünde tutarak, çalışmamı aşağıdaki esaslar dâhilinde yürütmüş bulunuyorum:

¹²⁸ Şahin, “Yaşayan İlim Hazinesi, Hasan Tahsin Feyizli”.

1) Âyetlerde, kelimelerin âyet içindeki anlamına göre, Türkçe karşılığı verilmiş olup kelimenin ihtivâ ettiği diğer anlam parantez içine yazılmış, bunun için ayrıca lügatçe koymaya lüzum görülmemiştir.

2) Parantez içine yazılmış ifadeler hâriç tutularak okunduğunda âyet-i kerîmelerin, kelime kelime mealinin ortaya çıkması sağlanmaya çalışılmış, bununla birlikte, mealin hem parantez dışı hem de parantez içi kısımlarının birlikte okunmasının uygun olacağı fikri esas alınmıştır.

3) Böylelikle âyetlerin kelime anlamı lügate fazla ihtiyaç duymadan parantez dışından takip edilecek, parantez içlerindeki açıklamalarla da bir tefsire ihtiyaç duyulmadan, öz olarak anlaşılacaktır.

4) Âyetlerin tercümelerinin, gramer kâidelerine uygun olarak yapılmasına da dikkat edilmiştir. Yerine göre, zamirlerin mercîleri, tekil kelimelere ifade gereği olarak ilâve edilen çoğul ekleri ve bazı yardımcı kelimeler parantez içine yazılmıştır.

5) Âyetlerdeki mananın açıklığa kavuşması için, yer yer sebeb-i nüzûlüne (iniş sebebine), ihtivâ ettiği mesaja ve delâlet ettiği manaya uygun gerekli fikhî, itikâdî ve tarihî açıklamalar yapılmıştır. Her seviyedeki insan bunları rahatlıkla anlayacak ve anlatacaktır.

6) İki türlü mânâ taşıma ihtimali bulunan ve müfessirlerin de her iki manaya delâletinden vazgeçemedikleri âyetlerde, kesinliğe daha yakın olan mânaya metinde yer verilmiş, diğerine ise dipnotta işaret edilmiştir.

7) Kıraat farklılıklarının mânaya tesirine yer yer işaret edilmiştir.

8) Bugünkü Tevrat ve İncil nüshalarındaki yanlış inanç şekilleri, ilgili âyetlerin dipnotunda gerekli görüldükçe belirtilmiştir. Bu hâliyle meal, kısa ve öz bir tefsir niteliği de taşımaktadır.

9) Âyetler arasında insicâma dikkat edilmiştir.

10) Dil itibâriyle ağdalı, yapmacık ve kullanılmayan kelimelere yer verilmemiştir.

11) Kur'an metninde olduğu gibi, mealde de secde âyetlerine ve ayn duraklarına işaret edilmiş, böylelikle meal okumak isteyenler için secde yerlerini tespit ve konu bütünlüğüne riâyette yardımcı olunmaya çalışılmıştır.

12) İmlâ ve noktalama açısından günümüz insanının rahat okuyabileceği bir yöntem benimsenmiş; halk arasında sık kullanılmakta olan Türkçe'ye mâl olmuş kelimelerdeki inceltme ve uzatmalar belirtilmemiştir.

13) Özellikle konuların bir bütün hâlinde anlaşılması ve Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri açısından ilgili âyetler arasında atıflar yapılmış; iki âyet aynı konudan bahsediyorsa “bk.”, birbiriyle ilgili konularda ise “krş.” şeklinde gösterilmiştir.

14) Mealden daha fazla istifade edilmesini sağlamak üzere, değişik açılardan fihristler ve kapsamlı bir dizin hazırlanmıştır.

15) Sûrelerin ana konularını ihtivâ eden bir indeks ilâve edilmiştir.

Bununla birlikte yine de tam anlamıyla doğruya ve mükemmele ulaşmak insan gücünün üstündedir. Bu sebeple, göze çarpacak yanlışlıkların ilim erbâbı tarafından halisâne bir davranışla bildirilmesi halinde, onlara minnettar kalacağımı şimdiden ifade etmek isterim.

Bu uğurda riyâdan uzak bir şekilde, samimi bir niyet ve gayretle eserler ortaya koyan üstadlarımın ve ilim erbâbı kardeşlerimin çalışmalarının meşkûr, amellerinin makbul olmasını; mü'min kardeşlerimin bu ilâhî kaynaktan feyiz alıp gereğince amel etmelerini; bu sâyede Cenâb-ı Hakk'ın hepimizi rızâsına kavuşturmasını niyâz ederim. Tahsilimde maddî ve mânevî desteklerini esirgemeyen anne ve babama, Kur'an hâfızlığında, tashîh-i hurûf tâlimimde (1947-1950), başta Arapça olmak üzere din ve fen ilimleri tahsilimde (1950-1963), kıraat-i aşere öğrenimimde (1968-1970) kendilerinden feyiz ve nasip aldığım üstadlarıma yüce Allah'tan rahmet ve mağfiret niyâz ederim.

Özellikle, İslâm ve Kur'an sevgisini insanlara ulaştırma yolunda rûhunu teslim eden muhterem Mahmud Esad Coşan Hocaefendi'nin aziz hatırasını yâd ederek, bu çalışmanın seçkin bir heyet tarafından yeniden gözden geçirilmesi, yaptığımız yeni düzenleme ve ilâvelerle bu baskının yapılıp yayımlanmasındaki himmetleri dolayısıyla kıymetli öğrencim Muharrem Nureddin Coşan Hocaefendi'ye, Server İletişim yetkililerine ve bundan önceki baskılarda hâlisâne emeği geçen bütün güzîde dostlarıma şükranlarımı arz eder, hizmet ve katkılarının her bir harfine sayısız ecirler dilerim.¹²⁹

3.1.3. Genel Hatlarıyla Meal'in İçeriği ve Özellikleri

Hasan Tahsin Feyizli'nin *Feyzü'l-Furkan Kur'an'ı* Kerim Meali adlı eseri tek bir ciltten oluşmuştur. Mushaf tertibine göre düzenlenmiştir. Önsöz ile başlayan bu değerli eserde yazar, meallerin yazıldıkları dönemlerin sorunlarını çözecek açıklamalara

¹²⁹ Hasan Tahsin Feyizli, *Feyzü'l-Furkan Kur'an'ı* Kerim Meali (İstanbul: Server Yayınları, 2006), 2.

rastlamadığını, esnek bir tercüme yapıldığını, bazı ayetlerde yanlış yorumlara dayanarak meal verildiğini saptadığını belirtmiştir.

Feyizli; mealinin önsözünde, Kur'an'ı anlamak isteyen her seviyedeki insana hitap eden, halkın ihtiyaçlarına cevap veren ve inananları şüpheyne düşürmeyen bir meal hazırlamak istediğini belirtmiştir. Mealde ayetteki kelimenin ihtiva ettiği başka bir mana parantez içine yazılmış, parantezler olmaksızın da metnin akıcı bir şekilde okunması sağlanmış, ayet tercümelerinin dil bilgisi kurallarına uygun olarak yapılmasına dikkat edilmiş, yer yer ayetin iniş sebebine ve gerekli fıkhi, itikadi ve tarihi açıklamalara yer verilmiş, kıraat farklılıklarının anlama etkisine yer yer işaret edilmiş, bugünkü Tevrat ve İncil'deki yanlış inanışlara dipnotlarda dikkat çekilmiş, anlaşılmaz ve ağdalı bir dil kullanılmamış, secde ayetleri belirtilmiş, imla ve noktalama açısından günümüz insanını yormayacak bir yöntem benimsenmiş, ilgili ayetler arasında atıflar yapılmış, gerekli yerlere "bk." ve "krş." ibareleri konulmuş, mealde daha çok istifade edilmesi amacıyla çeşitli fihristler ve kapsamlı bir dizin hazırlanmış ve mealin sonuna surelerin esas konularını içeren bir indeks eklenmiştir.²⁷

Meal, 2001 yılından bu yana Server Yayınları tarafından basılmaktadır. Ayrıca Kur'an'ı Kerim'in dini hayat içerisindeki önemine değinmiş, uygulama açısından Müslümanların ne kadar eksik olduğunu da ele almıştır. Meali hazırlama da ki en önemli sebebinin Kur'an'ı Kerim ve Hz. Muhammed'i kendisine örnek edinenlerin talepleri doğrultusunda başladığını da ifade etmiştir. Önem verdiği bir diğer husus ise Ayetlerin hükümlerinin uygulanabilirliğini göstermek olduğunu belirten Feyizli, genel olarak Önsöz'ünde çalışmanın metoduna yer vermiştir.

Daha sonra Kur'an'ı Kerim Bilgisi başlığı ile devam etmiştir. Bu başlıkta altında Feyizli;

- Mukaddes Kitabımız Kur'an'ı Kerim Allah Kelamıdır.
- Kur'an'ı Kerim'in Tercüme Edilmesi Ve Kendi Lafzıyla Okunması.
- Kur'an'ı Kerim'in Eşsizliği (İ'cazı).
- Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Tespit Şekli.
- Kur'an'ı Kerim'in Kitap Halinde Toplanması.
- Mushaf'a Nokta Ve Hareke Konması.
- Sure ve Ayet.
- Kur'an'ın Kıraatleri.

Başlıklarını toplamış ve geniş bir izahata yer vermiştir.

Fatiha süresi ile başlayan Meal çalışması, dipnotlarda hem kaynakça hem de bilinmeyen kelimelerin açıklaması ile okuyan herkesin anlayabileceği kıymetli bir eser olmuştur.

Elimizde ki eser 2006 yılında yayımlanan dördüncü baskı 696 sayfadır. Nas süresi ile 633. Sayfada Kur'an'ı kerim mealini bitiren müellif tekrar 1. Sayfa ile başlayarak hatim duasına yer vermiştir. Sırasıyla Fihrist, Kur'an'ı Kerim mealinde geçen başlıca yer isimlerini gösteren bir harita ile devam etmektedir. Surelere göre muhteva indeksi başlığı ile devam eden yazar, tüm surelerde geçen konu başlıklarını kısa bir şekilde ele alarak okuyucuya kolaylık sağlamıştır.

Kur'an'da Adı geçen Peygamberler başlığı ile devam eden müellif, tüm peygamberlerin özet olarak kim olduklarına ve hayatlarına değinmiştir. Alfabetik Kavram-Konu İndeksi ile devam eden eser kaynakça ile sonlandırılmıştır.

Bu değerli çalışma Hasan Tahsin Feyizli'nin yıllarca büyük gayret göstererek okuyucuya kazandırdığı en önemli eseridir. Açık ve akıcı bir çalışma olduğundan rağbet görmüş ve birçok müslümanın başucu kitabı olmuştur.

3.2. İmam'ı Asım Hafs Rivayeti ile İmam'ı Nafi Verş Rivayetinin Karşılaştırılması

Hasan Tahsin Feyizli 1985 yılında öğretmenlik görevinden emekli olmuştur. Bu sırada Meal çalışmasını yaparken Necmettin Erbakan'ın davetiyle Almanya'ya din hizmeti vermek için gitmiştir. Uzun yıllar boyunca hem Almanya hem de İsviçre de irşad faaliyetlerine devam eden Feyizli, 1998 yılında Hollanda'ya geçerek 2004 yılına kadar hizmetlerini sürdürmüştür. Bu süreçte Almanca ve Flemenkçe dillerini de öğrenmiştir. 2004 Yılında Türkiye'ye kesin dönüş yaptıktan sonra yıllardır hayalini kurduğu akademik çalışmalarını yapmak istemiş fakat İlahiyat Fakültesi'nden mezun olmadığı için Türkiye'de üniversiteye kabul edilmemiştir. Hollanda'da Rotterdam Üniversitesine yüksek lisans yapma için başvuran müellif, denklik şartları ve dil sınavını geçerse kabul alacağını öğrendiğinde çok sevinmiştir. Tüm belgeleri hazırlayıp Hollanda'ya giden Feyizli, yetmiş yaşında dil kursuna girerek sınavı başarıyla tamamlamış ve belgesini almaya hak kazanmıştır. 2005 yılında başladığı yüksek lisansını, *İmam'ı Asım Hafs Rivayeti ile İmam'ı Nafi Verş Rivayetlerinin Karşılaştırılması* konulu tez çalışmasını tamamen Arapça yazarak iki senede tamamlamış, 2007 yılında mezun olmuştur.

3.2.1. Eserin Yazılma Sebebi ve Süreci

Müellif bu çalışmasının oluşum sürecini şöyle ifade eder:

“1967-72 yıllarında Gaziantep İmam-Hatip Lisesi’nde görevli iken 1968’de Kilis’te Kur’an-ı Kerim kursu muallimi Halep’ten icazetli Kurra Hafız Kamil Kıdeyş Hocaefendi ile tanıştım. Kendisine hafız olduğumu söyleyerek Kıraat-i Aşere’yioğretmesini istedim. -Allah’ın rızası ve rahmeti üzerine olsun- kabul etti. Bende 60 km. mesafeye haftada uc gun iki sene muntazaman devam ederek Şatibi Durre ve Zübdetü’l-İrfan okuyarak ve vecihleri yazarak Rabbimin izniyle bu ilmi ondan aldım.

Diyanet İşleri Başkanlığı Gaziantep Müftülüğü’ne bağlı olarak muracaatımızla ve Hocam’ın oraya nakliyle 1 Haziran 1970’de açılan resmi Kıraat-i Aşere Kur’an Kursu’ndan’da 26 Haziran 1970 tarihinde ihtisas diplomamı merasimle almış oldum.”¹³⁰

Bu ilmi aldığı gibi koruyup devam ettirmek isteyen Feyizli, yüksek lisans tezini bitirdikten sonra diğer tezleri gibi basmaya karar vermiş ve Kökler Derneği Yayınları tarafından basılıp yayını yapılmıştır.

3.2.2. Eserin Metodu

Eseri neden bu konu hakkında yazdığına dair kısa bir açıklama yapmıştır. İmam Nafi ve birinci ravisi olan Kalun, ikinci ravisi Verş ve bu tarikten gelen Ezrak’ın ayrıca İmam Asım’ın hayatlarına kısaca değinmiştir. Bu İmamların Peygamber efendimize kadar ulaşan nakil zinciri şemalarını resmetmiştir. Daha sonra *Kıraat İlmi’nin Tanımı* ve *Sahih Kıraatlerin Şartları*’nı açıklayarak giriş bölümüne devam etmiştir.

Giriş bölümünün sonunda Tecvid’in tanımı ve Lahni Celi, Lahni Hafi kavramlarını açıklamış, Tertil, Tahkik, Tedvir ve Hadr (okuyuş usülleri) tanımlarını anlaşılır bir kolaylıkta açıklayarak bu bölümünü sonlandırmıştır.

Kitabı üç fasılda ele alan Feyizli, birinci faslı on beş bab’a ayırarak, İmam Verş’in Tecvid ve Okuma Kaidelerini (Usül) ele almış ve detaylı bir açıklama yapmıştır. Üçüncü fasılda müellif Vasl, Kat’ı ve Tefhim kavramlarını açıklayarak başlamış ve muhtelif ayetleri şemalandırmıştır. Bu örnekleri yine Verş ve Hafs rivayetleri üzerinden açıklayarak eserin son faslını bitirmiştir.

¹³⁰ Hasan Tahsin Feyizli, *Kıraat-i Aşere* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018), 15.

İçindekiler ve Kaynakça bölümü ile toplam 184 sayfa olan bu kıymetli eser, bu alanda yazılmış ilk çalışmalardan olduğu için, önemi ve değeri oldukça fazla olan bir eserdir.

3.2.3. Genel Hatlarıyla Eserin İçeriği ve Özellikleri

Eser, tamamen Arapça yazılmış, kısaltmalar ile başlayıp önsöz ile devam etmiştir:

“Önsöz;

Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Efendimiz Muhammed'e ve onun ailesine selam olsun.

Rabbimiz Müzzemmil suresi 4. Ayette şöyle buyuruyor "Kur'an'ı tertil (düzenli ve güzel bir şekilde) oku."¹³¹

Peygamber efendimiz bir hadisi şerifinde şunu ifade etmiştir; "Kur'an'ı öğrenen ve öğreteniniz en hayırlınızdır"

Elimizde bulunan kutsal Kur'an, tamamıyla ve eksiksiz bir şekilde Allah'ın elçisi Muhammed (s.a.v.)'den nakledilmiştir; içinde herhangi bir ihtilaf veya şüphe yoktur. Ancak, bazı ayetlerin, harflerin, hareketlerin ve uzatmaların okunması konusunda farklı rivayetler ve yollarla nakledilmiştir. Bu farklılıklar, Allah'ın elçisi Muhammed (s.a.v.)'in bazı ayetleri ve harfleri okuma şekillerindeki çeşitliliğidir. Bu farklılıklar, "Kıraat'ı Seb'a" veya "Kıraati Selase" adı verilen okuma tarzlarından kaynaklanır. Bu okuma tarzları, sahabenin ittifakıyla sabit kılınmıştır.

Buna göre, "Kıraat'ı Aşere" adı verilen okuma tarzları, rivayetlerin sıklığına dayanmaktadır ve hepsi de bu okuma tarzlarından birinin namaz ve diğer ibadetlerde esas alınmasına müsaade eden okuma tarzıdır. Bu okuma tarzları, güvenilir kaynaklardan, Allah'ın elçisi Muhammed (s.a.v.)'in sözlerinden nakledilmiş ve Arapça'nın, Kur'an'ın indirildiği dilde olmasına uygun olmuş, Osmanlı halifelerinin Mushaf'ını uygun hale getiren Kur'an yazı stilini takip etmiştir. Hepsi kesin ve inkâr edeni kâfir sayılır. Bu nedenle, imamların okuma tarzlarını, farklılıklarını ve kurallarını öğrenmek, telaffuzlarını her türlü değişiklikten, bozulmadan ve hatadan korumak amacıyla gereklidir. Aynı zamanda, hükümlerin derlenmesinde bir rehber olabilmek için bu bilgileri öğrenmek, kifayet farzı bir ilimdir. Eğer bir ülkede bu okuma tarzlarını bilen kimse bulunmuyorsa, o zaman herkesin bunları öğrenmesi farzdır."¹³²

Önsöz içerisinde tekrar bir başlık açılarak *Kıraat İlmi'nin Ortaya Çıkışı* ele alınmıştır:

"Bu (Allah'ın açık kitabında dediği) şu şudur: 'Andolsun ki, biz zikri indirdik ve elbette onu koruyacak olanlar biziz.'"¹³³ Bu ayetin tefsiri alimler tarafından şöyle yorumlanmıştır;

¹³¹ Müzzemmil, 4.

¹³² Hasan Tahsin Feyizli, *İmam'ı Asım Hafs Rivayeti İle İmam'ı Nafi Verş Rivayetinin Karşılaştırılması* (İstanbul: Kökler Derneği Yayınları, 2020), 5.

¹³³ Nahl, 9.

"Allah, Kur'an'ı indirdi, onu koruma ve hıfz etme görevini üstlendi ve elçisinin onu güzel bir şekilde okumasını ve tecvidini öğrenmesini emretti."

Rasulullah'ın ashâbı, ona gelir ve onun önünde oturur, ondan işitir ve kendisine ilham edilen her şeyi yazardılar. Ona olan bağlılıklarıyla tanınırlardı ve birçoğu Kur'an'ı tamamen ezberlemişti. Kimisi yarısını veya daha azını ezberlemişti. Bazıları bir harf aldı, bazıları iki harf aldı, bazıları daha fazlasını aldı.

Rasulullah, 'Kur'an yedi harf üzerine indirildi' dedi ve bu, Allah'ın kullarına bir rahmet ve diller/ lehçeler arasındaki farklılıklarını kolaylaştırma amacıyla bir kolaylık olarak gelmiştir."

Rasulullah vefat ettikten sonra, Hz.Ebu Bekir halife oldu ve sahabenin birçoğu Yemâme olayında şehit oldu. Bu nedenle Kur'an'ın bir kısmının kaybolmasından korktular. Hz. Ebu Bekir, Kur'an'ı toplamak için emir verdi, bu görevi tamamlayamadan vefat eden Hz. Ebu Bekir'den sonra ikinci halife olan Hz. Ömer'e geçti. Sonra, bu mushaf, Hz. Osman döneminde tarafından yazıldı, kıraat dilini Kureyş lehçesi üzerine düzeltilerek tek bir harfe indirildi, böylece farklılıklar ortadan kalktı."

Mushaf, Kur'an'ın indirildiği yedi harften biri üzerine, Kureyş lehçesi ve yedi adet olarak yazılmıştır. Hz. Osman, bu mushafı Mekke, Medine, Kufe, Şam, Mısır, Yemen ve Basra'daki öğrenci kâri okuyuculara gönderdi. Müslümanlar bu mushafa birleştiler ve bu yazıya karşı çıkan ve kendi hatlarını savunan yaklaşık on iki bin sahabe ve tabiin tarafından desteklendi. Bu nedenle, bu mushafa karşı okuma, tüm alimler tarafından bid'at ve hata olarak kabul edildi. İslam şehirlerindeki insanlar, kendi bölgelerindeki imamlarından bu mushafa göre öğrenir ve İslam şehirlerindeki diğer şehirlerde bu imamlara uyarak namaz kılarlardı.

Bugün insanlar tarafından okunan tüm bu kıraatlar, Kur'an'ın indirildiği yedi harften biriyle uyumlu olarak, sahabeler tarafından bir araya getirilen mushafın yazısından doğrulanan bir kısım harflerden ibarettir. Mushaf, Kureyş lehçesi ve bir harf üzerine yazılmış olup, müslümanlar arasındaki farklılığı ortadan kaldırmak ve geriye kalan altı harften biri olasılığı bırakmamak amacıyla noktalama işareti veya düzenleme içermez.

On Kıraat İmamının İsimleri:

1. Nafi
2. Ibn Kesir
3. Ebu Amr
4. Ibn Amir
5. Asim
6. Hamza
7. Kisai
8. Ebu Ca'fer
9. Yakup
10. Halef

Son üç İmanın kıraatleri ünlü ve kabul görmüş ve sıklıkla tekrar edilmiştir. Bugün birçok Müslüman, İslam ülkelerinde Hafs'a göre Asim'in kıraatini, ikinci olarak Nafi'ye göre Verş'i ve üçüncü olarak Nafi'ye göre Kalun'u okumaktadır. Abu Amr'ın kıraati ise daha az okunmaktadır.

Bu risalede, mümkün olduğunca Nafi'nin kıraati ve Vers'in rivayeti üzerine (Şatibiyye yolundan) yazılmış, üç bölüm bulunmaktadır:

Birinci Bölüm: Temel İlkeler/ Usül (kıraat kuralları)

İkinci Bölüm: Harflerin İncelemesine (Ferş'ül Huruf)

Üçüncü Bölüm: Ayetlerdeki Vücuhat (Tahrirler)

Bu risaleyi hazırlamamdaki yardımları için İslam Üniversitesi'nde Dr. Mustafa Akdemir'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, öğretmenim, Müqri Kamel Kadish (Al-Kilisi) 9) (1911-1984) rahmetli olan ve bu ilmi Halep'ten alan, benim de ondan aldığım 10 kıraat icazetini bahsetmek isterim.

Hasan Tahsin Feyizli. ”¹³⁴

Önsözünü paylaşmayı uygun gördüğümüz bu kısımdan sonra eser “giriş” devam etmektedir. Bu bölümde müellif:

“İmam Nafi ve Verş okuması ile Ezrak tarikinin tarifini içermektedir. Mâğribliler, genel olarak Kuzey Afrika'da, özellikle Fas'ta, Verş okumasını Ezrak tariki üzerinden okuyarak namaz kılarlar. Bu okumalar, Kıraat'i Seb'a ve Kıraat'i Aşere kitaplarında yazılıdır, ancak Verş okumasıyla ilgili baştan sona geniş bir incelenme ve harf ölçüsü, Hafs tarafından yazılmış kitaplarda bulunmamakta, okuma konusunda uyarılar yer almamaktadır. Bu nedenle, Allah'ın izniyle, Fas, Türkiye ve diğer yerlerde kullanılan bu okuma üzerine araştırma yapmaya ve yazmaya karar verdim.

“Hasan Tahsin Feyizli ”¹³⁵

Eseri neden bu konu hakkında yazdığına dair kısa bir açıklama yapmıştır. İmam Nafi ve birinci ravisi olan Kalun, ikinci ravisi Verş ve bu tarikten gelen Ezrak'ın ayrıca İmam Asım'ın hayatlarına kısaca değinmiştir. Bu İmamların Peygamber efendimize kadar ulaşan nakil zinciri şemalarını resmetmiştir. Daha sonra *Kıraat İlmi'nin Tanımı ve Sahih Kıraatlerin Şartları* 'nı açıklayarak giriş bölümüne devam etmiştir.

Giriş bölümünün sonunda Tecvid'in tanımı ve Lahni Celi, Lahni Hafi kavramlarını açıklamış, Tertil, Tahkik, Tedvir ve Hadr (okuyuş usülleri) tanımlarını anlaşılır bir kolaylıkta açıklayarak bu bölümünü sonlandırmıştır. Kitabı üç fasılda ele alan Feyizli, birinci faslı on beş bab'a ayırarak, İmam Verş'in Tecvid ve Okuma Kaidelerini (Usül) ele almış ve detaylı bir açıklama yapmıştır.

Hasan Tahsin Feyizli, çalışmasının ikinci faslına ise şöyle bir girişle başlamıştır:

“Ferş'ül Huruf, kelimeleri Kur'an metnine dayalı olarak okumak demektir. Belirli bir kurala dayanmaz, ancak kelimelerin yapısını korur. Bu nedenle, bazı kelimeleri ve harekelerini imamlar ve nakilcileri farklı şekillerde okur: hamze kelimesini, iki hamzeli kelimeyi, atıflı kelimeleri, İmale ve İdğam'ı Sağır'i, Ya'i İzafe ve Ya'i Zevaid harfi içeren kelimeler, uzatmalar (med'ler) ile ilgili konularda ihtilaf vardır.

Buna göre, ayetlerdeki farklı kelimeleri Mushaf sıralamasına göre sağ tarafa, sol tarafa ise Verş'in Ezrak tariki ile Asım'ın Hafs rivayetini yazdım.”¹³⁶

¹³⁴ Feyizli, *İmam'ı Asım Hafs Rivayeti İle İmam'ı Nafi Verş Rivayetinin Karşılaştırılması*, 6.

¹³⁵ Feyizli, *İmam'ı Asım Hafs Rivayeti İle İmam'ı Nafi Verş Rivayetinin Karşılaştırılması*, 9.

¹³⁶ Feyizli, *İmam'ı Asım Hafs Rivayeti İle İmam'ı Nafi Verş Rivayetinin Karşılaştırılması*, 25.

Böylelikle, ikinci faslı Verş ve Hafs rivayetini karşılaştırdığı şemalar ile sonlandırmıştır.

Üçüncü fasılda müellif Vasl, Kat'ı ve Tefhim kavramlarını açıklayarak başlamış ve muhtelif ayetleri şemalandırmıştır. Bu örnekleri yine Verş ve Hafs rivayetleri üzerinden açıklayarak eserin son faslını bitirmiştir.

3.3. Kiraat-i Aşere

Hasan Tahsin Feyizli bu çalışmasını Hollanda'da irşad hizmeti için bulunduğu yıllarda, belli aralıklarla çalışıp notlar halinde biriktirmiş ama bir araya getirmeye fırsat bulamamıştır. Yüksek lisanstan sonra doktora çalışmasını da başarıyla sonlandıran Hasan Tahsin Feyizli, elinde uzun zamandır bulundurduğu bu notlarını bir araya getirme kararını şu cümlelerle açıklamıştır:

“Bu çalışmamın son şeklini almasını, öncelikli yazılması istenen başka eserler sebebiyle epey erteledim. Sonsuz şükran duyduğum Rabbimin verdiği imkân dahilinde, nihayet “Kur'an ehliindenim.” diyerek bu ilme merak duyanlara, bu ilimde araştırma yapanlara yardımcı olmak ve kendi dilimizde öğrenmeyi kolaylaştırmada katkım olması için, okunuşu imamlar silsilesiyle Resulullah safrallahu aleyhi vesellem'e dayanan bu “Kiraat-i Aşere” isimli eseri derleyip telif etmiş bulunuyorum.”¹³⁷

Bu yaştan sonra unvan değil, bu unvanlar sayesinde çalışmalarının akademik çevrelere taşınacağını için “yoruldum” demeden devam eden Feyizli'nin bu eseri, 2013 senesinde Doçentlik çalışması olarak sunulduktan sonra Diyanet İşleri Yüksek Kurulu onayı ile 2018 yılında basıma verilmiştir.

3.3.1. Kiraat-İ Aşere'nin Yazılma Sebebi ve Süreci

Bu husus hakkında yaptığımız telefon görüşmelerinde, eserlerinin giriş bölümünde sebep ve süreci ele aldığını ifade eden Feyizli, önsözünde kısa bir Kur'an tarihi ve kiraat imamlarını ele almış, ardından şunları ifade etmiştir:

“Bu ilmin ehemmiyetine ve kaybolma tehlikesi üzerine Diyanet işleri Başkanlığı tarafından konunun önemine binaen çeşitli yerlerde “Kiraat-i Aşere ve Takirb” kursları açılmış olup mezunlar vermektedirler. İslam aleminde bu konuda makaleler ve birçok Arapça eser yazılmıştır. Bu ilme önem veren, okuyan ve emeği gecenlerin hepsinden Allah razı olsun ve Kur'an'ın şefaatine nail etsin. 1967-72 yıllarında Gaziantep İmam-Hatip Lisesi'nde görevli iken 1968'de Kilis'te Kur'an-ı Kerim kursu muallimi Halep'ten icazetli Kurra Hafız Kamil Kıdeyş

¹³⁷ Feyizli, *Kiraat-i Aşere*, 15.

Hocaeefendi ile tanıştım. Kendisine hafız olduğumu söyleyerek Kıraat-i Aşere'yi öğretmesini istedim. -Allah'ın nzası ve rahmeti üzerine olsun- kabul etti. Bende 60 km. mesafeye haftada uc gun iki sene muntazaman devam ederek Şatibi Durre ve Zubdetu'l-İrfan okuyarak ve vecihleri yazarak Rabbimin izniyle bu ilmi ondan aldım. 1971 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın tetkiki neticesinde "basılır" onayını alan Kıraat-i Nafi ve Rivayet-i Vers'i baştan sona yazdım.

Bu çalışmamın son şeklini almasını, öncelikli yazılması istenen başka eserler sebebiyle epey erteledim. Sonsuz şükran duyduğum Rabbimin verdiği imkân dahilinde, nihayet "Kur'an ehlindenim." diyerek bu ilme merak duyanlara, bu ilimde araştırma yapanlara yardımcı olmak ve kendi dilimizde öğrenmeyi kolaylaştırmada katkım olması için, okunuşu imamlar silsilesiyle Resulullah safrallahu aleyhi vesellem'e dayanan bu "Kıraat-i Aşere" isimli eseri derleyip telif etmiş bulunuyorum.

İstanbul'da bu ilmi okutan ustad kurra hafız Osman Aydın, Osman Şahin, Mustafa Demirkan ve İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Sıtkı Gulle'ye, son olarak eserin incelenip basılması için Diyanet İşleri Başkanlığınca yayınlanması hususunda incelenmesi için uygun gördüğü kıraat Uzman Yardımcısı Fikret GUL ve Haseki Dini Yüksek İhtisas Eğitim Merkezi eğitim görevlisi Talip AKBAL Hocaeefendi kardeşlerim, okuma ve tetkik lutfunda bulunup bazı tashihlerle, tebcil ve tebrik ettiler. Ben de istenilen tashihleri yapmış olarak hepsine ayrı ayrı teşekkürlerimi sunar, Allah'ın nzasını ve meyve veren hizmetlerinin sağlıklı devamını dilerim. Eserin basımında emeği gecenlerede ayrı ayrı teşekkürlerimi bildiririm.

Kıraatlerdeki mana farklılıklarından bazılarını, yine yuce Rabbim'in lutuf ve ihsanı sayesinde hazırladığım Feyzu'l-Furkan Kur'an-ı Kerim ve Acıklamalı Meali'nde de göstermeye çalıştım. Cenab-ı Hakk'ın rızası ve Kur'an'ın şefaati onu lafzıyla okuyan ve okutan, manası ile amel edip yaşayan ve tebliği ile yaşatan kardeşlerimiz üzerine olsun.

Duaya talip ve ilme hadim naciz bir kul.

Doc. Dr. Hasan Tahsin Feyizli. "138

3.3.2. Eserin Metodu

Önsöz ile başlayan çalışma, dört bölümde ele alınmış ve kaynakça ile son bulmuştur.

1. Bölüm; Kur'an'ı Kerim ve Kıraat İlmi (Usül)
2. Bölüm; On imam ve ravilerine göre okuma/tecvid kaideleri
3. Bölüm; Ferş-i Huruf
4. Bölüm; Vücuhat

Usül Kısmı: Kıraat İlmi, kıraat imamları ve okuyuşları ile ilgili med, imale, idğam ve diğer tecvid kaidelerine ait hususlardır.

¹³⁸ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 15-16.

Ferş-i Huruf kısmı: Belli bir kaideye dayanmayan, rivayet esasına göre kelimelerin asli yapısı muhafaza edilmekle beraber, bazı kelimelerdeki harf, hareke ve fiillerin bablarındaki değişikliklerle ilgili hususlardır.

Vücuhat kısmı: İmam ve ravilerin ayetleri usûl ve ferş bakımından rivayet farklarına göre infirad ve indirac okuyuş şeklindedir.¹³⁹

3.3.3. Genel Hatlarıyla Eserin İçeriği ve Özellikleri

Eser önsözden sonra dört bölümde ele alınmış, on kıraat imamının Hz. Peygambere (s.a.v.) ulaşan silsile ve kaynakça ile son bulmuştur. Eseri ele almadan önce, müellifin çalışmasının önsözünden sonra hocasının ona yazdığı kısa bir beyit ile başladığı için buraya aktarmayı uygun gördük.

“Şakirdimi överim tahsin ile
Beraber okuduk Hasan Tahsin’le
Bedi’ tarihine son lafzı deriz

“Dürre vea Şatibi’dir me’hazımız.”

Bu beyitle derse başlama tarihi düşünülmüştür.

Hicri 1388 (Miladi 1968).

(Tahsin, güzel yapma, aferin anlamındadır.)”¹⁴⁰

3.3.4. Kur’an’ı Kerim, Kıraat İlmi ve İmamları

3.3.4.1. Kur’an’ı Kerim

Hasan Tahsin Feyizli burada Kur’anı Kerim’in tanımını şu şekilde yapmıştır: “Kur’an’ı Kerim; tilavet edilen, tilavetiyle ibadet edilen, ahkamıyla da amel edilen ve Mushaflarda yazılan, kitap halinde bize tevatüren gelen Allah kelamıdır.”¹⁴¹

3.3.4.2. Kıraat İlmi

a) Kıraat Kelimesi

¹³⁹ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 17.

¹⁴⁰ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 18.

¹⁴¹ Ebu Abdullah Bedreddin Muhammed b. Bahâdır b. Abdullah Ez-Zerkeşi, *el-Burhan fî Ulumi’l-Kur’an* (Kahire: Darul Kutubil İlmiyye, 1959), 11.

Feyizli burada kıraat kelimesinin tanımını alimlerden toplayarak bir derleme ile açıklamıştır. İstilahta ise kıraat; Kur'an kelimelerinin eda şekillerini ve ihtilaflarını nakledenlere dayandırarak okumaktır.¹⁴² Bu başlığı İmam Suyuti'nin şu cümlesi ile sonlandırmıştır: “*Kıraat imamlarından birinde rivayet ve tarikler ittifak ederse o kıraattir.*¹⁴³”

b) Kıraat İlmi Tarifi

Müellif burada Kıraat İlmi'nin tarifini yapmıştır: Kıraat İlmi; Hz. Peygamberden okuyan sahabeden itibaren nakledenlerin Kur'an-ı Kerim'deki hafz, isbat, sükûn fasl, vasl ve diğer hususlarda işitmeye (semaa) dayanan kıraat imamlarından her birinin okuyuş şekillerini, ittifak ve ihtilaflarını bilmektir.

c) Kıraat İlminin Konusu

Kur'an'ı Kerim kelimelerinin telaffuzundaki değişiklikler ve onların okunuş şekilleridir.¹⁴⁴

d) Kıraat İlminin Gayesi

Kıraat imamlarından her birinin okuyuşunu bilmek ve onları zabdetmektir.¹⁴⁵

e) Kıraat İlminin Faydası

Müellif burada Kıraat İlminin faydasını, Kur'an kelimelerinin telaffuzunu hatadan koruma ve onları hem bozulma hem de değişikliklerden koruma olarak ifade etmiştir.

f) Kıraat İlminin Üstünlüğü

Kıraat ilmi Kur'an'ı Kerim ile çok yakın ilgisi dolayısıyla, şariat ilimlerinin en üstünüdür.¹⁴⁶

g) Kıraat İlminin Dindeki yeri ve Üstünlüğü

Feyizli; bu ilmi öğrenmek ve öğretmek müslümanlar üzerine farzı kifaye olduğunu ifade etmiştir.

h) Kıraat İlminin Sahih Olmasının Şartları

Bir Kıraatin sahih ve geçerli olması için üç şart vardır. Bir şartlardan bir eksik olursa o kıraat sahih sayılmaz.

¹⁴² Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 21.

¹⁴³ Celâlüddîn Abdürrahmân b. Muhammed es-Suyûtî, *el-İtkan Fi Ulumi'l Kur'an* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale Naşirun, 1973), 76.

¹⁴⁴ el-Kâdî, *el-Budûru'z-Zâhira fi'l-Kırâati'l-Aşerati'l-Mütevâtira*, 5.

¹⁴⁵ Ed-Dimyati, *İthafu Fudalai'l-Beşer bi'l-Kıraati'l-Erbaa Aşer*, 5.

¹⁴⁶ el-Kâdî, *el-Budûru'z-Zâhira fi'l-Kırâati'l-Aşerati'l-Mütevâtira*, 5.

1. Bir vecihle de olsa Arapça'nın kaidelerine uygun olmalıdır.
2. Hz. Osman'ın yazdırmış olduğu Mushaflardan birinin hattına uygun olmalıdır.
3. Hz. Muhammed'e (s.a.v.) isnadı sahih olmalıdır. İster kıraati seb'a, ister Kıraati Aşere olsun bu üç şarta eksiksiz uygunluğundan dolayı, bunlara sahih kıraat denir.¹⁴⁷

Sahih bir kıraati reddetmek caiz değildir. Çünkü şartlara uygun her bir kıraat, Kur'an'ın yedi harf üzere indiği bildirilen kıraat olabilir. Fakat bu yedi harf, imamlar tarafından kabul edilip okunan yedi kıraat yani lehçe ile karıştırılmamalıdır. İkisi aynı değildir.¹⁴⁸ Çünkü bu on kıraatte yedi harfin içindedir.

3.3.4.3. Kur'an'ın Nuzülü ve Okunmasındaki Yedi Harf Konusu

Hasan Tahsin Feyizli, bu bölümde ele aldığı konusunu hem hadisler hem de Suyuti ve Kattani gibi müelliflerin görüşleri doğrultusunda yer vermiştir. Hz. Peygamber Cebrail ile karşılaşmasında o'na; ümmi bir kavme gönderildiğini, içlerinde okumamışlar, yaşlılar, çocuklar, köleler ve cariyeler olduğunu, onların Kur'an'daki bazı kelimeleri telaffuz etmekte ve anlamada zorlandıklarını söylemiştir. Bundan dolayı yüce Allah, hem herkesin kolayca Kur'an'ı anlaması hem de 'anlamıyoruz' diyenlerin bahanesi kalmaması için, ayrıca Hz. Muhammed (s.a.v.) bütün insanlara gönderildiği için kendisine yedi harf ruhsatı verilmiştir ki, bununla ilgili bilgiyi sahabe yoluyla öğreniyoruz.¹⁴⁹

Hz. Peygamber (s.a.v.) 'in Ubey bn. Ka'b'ten gelen hadisinin sonunda Cebrail'in Rasulullah'a şöyle dediği nakledilmiştir: *"Muhakkak ki Allah sana, ümmetine ve Kur'an'ı yedi harf üzerine okutmanı emrediyor. Hangi harf üzere okurlarsa doğru okumuş olurlar."*¹⁵⁰

Müellif bu bölümü Tayyip Okîç'in şu cümleleriyle sonlandırmıştır.

"Hz. Peygambere dayanan bu Kur'an'ı yedi harfle okunmasının müsaadesi; Kur'an'ın Arap dilinin fesahatinden çıkmaması, manayı olumsuz değiştirmemesi ve okunuşunun o'ndan duyulması şartıdır"

¹⁴⁷ İbnu'l-Cezeri, *Takribu'n-Neşr fi'l-Kıraati'l-Aşr* (Mısır, 1293), 23-37.

¹⁴⁸ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 23.

¹⁴⁹ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 23.

¹⁵⁰ Ebü'l-Hayr Şemsüddin b. el-Cezerî Muhammed İbnü'l-Cezerî, *Tayyibetu'n-Neşr fi'l-Kırâ'âti'l-Aşr*, thk. Muhammed Temîm ez-Zağbî (Cidde: y.y., 1414/1994), 65.

3.3.4.4. Kıraatler İctihadi Değildir

Feyizli, kıraatlerin ictihadi olmadığını peygamberin onayı ile ondan alınmış bir takım lafzi farklılıklar olduğunu ve bir grup sahabe tarafından öğrenilip nakledildiğini ifade etmiştir. Kıraatlerin senetlerindeki ‘sika’ şahıslarla Hz. Peygamber’e kesintisiz ulaşması, onun vahye dayandığının açık bir delilidir. Kıraat imamlarının kıraatleri, müşafehe ve sema yoluyla, Rasulullah’dan o kıraati alan bir sahabeye dayanmadığı müddetçe o kıraat kabul edilemez.¹⁵¹

3.3.4.5. Kıraatin Kısımları ve Gelişmesi

a) Mütevatir Kıraatler

Müellif burada mütevatir kıraatlerin tanımını yaparken çeşitli kaynaklardan faydalanmıştır. Mütevatir kıraatler için her ne kadar ‘yedi’dir’ denirse de geriye kalan üç ‘meşhur kıraat’ imamlarının yani Ebu Cafer, Yakub ve Halef’ül Aşir’in kıraatlerinin de aynı hükümlere haiz olarak tevatüren sübutuna da kıraat alimlerimiz ekseriyetle görüş birliğinde olmuşlardır.¹⁵²

Kıraatler hakkında alimler eser yazmaya başladıkları zaman, “Yedi Kıraat” veya “On Kıraat” tabiri İslam şehirlerinde kullanılmıyordu; çünkü on’dan fazla kıraat vardı. Ancak hicri ikinci asrın başında bazı imamların kıraatleri tercih edilmeye başlandı. Böylece Mekke’de Abdullah b. Kesir’in (v. 120/737), Medine’de Nafi’nin (v. 169/785), Şam’da İbni Amir’in (v. 118/736), Basra’da Ebu Amr’in (v. 154/770) ve Yakub’un (v. 205/820), Kufe’de Hamza (v. 188/803) ve Asım’ın (v. 127/744) kıraatlerinin okunması şöhret bulması ve nakilde, diğerlerinden daha güven verici olmasıyla imamlarının ismini alarak yedi kıraat tabiri de meşhur olmuştur.¹⁵³

(Bu yedi kıraat, Kur’an’ın indiği yedi harf anlamında değildir.)

İbnü’l-Cezeri, bu yedi’ye Yakub el-Hadrami, Ebu Cafer, (Yezid b. Ka’ka’) (v. 130/747) ve Halef b. Hişam’ı ilave ederek bu üç imamın kıraatlerinin de yedi imamda aranan mutevatirlik şartlarına aynen uygun olduklarını ispat etmiştir.¹⁵⁴ Bu üçüne her ne kadar “Meşhur Kıraat”ler denilmişse de yedi mutevatir kıraatin şartlarına uygunlukları

¹⁵¹ Ebu Amr Osman Bin Said Ed Dani, *Et Teyisir Fi Kıraatil Seb’a*, thk. Ferid Muhammed Bin Azuz (Beyrut: Daru İbni Kesir, 1985), 8-10.

¹⁵² İbnü’l-Cezerî, *Tayyibetu’n-Neşr fi’l-Kırâ’âti’l-‘Aşr*, 41-46.

¹⁵³ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 26.

¹⁵⁴ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 26.

sebebiyle mutevatirler grubuna dahil edilmişlerdir. Bilindiği üzere, İslam Dünyası'nın büyük çoğunluğu Kur'an'ı, Asım Kıraatinin Hafs rivayetiyle okumaktadır.¹⁵⁵

b) Şazz Kıraatler

Şazz kıraatin tanımını yaptıktan sonra müfellifimiz bu kavramı iki başlıkta açıklamıştır. Şazz Kıraatler sahabe veya tabiinden nakledilmekle beraber zamanla unutulup senedi sahih olmayan veya tevatürle sabit olmayan, hattı Osmani mushafa uygun düşmeyen veya Arap dili gramerine uymayan kraatlerdir.¹⁵⁶ Bu sebepten şazz kıraatler Kur'an'dan sayılmazlar ama bazı hukuki meselelerde delil olarak kullanılırlar. Ubey bn Kab ve Abdullah bn Mesud'un Mushafları gibi.

Feyizli şu cümlelerle kavramları açıklamıştır: Meşhur şazz kraatler; Kur'an sayılmasalar da hadis durumundadırlar. İmam Şafii ve İmam Malik'e göre bunların hiçbir şer'i hükümde geçerliliği yoktur. Hanefi imamlara göre ibadet ve muamelatta zanni meselelerde geçerli sayılırlar.

Meşhur olmayan Şazz kıraatler; bu türlü kıraatlerin bütün imamlarca geçerliliği yoktur ve şer'i bir hüküm ifade etmezler. Çünkü senetleri sahih değildir. Senedi sahih olduğu halde, Mushaflara ve Arapça gramere uymayan kıraatlerde bu gruba dahildir.¹⁵⁷

3.3.4.6.Kur'an'ın ve Kıraatlerinin Sahabe Ve Tabii'nden Nakli

Hiz. Muhammed'e inzal olan ayetler, kendisinin emir buyurmalarıyla hem vahiy katiplerince hem de birçok sahabe tarafından ezberleniyordu. Bunlardan hem Kur'an'ı ezberleyen hem de kıraat esaslarını harfiyen yerine getiren ve başkalarına öğretener vardı. Ayrıca Peygamberimizin hususen ismini söylediği sahabeler de vardı. Bunlar; Übet b. Kab, Zeyd b. Sabit ve İbn Mesud efendimizin Kur'an'ın onlardan öğrenilmesini istediği isimlerdi.

Kıraatin edasında muteber olan husus, harflerin mahreçlerinden telaffuzudur ki bu muhterem zevat, 'sema' ve 'arz' usülüyle Hiz. Peygamber'den işitip almışlar, okumuşlar ve b emaneti kendilerinden sonrakilere aynen vererek kıraatlerin devamında öncü olmuşlardır. İkinci tabaka (tabiin) kurrası da öğrendiklerini birinci tabakaya arzetmişler ve kıraatler bu usulle devam edip gelmiştir.¹⁵⁸

¹⁵⁵ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 27.

¹⁵⁶ Ez-Zerkeşi, *el-Burhan fi Ulumi'l-Kur'an*, 331.

¹⁵⁷ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 28.

¹⁵⁸ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 28.

Kıraatler, bu yol ve silsile ile meşhur kıraat imamlarına ulaştı. Onlardan da kendi isimlerine nispet edilen bu kıraatler yayılmaya başlandı. Kıraatlerin çeşitlilikleri ve farklılıkları, Kur'an'ın Hz. Peygamber'e yedi harf üzerine inmesi dolayısıdır.¹⁵⁹ Mustafa Sadık er-Rifai'ye göre kıraatlerin zaptı konusu, birinci asrın başlangıcıdır.

3.3.4.7. Kurra

Kurra; okuyan veya okutucu demektir. İstilahta ise kendilerine on kıraat nispet edilenlere veya bu ilmi bilenlere denir.

3.3.4.8. Ravi

Kıraati kendi imamından alıp diğer arkadaşlarından farklı okuyuşu rivayet edene kıraat ilminde 'Ravi' denir.¹⁶⁰

3.3.4.9. Rivayet

İmamların ravileri arasındaki kıraat farklılıklarına/ihtilaflarına 'Rivayet' denir.¹⁶¹

3.3.4.10. Kıraat İlmindeki Tarikler

Ravilerden sonra gelenlerin rivayetteki/kıraatteki ihtilaf ve farklılıklarına 'tarik' denir. Ravilerin ve tarik sahiplerinin ikişer tariki vardır. Feyizli, bu tanımdan sonra özellikle bu başlığı sadeleştirme yoluna gitmiştir. Kaynaklarda geçen ihtilaflara girmeden sade ve yalın bir dille topladığını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Şahıslar bakımından tariklere yer veren eserlerde ihtilaflar daha çok olduğundan öğretimi zorlaştırmakta ve okuyan ile okutan için fazla zamana sebep olmaktadır. Bu bakımdan konumuzun dışına taşmamak için tariklerden ancak sayılar, şahıslar ve eserler yönüyle bahsedeceğiz”.¹⁶²

Hicri 10. Yılında Tarikler, sayı bakımından 'seb'a ve 'aşere' olarak, kitaplar ve şahıslar bakımından da 'Teyisir', 'Şatibi' ve 'Tayyibe' diye isimlendirilmişlerdir. Aynı

¹⁵⁹ İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraatı* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2016), 2.

¹⁶⁰ Ed-Dimyati, *İthafu Fudalai'l-Beşer bi'l-Kıraati'l-Erbaa Aşer*, 201.

¹⁶¹ Ed-Dimyati, *İthafu Fudalai'l-Beşer bi'l-Kıraati'l-Erbaa Aşer*, 201.

¹⁶² es-Suyûti, *el-İtkan Fi Ulumi'l Kur'an*, 76.

zamanda ‘Teysir Tariki’ne’ ‘İstanbul Tariki’, ‘Şatibi Tariki’ne’ de ‘Mısır Tariki’ denmiştir.¹⁶³

a) Seb’a Tariki

Yedi Kıraat’i ihtiva eden İmam Ebu Amr ed-Dani’nin *et-Teysir* ‘i ile Endülüs’lü İmam Şatibi’nin *Hırzu’l-Emani*’ sinin ihtiva ettiği kıraat ve vecihlerine Seb’a Tariki denir.¹⁶⁴

Bu eserlerin ihtiva ettiği vecihler ‘Seb’a Tariki’ adını almıştır.

b) Aşere Tariki

Feyizli burada aşere tariki’ni şöyle ifade etmiştir: Gerek İbni Mücahid’dan önce gerek ondan sonra, içinde birçok kıraat bulunan eserler yazılmışsa da müstakil olarak on kıraat’i içine alan eserler İbn Mücahid’dan bir asır sonra (424/1035) yazılmaya başlanmıştır diyebiliriz. Zerkeşi, muhakkik üç imamı da yedi imama katarak on kıraati meydana getirmiş oldu.¹⁶⁵

Bu üç imamın kıraati hakkında müstakil eserler yazıldı. Bu konuda İbnu’l-Cezeri’nin ed Dürretü’l-Mudıyye fi’l-Kıraati’l-Eimmeti~s-Selase’yi (üç kıraati) yedi kıraate birleştirerek yazdığı Tahbiru’t-Teysir’ i ve en-Neşr fi’l-Kıraati’l-Aşr isimlieserini söyleyebiliriz. İşte İmam İbnü’l-Cezeri’nin ed-Durre’si ile Şatibi’nin Hırzu’l-Emani’si veya Dani’nin et-Teysir’inin birlikte okunması “Aşere Tariki”ni meydana getirmiştir.¹⁶⁶

c) Tayyibe Tariki

Feyizli, Tayyibe Takribinin İbnü’l-Cezeri’nin manzum olarak yazdığı *Tayyibetü’n-Neşr* adlı eserinin yazıldığı dönemde büyük bir ilgi gördüğünden bahsetmiş ve Şatibinin rumuzlarını benimsemiş fakat son üç imamdan ayrıldığını ifade etmiştir. İmamlardan sonra gelen ravilerin ravilerinde rivayetlerine yer verdiğinden dolayı aşere tarikinden bu yönüyle ayrıldığını söylemiştir.¹⁶⁷

¹⁶³ Muhammed Emin Molla Efendi, *Umdetü’l-Hallân fi İdâhi Zübdeti’l-İrfân* (İstanbul: Karahisarizade Sahaf Esad Matbaası, 1870), 5.

¹⁶⁴ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 31.

¹⁶⁵ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 31.

¹⁶⁶ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 31.

¹⁶⁷ Nihat Temel, *Kıraat ve Tecvid Istılahları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2020), 128-129.

3.3.4.11. Kitaplar ve Şahıslar Bakımından Tarikler

a) Teysir Tariki

Müellif, Teysir Tariki'nin ed-Dani'nin *Kitabu't-Teysir* ve ibnü'l-Cezeri'nin *et-Tahbir* adlı eserlerinin esas alınıp Şatıbiyye ve Dürre birlikteliği ile Teysir Tariki'nin meydana geldiğini ifade etmiştir.

Bu Tarik, Mısır'ın ünlü kıraat alimi Şeyh El-Mısri ile İstanbul'da Eyyüp Sultan Cami'sinde okutulduğu için zamanla *İstanbul Tariki* adını almıştır.

b) Şatıbi Tariki

Bu tarikte Şatıbiyye ve Dürre esas alınmış, et-Teysir ile et-Tahbir bunlara ilave edilmiştir. Şatıbi'nin (Ebu'l-kasım bn. Firruh ö.590/1194) Hırzu'l-Emani isimli eseri, “Yedi Kıraat”i ihtiva eden başlıca kaynak teşkil eden manzum bir eserdir.¹⁶⁸ Bu sebeple de çok rağbet görmüştür.

Şatıbi tarikinde sadece “Yedi Kıraat” değil, İbnü'l-Cezeri'nin ed-Durre isimli eseri de ilave edilerek “On Kıraat” tedris edilmiştir. Önce Mısır'da yayıldığı için buna “Mısır Tariki” denilmiştir. 1677 tarihinden sonra bu tarik İstanbul'da okutulup yayılmakla beraber buna yine “Mısır Tariki” denilmiştir. Böylece İstanbul'da bu iki tarik de mevcuttur.¹⁶⁹

3.3.4.12. Kur'an Kıraatindeki Usüller

Kur'an Kıraatinde iki usul vardır;

a) İnfirad Usülü

Feyizli, kıraatleri ve vecihleri birbirine karıştırmadan okumak ve her bir rivayet için ayrı hatim indirme şekline İnfirad Usülü dendiğini ifade etmiştir. Hz. Peygamber döneminde de Kur'an tilavet edilirken veya öğretilirken bu usül uygulamaktaydı.

b) İndirac Usülü

Müellif, Kur'an kıraat edilirken rivayetleri/tarikleri bir arada cem ederek okunmasına İndirac usülü olduğunu ifade etmiştir.

¹⁶⁸ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 32.

¹⁶⁹ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraatı*, 248-250.

İndirac (cem) usûlünün gelişigüzel okunmasına müsaade edilmemiş ancak Suyuti'nin belirttiği gibi ehil bir hocanın huzurunda kıraatleri okuyup sonra cem etmek isteyenlere izin verilmiştir.¹⁷⁰

Feyizli kıraatleri cem etmek isteyenlerin önce kıraatleri birer birer (infırad usûlu ile) okuyarak rivayet ve tarikleri birbirinden ayırma yetisi kazanılınca hocaları tarafından cem etme izni alabildiklerini de eklemiştir.

b.a) İndirac Usûlünde Ortaya Çıkan Mezhepler

Yukarıda bahsedildiği üzere kıraatler, infırad usûlu ile okunurdu ve beşinci asra kadar indirac usûlu yoktu. Sonraları yukarıda bahsedilen sebeplerle kıraatlerin cemetme (indirac) usûlu ile okunabileceği kabul edilmiş ve 9. asrın başlarına kadar harfle cem, vakıfla cem metoduyla devam etmiştir. Sonra İbn. Cezeri (830/1430), bu iki metodu birleştirerek indirac usûlünü yeni bir şekle sokmuştur. Bu usûl ondan sonra daha pratik bir hal almıştır.¹⁷¹

Feyizli burada İbnü'l Cezeri'nin; “iki kıraatten birinin diğeriyle bağıllık durumu varsa bir araya getirilmeleri haramdır” ifadesini kullanmıştır.

3.3.4.13. İndirac Usûlünün Tatbikinden Sonra Ortaya Çıkan Üç Mezhep

Feyizli bu bölümü üç bölümde ele almıştır.¹⁷²

a) Harfle Cem

Müellif bu usûlün Mısır ve Mağrib'lilerin mezhebi olarak ortaya çıktığını ifade ettikten sonra kaidelerini şöyle sıralamıştır;

- Öğrenci hocanın önünde okumaya başladığında ister usûl ister ferş olsun ilk kelimedeki kıraat ve vecihleri tamamlar.
- İlk kelimedeki vecihleri tamamlayan talebe, eğer vakfetmek istiyor ve orası da vakfa uygunsa, okuduğu son vecihte durur, bundan sonra yeniden okumaya başlar. Fakat orada da durmayıp devam ederse bundan sonra gelen vechi ekiler; duruncaya kadar bu böyle devam eder.¹⁷³
- Eğer durduğu kelime, muhtelif vecihli olup ve kendinden sonraki kelimeyle irtibatlı ise, ikinci kelimeyi de okumak gerekir.

¹⁷⁰ es-Suyûtî, *el-İtkan Fi Ulumi'l Kur'an*, 102; Tetik, *Başlangıçtan IX. Hicri Asra Kadar Kıraat İlminin Tarihi*, 103.

¹⁷¹ Tetik, *Başlangıçtan IX. Hicri Asra Kadar Kıraat İlminin Tarihi*, 106.

¹⁷² Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 34-36.

¹⁷³ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 34.

b) Vakıfla Cem

Müellif bu usûlün Şam'lıların mezhebi olduğunu ve 9. Asrın başlarına kadar sürdüğünü ifade ettikten sonra kaidelerini şu başlıklarla ele almıştır;

- Hangi ravinin rivayetiyle başlanmak isteniyorsa, onun rivayeti öne alınır. Ayet icinde önceki usul gibi önceki ihtilafı tamamlamak yerine, vakfedilmesi mümkün olan yerde veya ayet sonunda vakfedilir.¹⁷⁴

- Okuyucu ilk vakıftan sonra tekrar başlanılan yere döner, bu sefer hangi ravinin rivayetinden okumak uygun düşüyorsa onun rivayetiyle başlar. Böylece diğer ravilerin rivayeti tamamlanıncaya kadar okumaya devam edilir. Her seferinde aynı yerde durulur, rivayeti okunup geçmiş ravinin rivayeti tekrar edilmez.¹⁷⁵

- Bu usûlde öncekinde olduğu gibi belirli bir tertibe uymak şart değildir. Okuyucu istediği ravinin rivayetiyle başlayabilir.

- Bu, vakıfla cem usûlunde, eğer selefin takip ettiği yol benimsenmişse, bu takdirde tilavete kasr ashabı olan Kalun ile başlanır. Bu gruptan olanlar, “med kasr, sıla” ve benzeri hususlarda Kalun ile beraber okunmuş olurlar.¹⁷⁶

c) Harf ve vakıfla Cem'in Birleşmesi

Bu iki mezhepten sonra üçüncü yolun İbnü'l Cezeri tarafından ortaya çıktığını ifade eden Feyizli bu usûlün, Şam, Mısır ve Mağrib (Endülüs) mezheplerinin birleşimi olduğunu da ekledikten sonra kaidelerini İbn Mücahidin şu sıralaması ile ele almıştır;

- Ayette Kalun'un rivayetiyle başlanıp ya ayet sonunda veya vakf-ı hasen olabilecek bir kelimedede durulur. Sonra Kalun'a ait noksan vecihler varsa o tamamlanır. (Bu usulde imam ve raviler esas alınır.)¹⁷⁷

- Kalun'a uyarak okuyanlar, onunla beraber okumuş sayılırlar. Tabii ki bunlar genelde, kasr ashabından olan kurradır.¹⁷⁸

- Kalun'a muhalefet edenler bir veya birden fazla ise, muhalefet ettiği yerde kalmışlardır. Önce vakfedilen kelimeye en yakın olan imam veya ravi bir tane ise önce onun kıraati okunur, birden fazla ise rütbe sırasına göre kıraatleri okunur.¹⁷⁹

¹⁷⁴ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 35-37.

¹⁷⁵ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 35-37.

¹⁷⁶ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 35-37.

¹⁷⁷ Temel, *Kıraat ve Tecvid Istılahları*, 86.

¹⁷⁸ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 36.

¹⁷⁹ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 36.

- Sonra, bir üst taraftaki muhalefet edenlere geçilir. Onlar da rütbe sırasına göre okunurken, birinciyle beraber aynı okuyanlar onunla beraber okumuş/gitmiş olurlar. Sonuna bir kari kalsa bile, onunki de kaldığı yerden okunur. Böylece devam edilerek ayetin kıraati, varsa vecihleri tamamlanmış olur.¹⁸⁰

3.3.4.14. Kıraatleri Cem Yapma Usülleri

Feyizli bu konuda iki görüşün olduğunu belirtip birincisinin rical sırasına göre, ikincisinin ise medlerin birbirine uygunluk esasına göre olduğunu ifade etmiştir. Rical sırasına göre olan birinci kısımda İbni Mücahid'in tertibinin ya da takip edilecek kitabın tertibinin esas alınacağını söylemiştir.

Medlerdeki tenasub esasına göre de ya “tul ashabı” (Verş ve Hamza) takdim edilir veya “kasr ashabı” (Kalun, İbni Kesir, Ebu Amr, Ebu Cafer ve Yakub) takdim edilir (one gecirilir). Tenasubte uyulan diğer bir husus ise tilavette takdim edilen ravinin rivayetine benzer diğer kurranın kıraatiyle devam edilmesidir.¹⁸¹

3.3.4.15. Vakf ve İbtida (Durma ve Başlama)

Feyizli Kur'an okuyucusunun özellikle de cem yaparak okuyanların ayet içerisinde nerede vakıf yapması gerektiğini ve nerede durması gerektiğini bilmesinin lazım olduğunu ifade edip, bu konuda dikkat edilmesi gereken noktaları şu şekilde sıralamıştır;¹⁸²

- Vakf-ı Kabih yapmamak
Ravinin arka arkaya gelen rivayetinde öncekinde durarak manayı bölmemek.
- Ayetlerdeki terkiplere dikkat etmek
Ayetlerdeki Sıfat-mevsuf, car-mecrur, muzaf- muzafuun ileyi vb. birbirinde ayırmamak.
- Vakıftan sonra başlanacak kelimeyi bilmek.
- Okuyucu vakıfta sonra kıraatteki ihtlafların tamamını bitirmeden başka kıraate geçemez, eğer geçerse hocacı tarafından uyarılmalı.
-

¹⁸⁰ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 37.

¹⁸¹ Tetik, *Başlangıçtan IX. Hicri Asra Kadar Kıraat İlminin Tarihi*, 118.

¹⁸² Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 37.

3.3.4.16. Kıraatleri Elde Etme Usülü

Feyizli bu ilimde kıraatlerin iki şekilde elde edildiğini ifade ettikten sonra şu başlıklar ile açıklamıştır;

a) Sem'a Usülü

Öğrencinin dinleyip hocanın okuyarak verildiği bu usül Cebrail'den Hz. Muhammed'e ondan da sahabenin aktarımıyla süregelen bir metoddur. Bu şekilde birbirinden kıraatleri alanların silsilesi Efendimize kadar ulaşarak kesintisiz son bulur.

b) Arz Usülü

Öğrencinin tertip ettiği ayetleri okuyup hocanın dinlemesi ile olur. Hz. Peygamber her yıl Ramazan ayında Kur'an'ı Cebrail'e arz etmiştir.

Bu usül öğrenilecek şeyi işitmek ve işitileni öğrenip hocaya sunmaktır.

3.3.4.17. Kıraat İlmini Okutacak ve Okuyacaklarda Aranacak Özellikler

Feyizli bu bölümü iki başlık altında incelemiş ve kıraat ilmini okutup/okuyacaklarda ki şartları şöyle sıralamıştır;

a) Kıraat Okutacak Hoca Aranan Vasıflar:

- Müslüman olması
- Akıllı ve baliğ olması
- Hafızası kuvvetli olması
- Güvenilir bir kimse olması
- Gösteriş ve günahlardan uzak olması
- Kendisi kıraat okumuş, sema yolu ile işitmiş ve arz etmiş olması

b) Kıraati Öğreneceklerde Gereken Vasıflar:

- Kıraat ilminde meseleyi çözecek kadar Arapça bilgisine sahip olması
- Tecvid ilmini, özellikle harflerin mahreç ve sıfatlarını bilmesi
- Mushafın yazısını bilip okuması
- Vakıf ve ibtidayı bilmesi
- Ayetlerin başlangıç ve sonunu bilmesi
- Rivayet ve Tarik arasındaki farkı bilip, kıraat ilmine vakıf olması
- İstiaze, Besmele, Tekbir ve bunlarla ilgili hususları biliyor olması

3.3.4.18. Kur'an'ı Tecvidle Okuma

Feyizli, bu bölüme başlamadan önce eserin her ne kadar Kıraati Aşere adlı olmasına rağmen gene bir tecvid konusuna da yer vermek istediğini ifade edip bu konuları birkaç başlık altında ele almıştır.

a) Tecvidin Lüzumu

Müellif, Kur'an tilavetinde temel esasın tecvid bilgisi olduğunu ifade ederek bu görüşünü şu ayeti kerimeye dayandırarak temellendirmiştir;

(وَنَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ نَسْوَءٍ مُّتَسَاوٍ) “ Biz onu tertil üzere indirdik”¹⁸³ buyurmaktadır. Tertik kelimesi

tecvid manasını da içine almaktadır. Bundan dolayı Kur'an'ı Kerim'i tertil/tecvid il okumak gerekir ki şüphesi Hz. Peygamber ve ashabı da tecvidle okumuştur. (وَنَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ نَسْوَءٍ مُّتَسَاوٍ)

“Kur'an lafızlarını tek tek/açık açık tertil ile oku”¹⁸⁴ ayeti bunun delilidir.

Tertil ise Kur'an'ı Kerim'i her harfin hakkını ve sıfatını vererek ağır bir şekilde okumaktır. Hz. Ali'ye “Tertil nedir?” diye sorulduğunda şu cevabı vermiştir;

“Tertil, harflerin tecvidi (zâtı ve arızı sıfatlarını okumak) durulacak ve başlanacak yerleri bilmektir” buyurmuştur.

Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere tertil, Kur'an'ı tecvidle gereğine uygun okumaktır. İbnü'l Cezeri'nin tecvid tanımı şöyledir;

“Tecvid, her harfin hakkını ve müstehakını (mahreç ve sıfatlarının haklarını) yerine getirerek Kur'an'ı Kerim'i okumaktır.

Tecvidin gayesi okumayı hatadan okuyanı ise günahtan korumaktır.¹⁸⁵

b) Kur'an'ı Tecvidsiz Okumanın Hükümü

Peygamber Efendimiz Kur'an'ı tecvidsiz okumayı yasaklamış ve bir hadisi şerifinde şöyle buyurmuştur;

“Nice okuyan vardır ki Kur'an onlara lanet eder.”¹⁸⁶

Tecvidi herkes teorik olarak çok iyi bilmesede pratikte okuyan her kadın ver erkek için farzı ayn, ilmini öğrenmek isteyenlere ise farzı kifayedir.

¹⁸³ Furkan, 32.

¹⁸⁴ Müzemmil, 4.

¹⁸⁵ Feyizli, Kıraat-i Aşere, 43.

¹⁸⁶ İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okuma Kaideleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2016), 5.

3.3.4.19. Kur'an'ı Kerim'i Okuyuş Şekilleri

Feyizli, bütün kıraat imamlarına göre üç okuyuş şekli kabul edildiğini ifade edip şu başlıklar altında açıklamıştır;

a) Tahkik

Müellif tahkik kavramı için “*Kur'an tilavetinde harfleri mahreçlerinden sıfatlarına uygun şekilde çıkarmak, hakkını ve müstehakını vermek ve harekeleri birbirinden ayırmak, şeddeleri tam yapmak, gunne ve sükunların hakkını tam vermek ile medleri mertebelerine göre yeterince uzatmak demektir*”. İfadelerini kullanmıştır.¹⁸⁷

Ayrıca Feyizli, bazı kimselerin tahkik için tertil dediklerini fakat aralarında fark olduğunu, o farkında tertil ile okurken ayrıca manası üzerinde düşünerek vurgu yapmak olduğunu ifade etmiş ve şu cümleyi eklemiştir. *Her tertil tahkiktir fakat her tahkik tertil değildir*. İmam Asım Meddi munfasıl ve meddimuttasıl dört elif miktarı çekerken diğer kıraat imamlarından Hamza ve Verş bunları beş elif miktarı uzatmışlardır.

b) Hadr

Müellif hadr kavramı için, tecvidin hükümlerini terk etmeden ve harfleri birbirine karıştırmadan seri bir şekilde okumak olduğunu ifade ettikten sonra, bu okuyuşun hakkının verilmediği takdirde teravîh namazlarında ve hatimlerde vebali büyük hatalar meydana geleceğini ifade etmiştir.

Hadr kıraatinde imamlardan Kalun, İbni Kesi, Ebu Amr, Yakub ve Verş medleri iki elif çekerken diğer imamlar bir elif çekmiştir.

c) Tedvir

Kıraat ilminde bu okuyuş tahkik ile tedvir arası bir okuyuştur. Feyizli bu okuyuşun da tahkik gibi tecvid kaide ve hükümlerinin gözetilerek okutulmasını ifade etmiştir.¹⁸⁸ İbn Amir, Asım, Kisai ve Halefî'l Aşir tevasut ehli olmuştur. Kıraat hangi imamın kıraati üzerine okunuyorsa, o imamdan rivayet edilen bütün okuyuş vecihlerini o'na göre okumak gerekmektedir.¹⁸⁹

3.3.4.20. Harflerin Taksimi

Müellif harfleri iki başlık altında ele almıştır;

¹⁸⁷ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 44.

¹⁸⁸ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 45.

¹⁸⁹ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 45.

a) Asli Harfler

Bunlar alfabede bilinen 29 harftir. Bu harflerin mahreçlerinin sayısında ihtilaf edilmişse de Cumhur'u ulemaya göre beş bölgede on yedi mahreç kabul edilmiştir.¹⁹⁰

b) Fer'i Harfler

Fer'i harfleri Hemze'i müsehhele, İmale olan elif, İşmam olan sad, kalın okunan lam ve ihfa olunan nun olarak ayıran feyizli, eserinde bu harfleri örnekleriyle detaylı bir şekilde anlatmıştır.¹⁹¹

- Hemze'i Müsehhele (Teshil olan Hemze);

Teshil kolaylaştırmak demektir. Teshil olan hemze ikinci hemze'dir ki bu Asım'ın hafs rivayetinde, tek bir yerde geçer o da fussilet süresi 44. Ayettir.

Hemze'i Müsehhele üç kısma ayrılır, bunlar;

1. Hemze ile elif arası okunan (Hafs rivayeti (41/44.))
 2. Hemze ile Ya arası okunan
 3. Hemze ile Vav arası okunan
- Elifi Mümale (İmale olan Elif);

Hasan Tahsin Feyizli, med olan elifin elif ile ya harfi arasında bir sesle okunduğunu fakat bunun ne halis elif bir ne de halis bir ya harfi olduğunu ifade etmiştir. Eğer ya harfine yakı bir sesle okunursa imale'i kübra (büyük imale), eğer elif harfine daha yakın okunursa buna da imale'i suğra (küçük imale), veya taklil ya da beyne beyne denildiğini de eklemiştir.

Hafs rivayetinde Kur'anda ki tek örneği Hud süresi 41. Ayette geçer ve bu da imale'i kübradır.

- Sad'ı Müşemme (İşmam olan Sad);

Sad harfinin istila sıfatını koruyup Ze harfi karışımı bir sesle çıkarmaktır. Telafuzu itibariyle ne tam sad ne de tam bir ze harfidir.¹⁹²

Sad'ı müşemme Asım kıraatinin Hafs rivayetinde uygulanmamaktadır.

- Lam'ı Mufahhame (Kalın okunan Lam);

Kalın okunan lam yani tağliz, Sad, Ta ve Za harflerinden sonra gelen fethalı lam harfini kalın okumak demektir. Tüm imamlara göre Allah lafızındaki lam harfi kalın okunurken Verş rivayetinde bazı kelimelerdeki lam harfleri Lam'ı Mufahhamedir.¹⁹³

- Nun'u Muhfat (İhfa olunan Nun);

¹⁹⁰ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 46.

¹⁹¹ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 47.

¹⁹² Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 47.

¹⁹³ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 47.

Müellif Nun'u Muhfat için şu ifadeleri kullanmıştır;

Bu, tecvidde ihfa yapılan “nun”dur. İhfa halindeki “nun”ların, zatlari gidip gunneleri kalmaktadır. Çünkü “nun”u ihfa yaparken (zatını gizlerken), dil ucu damaktan cekilip boşlukta kalması lazımdır.

İhfa olunan sakın mim'in hükmü de “nun” gibidir; ihfa olurlarsa fer'i harflerden sayılırlar. Bunlar, ancak asil harflere zatı yönünden dahildir, yani izhar olurlarsa asli harflerden sayılırlar.¹⁹⁴

3.3.4.21. Lahn ve Teganni

Müellif bu başlıkta Lahn tarifini şöyle yapmıştır;

Lahn lügatte “ezgili ses” anlamındayken kıraatte ise okuyuş hatası anlamındadır. Yani Kur'an'ı Kerim'i tecvid kurallarına uymayarak okumaktır ki Kur'an'ı tecvidsiz okumak lahne yani hataya sebep olur. Lahn alimler tarafından ikiye ayrılmıştır;

a) Lahn'ı Celi

Lahn'ı celi yani açık hata demektir ki bu kısım haramdır. Lahn'ı celi harfte ya da harekede olur.

1. Harfte Lahn

Harfleri kendi mahrecinden çıkarmayarak sıfatı lazimesini değiştirmek veya harfte fazlalık ya da noksanlık yapmaktır.¹⁹⁵

Kalın harfi ince, ince harfi kalın okumak gibi.

2. Harekede Lahn

Kelimelerdeki harekeleri, mananın bozulmasına sebep olacak şekilde değiştirmek, harekeli harfin önünde med harfi varmış gibi uzatmak yahut harekeyi hafzetmek gibi hatalardır.

3. Sükunda Lahn

Kelimenin ortasında veya sonunda sakın harfe hareke vererek okuma hatasıdır.

4. Lahn'ı Hafi

Feyizli lahni hafinin tarifini yaptıktan sonra ikiye ayırmıştır.

Lahnı hafi gizli hata demektir. Hata burada harflerin zati değil arızı sıfatlarını uygulamamak ile olur.

¹⁹⁴ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 47.

¹⁹⁵ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 47.

1. İhfa, izhar, iklab ve vacip olan medleri uygulamamak veya medleri haklarından fazla uzatmak gibi hatalardır.

Bu hataları yapmak tahrimen mekruh olduğu gibi günah ve azap ta vardır.

2. Ra harfinin tekriri, nun harfinin gunnesi ve medlerin icrasında sesi lüzumsuz bir şekilde titretmek bu gruba dahildir.

Bu hatalar tenzihen mekruh olup okuyanın sevabını eksiltir.¹⁹⁶

5. Teganni

Feyizli teganni kavramını hadis ve kıymetli zevatlardan alıntılar yaparak açıklamıştır:

*“Kur’an okurken nağme yapmak, sesi güzelleştirmek maksadıyla sese hareket vermektir. Bunun “hasen” (güzel) olanı ve haram olanı vardır. Teganni kelimesi de her ne kadar nağme ile okumayı icine alıyorsa da daha çok haram olanı için kullanılmaktadır.”*¹⁹⁷

*“Sahabe, tabiin, selef ve halef alimlerinin hepsi, Kur’an’ı kulağa hoş gelen güzel sesle ve tertil ile okumanın müstehap olduğu hakkında ittifak etmişlerdir. Fakat bütün fakihler, tecvid hükümlerine uymayan nağmelerle (teganni ile) okumayı yani sırf ses güzelliğine dayanarak tilavetine musikiyi hakim kılmayı, makam kaygısıyla ses gösterisi yapmayı, ölü ağıdı, gaze ve mevlid gibi okumayı tasvip etmemişler ve haram olduğunda ittifak etmişlerdir.”*¹⁹⁸

Daha sonra Peygamber efendimizin bir hadisi ile devam eden müellif: *“Kur’an’ı Araplar’ın nağmesi ve sesi ile okuyunuz. Fakat fisk ehlinin ve ehli kitabın lahnlerinden (sesi makam kalıplarına uydurmaktan) sakınınız.”* Buyurmuştur. Hadisi ile konusunu desteklemiştir. Ayrıca müellif Kurtubi’nin; *“Onlara şeytan, amellerini süslü gösterir, böylece onlar yaptıklarını iyi zannederler”* cümlesi ile devam ederek konuyu sonlandırmıştır.¹⁹⁹

3.3.4.22. On Kıraat İmamı ve Ravileri

Hasan Tahsin Feyizli bu bölümde, tüm imam ve ravilerin hayatlarını detaylı bir şekilde ele almış, doğum ve ölüm tarihleri gibi birçok önemli konuyu ele almıştır. Biz burada kısa bir özet şeklinde değinmeyi uygun gördük.²⁰⁰

1. İmam Nafi (689/785)

Asıl adı Nafi b. Abdirrahman b. Nu’aym ve Ebu’l-Hasen olan İmam Nafi’nin künyesi Ebu Abdirrahman el-Leysi’dir. İsfahanlı olan imam kıraatte birinci imam kabul

¹⁹⁶ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 49.

¹⁹⁷ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 49.

¹⁹⁸ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 50.

¹⁹⁹ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 51.

²⁰⁰ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 51.

edilmiş, Medine’de yetmiş kadar tabiinden kıraati almış ve yetmiş sene kadar Medine imamı (Reis’i Kurra) olmuştur. Kıraatteki senedi Hz. Peygamber’e ulaşmıştır. Birçok kişi İmam Nafi’nin kıraatini arzan ve semaan rivayet etmiş, bunlardan en meşhurları Kalun ve Verş olmuştur.

a) Kalun (737/835)

Müellif, asıl adı İsa b. Mina olan Kalun’un ayrıca İmam Nafi’nin üvey oğlu olduğunu belirtmiştir. Rum diyarından Medine’ye gitmiş ve kıraatı direk İmam Nafi’den almış olan Kalun’a, Rum’ca “iyi ve güzel” anlamında olan Kalun ismi verilmiştir.

Cem’i mimlerini sıra ile okumasıyla meşhur olan Kalun, kasr ehlinde olup İmam Nafi’den sonra elli yıl onun yerine kıraat imamı olmuştur.

b) Verş (728/812)

Asıl adı Osman b. Said olan Verş Mısır’da doğmuş 771 yılında Medine’ye gelerek kıraati İmam Nafi’den alıp tekrar Mısır’a geri dönmüştür. Beyaz tenli olduğu için İmam Nafi ona Verş lakabını takmış daha sonra bu isimle meşhur olmuştur.

Mısır’da şeyhulkurra olan Verş, kıraatinde ibdal, meddi bedel, taklil ve tağlil ile bilinmiş, tul ashabından olmuştur. Bugün Verş rivayeti Maliki mezhebinin olduğu Kuzey Afrika ülkelerinde yaygın bir şekilde okunmaktadır.

2) İmam İbni Kesir (667/737)

Feyizli, Abdullah İbni Kesir’in Mekke’lilerin İmamı olduğunu ve kıraatinin Ubey b. Kab, Zeyd b. Sabit ve Ömer b. Hattap yoluyla Peygamber efendimize ulaştığını ifade etmiştir. Bezzi ve Kunbul isminde iki ravisi olan İmam, kıraatini İnfirad usulü ile okutmuştur.

a) Bezzi (786/764)

Asıl adı Ahmed b. Muhammed. Abdullah b. Kasım b. Nafi b. Ebi Bezzi olan Bezzi, aslen İran’lı olup kıraati doğrudan İbni Kesirden almamış, onun diğer sika (güvenilir) olan ravilerinden tesbit ederek rivayet etmiştir. Hem Mekke’nin kurralığını hem de Mescid’i Haram’ın müezzinliğini yapmıştır.

b) Kunbul (180/903)

Asıl adı Muhammed b. Abdurrahman b. Halid b. Said olan Kunbul, kıraati İmam İbni Kesir’den direk almamış olup isnadla rivayet etmiştir.

3.İmam Ebu Amr (685/770)

İsmi Abu Amr b. El-Ala el-Mazini el-Basri olan Ebu Amr Basra, Kufe, Mekke ve Medine de birçok kişiden kıraat öğrenmiş olup Basra’lıların İmamlığını yapmıştır.

Hız. Peygambere Osman b. Affan ve Ali b. Ebi Talip gibi birçok sika olan sahabe yoluyla kıraati ulaşan Ebu Amr'ın Duri ve Susi adında iki ravisi bulunmaktadır.

a) Duri (v. 864)

İsmi Hafs b. Ömer b. Abdulaziz b. Subhan'dır. İbnü'l Cezeri'ye göre kıraatleri ilk kez toplayan şahıs olan Duri, kıraatleri öğrenmek için birçok yolculuk yaptı ve yine birçok kimseden hepsini öğrendi. Ebu Amr'e kavuşamayan Duri Yahya b. Mübarek b. Muğire b. Yezidi'den Ebu Amr kıraatini öğrenip okuttu.²⁰¹

b) Susi (v. 874)

Asıl adı Ebu Şuayb Salih b. Ziyad olan Susi' de Duri gibi Kıraati el-Yezidi vasıtasıyla elde etmiştir. En önemli özelliği İdğam'ı Kebir'leri rivayet etmiş olmasıdır.²⁰²

4. İmam İbni Amir (641/736)

Adı Abdullah b. Amir olup künyesi Ebu İmran olan İbn. Amir tabiinden olup kıraati bizzat sahabe ve tabiinden almıştır. Şam'ın kıraat İmamı olup emevi camii'nde uzun yıllar imamlık yapmıştır. İki ravisinden biri Hişam diğeri ise İbni Zekvan'dır.

1. Hişam (770/862)

Asıl adı Hişam b. Ammar es-Sülemi ed-Dımaşki olan Hişam sika olup Şam'lıların kıraat imamlığı ve müftülüğünü yapmıştır. Kıraati İbni Amir'den isnad yolu ile rivayet etmiştir.

2. İbni Zekvan (789/856)

Abdullah b. Beşir b. Zekvan el-Kuraşi ed-Dımaşki olup Şam camii'nde imamlık yapmış ve şeyhulkuuralık mertebesine yükselmiştir. İbni Amir'e ulaşamamış ama isnad yolu ile kıraati rivayet etmiştir.

5. İmam Asım (v. 745)

Asıl adı Ebu Bekir b. Asım b. Ebi'n Nücud olan İmam Asım tabiinden olup Kufe'lidir. Abdurrahman es-Sulemi'den sonra Kufe'de Reisulkurra olmuş tecvid ilmini çok iyi bilmesi ve sesinin güzelliği ile de Kur'an'ı Kerim'i çok iyi okuduğu rivayet edilmiştir.

Ravileri Ebu Bekir Şu'be ve Hafs'tır.

a) Ebu Bekir Şu'be (713/809)

Ebu Bekir Şu'be b. Ayyaş Salim el-Kufi kıraati doğrudan İmam Asım'dan almıştır.

²⁰¹ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 53.

²⁰² Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 54.

b) Hafs (708/796)

Adı Hafs b. Süleyman b. Muğire olup Kufe’de kadılık görevini de icra etmiştir. İmam Asım’ın üvey oğlu olan Hafs’ın bizzat kendisinden aldığı kıraat Hz. Ali’ye kadar ulaşmaktadır.

6. İmam Hamza (699/772)

Asıl adı Ebu Ammara Hamza b. Habib b. Ammara el-Kufi olan İmam Hamza alim, sika, takva sahibi bir zat idi. Sahabeyi görmüş olma ihtimali yüksek olup kıraati sika olan üstadlar yoluyla Hz. Peygambere ulaşmaktadır.

Halef ve Hallad onun ravileridir.

a) Halef (767/843)

Halef b. Hişam el-Bezzar, on yaşında Kur’an’ı hıfzetmiş takva sahibi bir zattır. Kendisi hem İmam Hamza’nın birinci ravisi hem de Kıraati Aşere’den onuncu imamdır. Kıraati doğrudan İmam Hamza’dan almamış isnad yolu ile rivayet etmiştir.

b) Hallad (v.835)

Adı Hallad b. Şeybani olup künyesi Ebu İsa’dır. Kıraati isnad yolu ile rivayet etmiştir.

7. İmam Kisai (737/805)

Asıl ismi Ebu’l-Hasen Ali b. Hamza el-Kisai el-Kufi olup Reisulkurralık kendisinde son bulmuştur. Kufe’nin meşhur Nahv alimi de olan Kisai, öğretimde arz ve sema yolunu birlikte kullanmıştır. İki ravisi bulunup bunlar; Ebu’l Haris ve Duri’dır.

a) Ebu’l Haris (v. 854)

Ebu’l Haris el-Leys b. Halid el-Bağdadi zabtı kuvvetli olan bir zat idi. Kıraati doğrudan İmam Kisai’den almış arz ve sema yoluyla da okutmuştur.

b) Duri (v. 854)

Kendisi üçüncü İmam Ebu Amr’ın ravisidir. Hakkında bilgi orada verilmiştir.

8. İmam Ebu Cafer (v. 132)

İsmi Ebu Cafer Yezid b. Ka’k el-Mahzumi el-Medeni olan Ebu cafer sika ve takva sahibi olup kıraati sahabeden öğrenmiştir. İbnü’l Cezeri bu kıraatin sahih olduğunu ve *bu kıraat ile seb’a arasında fark olmadığını* söylemiştir. Ravilerinden biri İbn Verdan diğeri ise İbn Cemmazdır.

a) İbn Verdan (v. 777)

Ebu’l Haris İsa b. Verdan el-Medeni kıraati doğrudan Ebu Cafer’den alıp rivayet etmiştir.

b) İbni Cemmaz (v. 786)

Asıl adı Süleyman b. Müslim b. Cemmaz el-Medeni olup kıraati doğrudan Ebu Cafer'den öğrenip rivayet etmiştir.

9. İmam Yakub (v. 820)

İmam Yakub Basra'da doğmuş, döneminin en kuvvetli alimlerinden olmuştur.

Basra'da reisulkurralık yapmış ve aynı zamanda Basra cami imamlığı görevinde bulunmuş sika ve salih bir zattır. Basra'lılar, Ebu Amr'dan sonra onun kıraatini tercih etmişlerdir. Rüveys ve Ravh onun ravileridir.

a) Rüveys (v. 848)

Ebu Abdullah Muhammed İbnü'l-Mütevekkil el-Lü'lüi el-Basri İmam Yakub'tan kıraati doğrudan almış ve rivayet etmiştir.

b) Ravh (v. 848)

Asıl adı Ebu'l Hasan Ravh b. Abdülmümin el-Basri'dir. Bu ravi de yine kıraati doğrudan imamından alıp rivayet etmiştir.

10. Halefü'l Aşir (767/843)

Ebu Muhammed Halef b. Hişam el-Bezzar el-Bağdadi olan Halef, İmam Hamza'nın ravisi olmuş ve bununla beraber kıraati İmam Asım gibi diğer alimlerden almıştır. Bu Kıraat senedi Hz. Peygambere ulaşmıştır. İki ravisinden biri İshaku'l Verrak diğeri ise İdrisu'l Haddad'dır.

a) İshaku'l Verrak (v. 963)

Ebu Yakub İshak b. İbrahim el-Verrak el-Bağdadi, zühd yönü kuvvetli olup kıraatini doğrudan Haleften rivayet etmiştir.

b) İdrisu'l Haddad (v. 904)

İsmi Ebu'l Hasan İdris b. Abdulkerim el-Haddad olan bu zat kıraatini doğrudan Halef'ten öğrenmiş ve rivayet etmiştir.

3.3.5. On İmam ve Ravilerine Göre Tecvid Ve Okuma Kaideleri (Usül)

On İmam Ve Ravilerine Göre Tecvid Ve Okuma Kaideleri (Usül) Başlığı Altında Ele Alınmıştır. Bölüme geçmeden önce Hasan Tahsin Feyizli'nin burada okuyucu ile paylaştığı kısa bir beyiti aktarmayı uygun gördük.

Şu beyitlerle cümle “Kurra-i Kiram”ı yad edelim:

*‘Lütf-u ihsan eyle ya Rab nakl-i Kur'an edene
Ahmed-i Muhtar dilinden bizlere indirene.*

*On imam ki oldu ondan her biri gök yıldızı
Aldı Kur'an'ı Resul'den ta'lim ettiler bizi.*

*Nafi u İbni Kesir'dir Bu Amr İbni Ala,
İbni Amir ile Asım, bula ltfun ey Huda.*

*Hamza, Kisai, Ebu Cafer ve Yakub u Halef
Razı kıl bunları ya Rab, et bizi hayru'l-halef.*

*Verş u Kalun, Bezzi u Kunbul, Susi, Hafs u Hişam
İbni Zekvan, Şu'be, Hafs, Hallad, Halef, Leysi tamam.*

*Cümle Kurra-i kiramı hem dahi ravileri
Hazreti Kur'an'a bahşet, ola cennet yerleri.*

*Bizleri mağfur eduben bunlar ile kıl celis
Abdiye, ihvan-ı dine Kur'an'ı kıl hem enis.”²⁰³*

Hasan Tahsin Feyizli, ikinci bölümde kıraatlerdeki tecvid kaideleri ve fersî farklılıkları ele almıştır. Biz bu bölümde, tüm kaideleri doğrudan aktarmak yerine ihtilaf söz konusu olan bazı önemli noktaları çalışmamızda yer vermeyi daha uygun gördük. Önemli kavramların açıklamalarına yer vererek kısa bir özet halinde sunmaya çalıştık. Hem müellifin hem de hem de dipnotlarda geçen kaynaklardan önemli gördüğümüz kısımları aktardık.

3.3.5.1. İstiaze

istiaze'nin (طَانَ الرَّجِيمُ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ) sığınmak anlamına geldiğini ve Müellif,

“Kur'an okuduğun zaman derhal o koğulmuş şeytandan Allah'a sığın”²⁰⁴ ayeti ile açıklamıştır. Kitap ve sünnete uygunluğu ile istiaze'nin yapılmasında ittifak hasıl olduğu nakledilmiştir.

İmam Nafi Kur'an'ın tamamında istiaze'yi gizli olarak okurken İmam Hamza ve Halef fatiha süresinde sesli, diğer yerlerde ise sessiz okumuşlardır. Mezhep imamaları istiaze'nin sesli veya sessiz okunmasının müstehap olduğunu ifade etmiştir. Feyizli, konuyu “sesli okunan yerler, sessiz okumanın müstehab olduğu yerler ve istiaze vecihler” başlıkları altında detaylıca işlemiştir.²⁰⁵

²⁰³ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 61.

²⁰⁴ Nahl, 98.

²⁰⁵ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 63.

3.3.5.2. Besmele

Feyizli, Besmele” (س ————— م ح ر) *Rahman ve Rahim Allah'ın*

adıyla başlarım” demek olduğunu ve kıraat imamlarının bu konuda ki ihtilaflarının olduğunu ifade etmiştir. Daha sonra “*sure başında besmele, sure ortasında besmele ve iki sure arasında besmele*” başlıkları ile konuyu detaylıca irdelemiştir.

Kıraat imamları Tevbe suresinin başında besmele çekilmesinde, bu sure hariç tüm surelere başlar iken ise besmele çekilmesinde ittifak etmişlerdir.²⁰⁶

3.3.5.3. Med ve Kasr

Kasr kısaltmak anlamına gelmektedir. Tecvid ıstılahında ise önünde med harfi bulunan bir harfin harekesini uzatmayarak okumaktır. Med, med veya lin harflerinden biri ile sesi uzatmaya denir.

Med, asli ve fer'i olarak ikiye ayrılırken asli med; harfi med sebebiyle meydana gelen bir elif miktarı uzatılan meddir. Fer'i med ise asli meddin miktarını bir sebeple arttıran meddir. Fer'i medler şunlardır;

1. Meddi Muttasıl

Harfi medden sonra sebebi medden hemze gelip ikisi de aynı kelime de olursa meddi muttasıl olur.

- İki elif uzatanlar: Kalun, İbni Kesir, Ebu Amr, Ebu Cafer ve Yakub
Bunlara kasr ehli denir.
- Üç elif miktarı uzatanlar: İbni Amir, Kisai ve Halefu'l-Aşir
Bunlara tevassut ehli denir.
- Dört elif miktarı uzatan: Asım
- Beş elif miktarı uzatanlar: Verş, Hamza²⁰⁷

2. Meddi Munfasıl

Harfi medden sonra sebebi medden hemze gelip ikisi ayrı ayrı kelimelerde olursa buna meddi munfasıl denir.

- Bir elif miktarı uzatan (kasr yapan)lar: Kalun, İbni Kesir, Ebu Amr, Ebu Cafer ve Yakub

²⁰⁶ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 65-67.

²⁰⁷ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 69.

- İki elif miktarı uzatanlar: Kalun ve Duri
- Üç elif miktarı uzatanlar: İbni Amir, Kisai ve Halefu'l-Aşir
- Dört elif miktarı uzatan: Asım
- Beş elif miktarı uzatanlar: Verş, Hamza²⁰⁸

3. Meddi Bedel

Hemze-muhakkaka ve hemze-i müsehhhele'den sonra gelen harfi medde çevrilen eliflerin meddine Meddi Bedel denir.²⁰⁹

4. Meddi Lazım

Bir kelime ya da harfi medden sonra sükunu lazım gelirse Meddi Lazım olur.

a) Kelimede Meddi Lazım

- Bir kelimede harfi medden sonra gelen harfin sükunu cezimli ise Meddi lazım Kelime-i Muhaffef olur.
- Bir kelimede harfi medden sonra gelen harf şeddeli ise buna da Meddi Lazım Kelime-i Musakkale denir.

b) Harfte Meddi Lazım

- Huruf'u mukattaa okunuşuna göre harfi medden sonra gelen sükun cezimli ise Meddi Lazım Kelime-i Muhaffef olur.
- Hurufu mukatta'da harfi medden sonra gelen şeddeli sükun ile birlikte Meddi Lazım Harfi Musakkale olur.

Müellif burda şu önemli notu düşmüştür;

*“Susi, sonu veya sondan bir öncesi, harf-i medli olan bir kelimeyi kendinden sonra gelen kelimenin başına şeddeyle bağlar ve aynı şekilde vasil halinde (medd-i Lazım olarak) meddeder. Çünkü harf-i medden sonraki sükunlar, Susi için sükun-ı lazım durumundadır.”*²¹⁰

5. Meddi Arız

Harfi medden sonra sebebi medden sükunu arız gelmişse Meddi Arız meydana gelir.

1.) Meddi arız Tul ile dört elif, tevasut ile üç veya iki elif kasr ile ise bir elif uzatılmıştır.

²⁰⁸ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 70.

²⁰⁹ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 73.

²¹⁰ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 76.

- Tul ile okuyanlar: Verş ve Hamza ve Asım
- Tevassutla okuyanlar: İbni Amir, Kısıl, Asım ve Halef.
- Kasr'la okuyanlar: Kalun, İbni Kesir, Ebu Amr, Ebu Cafer, Yakub.

2.) Sükunu arızın olduğu harfin harekesi esre ise vakıf halinde dört vecih ile okunur;

- Tul
- Tevassut
- Kasr
- Kasr ile Ravm

***Ravm;** Son harfi esre ve ötre olan kelimeyi vakfedersen harfin harekesini sesin üçte biri kadar bir sesle okumaktır.²¹¹

3.) Sükunu arızın olduğu harfin harekesi ötre ise vakıf yaparken yedi vecih ile okumak caizdir;

- Tul
- Tevassut
- Kasr
- Tul ile İşmam
- Tevassut ile İşmam
- Kasr ile İşmam
- Kasr ile Ravm

***İşmam;** Asım'ın Hafs rivayetinde sonu ötre harekeli olan bir kelimenin üzerinde vakıf yaparken dudakların öne doğru uzatılması ve Yusuf süresi 11. Ayette geçen **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** kelimesini telaffuz ederken nun harfinde, dudakların öne doğru uzamasına denir.²¹²

6.) Meddi Lin

Müellif Meddi Lin için “*Harfi Lin'den sonra (yani makabli meftuh olan sakin vav veya ya harflerinden sonra) sükun gelirse Meddi Lin olur*”²¹³ tanımını yaptıktan sonra kıraat imamlarına göre bu konunun tüm ihtilaflarını resmederek açıklamıştır.

Hasan Tahsin Feyizli, detaylı bir med bahsinden sonra *Hemze* konusunu ele almış ve bunları;

²¹³ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 79.

²¹¹ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 77.

²¹² Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 78.

²¹³ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 79.

Bir kelimedede yanyana gelen iki hemzenin hükmü

İki kelimedede yanyana gelen iki hemzenin hükmü

Müfret (tek) Hemzenin hali

Konularını detaylıca ele almış ve tüm ihtilafları açıklamıştır.

3.3.5.4. İdğam, Sakin Nun ve Tenvinin Halleri

İdğam, kıraat ilminde birbirinin aynı olan veya mahreç ya da sıfatlarında yakınlığı olan iki harfin birincisini ikincisine katmak demektir.

- İdğamı sağır, sakin bir harfi kendisinden sonraki idğamı uygun bir harekeli harfe katmaktır.²¹⁴
- İdğamı kebir, iki harekeli harften birincisinin ikinciye idğamıdır.
- İdğamı misleyn, sakin bir harfi kendisinden sonra gelen aynı harekeli harfe katmaktır.

Gunneli idğam'ı misleyn

Gunnesiz idğam'ı misleyn olarak ikiye ayrılır.

- İdğamı mütecaniseyn, sakin bir harfi kendisinden sonra gelen aynı mahreçli fakat ayrı sıfatlara haiz olan harfe katmaktır.
- İdğamı mütekaribeyn, mahreçleri veya sıfatları ya da hem mahreç hem sıfatlarında yakınlık bulunan harflerden evveli sakin olanı ikincisine katmaktır.
- İzhar, sakin bir harfi mahreciyle açıkça okumaktır.

Verş, sakin nun'dan sonra gelen hemzenin harekesini sankin olan nun'a naklettiğinden izhar yapmaz.²¹⁵

- Müellif, İklab lügatte döndürmek anlamına gelirken ıstılahta, tenvin ve nun'dan sonra gelen ba harfini halis bir mime çevirip, mim harfini de gunne ile gizledikten sonra ba harfini okumaktır²¹⁶ tarifini yapmıştır.

Bu hususta ittifak vardır fakat dudakların gevşek kapanması gerekmektedir.

- İhfa, tenvin veya nun, kendilerinden sonra gelen on beş ihfa harfine uğrarsa buna ihfa denir. Ebu Cafer'e göre on yedi harftir. İhfayı uygulamak için bir fem'i muhsin'e ihtiyaç vardır.

²¹⁴ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 98.

²¹⁵ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 104.

²¹⁶ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 104.

Feyizli Ha-i Kinaye ve Cem'i Mim konularını da tüm kıraat imamlarına göre ele almış, örneklendirerek detaylı bir şekilde açıklamıştır.

3.3.5.5. Fetha – İmale / Taklil / Beyne Beyne

- Fetha tevcid ilminde med harfi olan elifi ağızla açmadan normal “a” sesiyle okumaktır.
- Meylettirmek anlamına gelen imale kıraat ilminde fetha harekeyi kesre harekeye doğru, yani elif'i ya harfine yakın bir sesle okumaktır ki buna imale-i kübra denir.

Eğer imale fetha harekeye doğru olursa o zaman da taklil / küçük imale olur.

İmam Hamza ve İmam Kısasi isim ve fiillerde elif'in yerine gelen vav ile ya harflerini imale ile, Verş ise taklil ile okur.

3.3.5.6. Lafzatullah

- Allah lafzının makabli meftuh veya mazmum olursa, kalın okunmasında, makabli kesre olursa ince okunmasında bütün kurra icma etmişlerdir.

Hasan Tahsin Feyizli, Lam harfinin okunuşu, Kelime sonlarında vakıf, Hükmü Ra konusu ve Ha-i sekt konularını da detaylı bir şekilde ele alarak eserin içeriğini kaynaklarıyla birlikte zenginleştirmiştir.²¹⁷

3.3.5.7. Sekte

Sekte nefesi tutarak kısa bir süre sesi kesmek demektir.

- Hafs Kur'an'da dört yerde sekte yapar:
 1. Kehf süresi (18/11)
 2. Yasin süresi (36/521)
 3. Kıyamet süresi (75/27)
 4. Mütaffifin süresi (83/14)²¹²
- Ebu Cafer süre başlarındaki bütün heca harflerinde sekte yapar; isterse bir harf olsun.²¹⁸

²¹⁷ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 143.

- Verş, Ebu Amr, İbni Amir ve bir vechinde Yakub iki süre arasında besmelesiz, sekte yapar.²¹⁹

- Bunların dışında kalan imamlar sekte yapmazlar.

Müellif, İzafet Ya'larının Fetha ve Sükunu konusu ile ikinci bölümü sonlandırmıştır.²²⁰

3.3.6. Ferş-İ Huruf

Hasan Tahsin Feyizli, bu bölümde kıraatlerdeki ferşi farklılıklar 114 süre olarak ele almış ve şablonlar halinde okuyucusuna sunmuştur.²²¹ Müellif bölüme imam ve raviler tablosu ile başlamış ve dipnotlar ile sonlandırmıştır.

KIRÂAT-İ AŞERE İMAM VE RÂVİLER TABLOSU							
2. Râvi		1. Râvi		İmam		Rumûz	
وَرَش	ج	قالون	ب	نافع	ا	أَبِج	
قُنْبُل	ط	بَثْرِي	هـ	ابن كثير	ي	دِهَز	
شُوسَى	ى	دُورَى	ط	ابو عَمْرٍو	ح	حُطَي	
ابن دَكْوَان	م	هشام	ل	ابن عامر	ك	كَلَم	
حَفْض	ع	ابو بكر شُعْبَة	ص	عاصم	ن	نَصْغ	
خَلَّاد	ق	خَلْف	ض	خَمْرَة	ف	فَضْغ	
حَفْص دُورَى	ت	أبو الحارث	س	كِسَائِي	ر	رَسْغ	
ابن جَمَاز	جم	عيسى ابن وَرْدَان	عى	ابو جَعْفَر	جع	جَنْغ	
رُوح	حه	رُؤَيْس	يَسْ	يعقوب	يع	يَنْغ	
أفريس	سه	أشْحَق	سَخ	خَلْف عَاشِر	خل	خَلْ	

²¹⁸ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 133.

²¹⁹ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 133.

²²⁰ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 139.

²²¹ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 143.

İmamlar

1. Nafi ve Ebu Cafer :	Medine'lilerin
2. İbni Kesir:	Mekke'lilerin
3. Ebu Amr ve Yakub :	Basra'lılann
4. İbni Amir:	Şam'lılann
5. Asım, Hamza, Kısıl, Halefu'I-Aşir :	Kufe'lilerin imamı olmuşlardır. ²²²

3.3.7. Ayetlerin İnfirad Ve İndirac Usülü İle Okunuş Şekilleri (Vücuhat)

Feyizli bu bölümde, Mısır Tariki İnfirad usülüne göre okunan ayetlerin vücuhatı ve okunuşlarını şablonlar halinde resmederek ele almıştır.²²³ Bölümün sonunda ise müellif, yine Mısır tariki ile indirac usülüne göre ayetlerin tertibini eserinde işlemiştir. Ayrıca Feyizli, son bir başlık açarak *on kıraat imamının Hz. Peygambere ulaşan silsilesi* şemalarını eserine yansıtmış ve kaynakça ile çalışmasını sonlandırmıştır.

Hasan Tahsin Feyizli'nin doçentlik ünvanı aldığı, daha sonrada derleyip telif ettiği bu kıymetli eser, Kıraat İlmi'nin, Türkçe kaynağı olarak kıymetli bir çalışma olarak okuyucusuna sunduğu değerli bir eser olmuştur.

²²² Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 143.

²²³ Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, 267.

SONUÇ

İslam tarihi içerisinde, birçok alim yetişmiştir. Bu değerli şahsiyetler, çeşitli ilim dallarında uzmanlaşmış, birçok öğrenciyi eğitmiş ve bu ilmi mirası günümüze kadar taşımışlardır. Özellikle ülkemizde, Osmanlı medreselerinde yetişmiş bilginler, yalnızca belirli bir alanda değil, aynı zamanda dil biliminden fıkıh ilmine, astronomiden kelim ilmine kadar geniş bir yelpazede bilgi sahibi olmuşlardır.

Ancak Cumhuriyet sonrasında özellikle medreselerin kapanması, ilmi faaliyetlerin önüne ciddi engeller koymuştur. Bu dönemde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın faaliyetlerine devam etmesine rağmen, siyasi etkenler ve hızla değişen küresel sorunlarla başa çıkabilme durumu, ilmi faaliyetlerin azalmasına neden olmuştur. Yeni şartlar, hızla değişen dünya ve medreselerin azalmasıyla birlikte, eskisi gibi nitelikli hocalar ve öğrenciler yetişememiş, yetişenler de geçmiş alimler kadar geniş bir konu yelpazesinde uzmanlaşamamışlardır.

Tüm olumsuz koşullara rağmen, Cumhuriyet sonrasında önemli şahsiyetler ortaya çıkmış, çeşitli alanlarda eserler sunmuş ve yetiştirdikleri öğrencilerle adlarından söz ettirmişlerdir.

Bu tez çalışmasında, Hasan Tahsin Feyizli'nin hayatı, eserleri ve Kur'an-ı Kerim ile Kıraat İlmi'ne olan katkıları ele alınmıştır. Feyizli, doksan yıllık ömrü boyunca bir dizi eser sunmuş, tercüme faaliyetlerinde bulunmuş, öğretmenlik yapmış ve akademik çalışmalarıyla birlikte yirmiden fazla makale yazmıştır. Ayrıca, Meal ve Kıraat İlmi çalışmaları ile adını hem Türkiye'de hem de Avrupa'da duyurmuştur. Müellifin sadece ilmi çalışmalarıyla değil, aynı zamanda mühendislik alanında dünya çapında tanınan bir icada imza atmış olması da bu çalışmanın yapılmasını teşvik etmiştir.

Feyizli, Türkçe ezanın okunduğu, Kur'an-ı Kerim'in okunmasının yasak olduğu bir dönemde hafızlık yaparak, tüm zorluklara rağmen çocukluk ve gençlik yıllarında ilmi çalışmalarını büyük bir aşkla sürdürmüştür. İstanbul'da İmam Hatip Lisesi açıldığı yıl kaydını yaptırmış, Kırşehir'den tek başına ayrılarak İstanbul'a yerleşmiştir. İmam Hatip Lisesi eğitimi alırken aynı zamanda Elektrik bölümünü de okuyarak iki liseden mezun olmuş ve dışarıdan sürdürdüğü ilmi faaliyetlere devam etmiştir. Lise mezuniyetinin ardından İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'ne yerleşmiş ve önemli bir ismin talebesi ve sınıf arkadaşı olmuştur.

Müftülük yapma isteğiyle çıktığı ilmi yolculuğunu öğretmenlik yaparak sürdürme kararı alan Feyizli, önce Gaziantep, sonra da Ankara'da İmam Hatip

Liselerinde hem öğretmenlik hem de yöneticilik yapmıştır. Aynı dönemde Teknik Üniversitenin elektrik bölümünden mezun olarak Mühendislik unvanını elde etmiş, uzun süre staj yapmış ve radyo evinde çalışmıştır.

Tercüme teklifi aldığı dönemde;

- İslam'da Mal ve İdare,
- İslam İnancı Fıkıh-ı Ekber ve Akaid-i Nesefi,
- İslam'da Miras Hukuku

Gibi değerli eserleri tercüme etmiş ve ayrıca sadeleştirme faaliyetlerinde bulunmuştur. Sadeleştirdiği eserler arasında;

- İslam Fitri Tabii ve Umumi Bir Dindir
- Mi'yar-ı Sedat (Klasik Mantık) gibi önemli eserler bulunmaktadır.

Müellif, yaptığı bu çalışmaların büyük bir beğeni toplaması üzerine meal teklifi almış ve bu süreci, "O gece sabaha kadar uyumadım hem heyecandan hem mutluluktan, hem de sorumluluk duygusundan dolayı..." şeklinde ifade etmiştir. Beş yıl süren Feyzü'l-Furkan Meal çalışmasını büyük bir titizlikle sürdüren müellifin bu kıymetli eseri, 4 milyonu aşkın basım yapmıştır.

Emekli olduktan sonra ilmi faaliyetlerini akademik çevrede sürdürmeye karar veren Hasan Tahsin Feyizli, Rotterdam Üniversitesi'nde yüksek lisans programına başlamış ve "İmam'ı Asım Hafs Rivayeti ile İmam'ı Nafi Verş Rivayetinin Karşılaştırılması" adlı çalışmasını tamamlayarak, iz yayıncılık tarafından basıma sunulmuştur.

Yüksek lisans eğitimini tamamladıktan sonra ara vermeden doktora çalışmalarına başlayan Feyizli, "Kur'an'da Hukuk ve Ahlak İlişkisi" tezini başarıyla savunarak Doktor unvanını elde etmiştir.

Hasan Tahsin Feyizli'nin "Kıraat'i Aşere" isimli çalışması ile doçent unvanını elde etmesi, bu önemli eseri yayımlayarak Türkçe bir Kıraat kaynağı oluşturması, ilmi çalışmalar açısından değerli bir katkı sunmasını temsil etmektedir. 81 yaşında Profesör unvanını "Cahiliyye Zihniyetinin Kur'an'la Değişimi" adlı çalışması ile kazanan Feyizli, bu süreçte birçok makale de yayımlamış ve Elektrik alanındaki çalışmalarına ara vermeden devam etmiştir. Elektrik alanında icat ettiği üç fazlı motorları koruyan bir alet hem TÜBİTAK hem de Avrupa ülkelerinde patent almış ve benzeri olmayan bir çalışma olarak öne çıkmıştır.

Profesör Doktor Hasan Tahsin Feyizli, Türkiye'de yetişmiş kıymetli bir şahsiyet olarak son yıllarda dikkat çekmektedir. Hem ilmi hem de bilimsel alanlarda adından söz ettirmiş, birçok öğrenci yetiştirmiş, Hafız Kurra ve mühendis olarak da bilinen bir mucit olmuştur. İleri yaşına rağmen hala ilmi çalışmalarına devam eden Feyizli'nin son çalışması olan "Müslümanlaşmanın Ders Kitabı" yakında okuyucuyla buluşacaktır. Feyizli'nin bu eseri, kapsamlı bir perspektif sunarak Müslümanlaşma konusunu ele alması beklenmektedir.

KAYNAKLAR

- Akaslan, Yaşar. “Kıraat İlmi Sistematiğinde Usûl Kavramları”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 217-251.
- Bardakoğlu, Ali vd. *İslam İlmihali 2.cilt İslam Ve Toplum*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008.
- Başkurt, Emrah. “Prof. Dr. Hasan Tahsin Feyizli Kur’an Yaşamak İçin Gönderilmiş Bir Kitaptır”. *Vuslat Dergisi* 215 (2019).
- Birişik, Abdülhamit. *Kıraat İlmi Ve Tarihi*. Bursa: Emin Yayınları, 2018.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu’s-sahih*. Kahire: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1419.
- Civriz, Mücahit. “Ömrünü Kur’an Çalışmalarına Adanmış Bir Çınar: Hasan Tahsin Feyizli”. *Mihvak Dergi* 3 (2019), 22-24.
- Çelik, Mustafa. *Ticaret Ahlakı*. Ankara: Misak Yayınları, 2002.
- Çollak, Fatih. *Asım Kıraati*. İstanbul: Üsküdar Yayınları, 2006.
- Dıraz, Muhammed Abdullah. *ed-Din*. Kahire: Mektebetü’l-İman, 1979.
- Ebu Amr Osman Bin Said Ed Dani. *Et Teysir Fi Kıraatil Seb’a*. thk. Ferid Muhammed Bin Azuz. Beyrut: Daru İbni Kesir, 1985.
- Ebu’l-Hüseyin Müslim b. Haccâc. *el-Câmiu’s-sahih*. Riyad: Mektebetü’r-Rüşd, 1422.
- Ed-Dimyati, Ahmed b. Muhammed b. Ahmed. *İthafu Fudalai’l-Beşer bi’l-Kıraati’l-Erbaa Aşer*. thk. Enes Muhra. Beyrut: Darü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2011.
- Erdem, Mustafa. *Hiz. Adem (İlk İnsan)*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.
- Ez-Zerkeşi, Ebu Abdullah Bedreddin Muhammed b. Bahâdır b. Abdullah. *el-Burhan fi Ulumi’l-Kur’an*. Kahire: Darul Kutubil İlmiyye, 1959.
- Feyizli, Hasan Tahsin. “Akla Tesir Eden Faktörler Ve Eylem”. *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 12/23 (2017), 49-62.
- Cahiliye Zihniyetinin Kur’an’la Değişimi. İstanbul: İz Yayıncılık, 2020.
- “Dinsiz İlim Ve Hür Yaşama”. *Edep Dergisi*, 8-12.
- Feyzî’l-Furkan Kur’an’ı Kerim Mealî. İstanbul: Server Yayınları, 2006.
- “Fiillerin Oluşumunda Fonksiyon Akıl mı İrade mi?” *Akademik Teklif Hukuk Ve İdari Bilimler Dergisi* 3/5 (2016), 8-25.
- “Helal Kazanma Ve Beslenme”. *Gimdes Dergisi* 29 (2013), 12-13.
- Feyizli, Hasan Tahsin. “Helal Olmalı”. *Gimdes Dergisi* 36 (2014), 27-28.
- “Helal ve Haram Konusuna Kur’an Penceresinden Bakış”. *Gimdes Dergisi* 56 (2017).
- “Hermenötik Bilgisi”. *Vuslat Dergisi* 253 (2022).
- “Hicret Ve Hayata Yüklendiği Anlam”. *Gimdes Dergisi* 68 (2018).
- “Hümanist mi, Salih İnsan mı? –Kavramsal Bir İnceleme-”. *Akademik Teklif Hukuk Ve İdari Bilimler Dergisi* 2 (2016), 8-26.
- İmam’ı Asım Hafs Rivayeti İle İmam’ı Nafi Verş Rivayetinin Karşılaştırılması. İstanbul: Kökler Derneği Yayınları, 2020.
- “İslam’a Göre Evlenecek Adaylar”. *Gimdes Dergisi* 67 (2019), 16-19.
- “İslamda Ticaret Ve Kazançlarını Haramlaştıran Müslümanlar”. *Gimdes Dergisi* 65 (2019), 12-14.
- İslam’da ve Diğ er İnanç Si stemleri nde Oruç-Kurban. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1988.
- Kıraat-i Aşere. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018.
- “Kur’an Perspektifinden Put Edinme Ve Putlaş(tır)ma Psikolojisi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/21 (ts.), 277-302.
- Kur’an’da Ahlak-Hukuk İlişkisi. İstanbul: İz Yayıncılık, 2020.

- “Kur’an’da Aile Hukuku”. *Avrupa İslam Üniversitesi İslam Araştırmaları Dergisi* 3 (2010), 41-59.
- “Kur’an-ı Kerim Ve Beslenme”. *Helal Yaşam Tıbbi Dergisi* 2/2 (2020), 39-54.
- “Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım”. *Gimdes Dergisi* 2/1 (2020), 1-6.
- “Mahluku Halık Yerine Koymak Ne Demektir?” *Gimdes Dergisi*, 24-26.
- “Müslüman Faizi Nasıl Yer?” *Gimdes Dergisi*, 1-3.
- “Toplumda Helal ve Tayyib Yaşam Sistemine Doğru”. *Gimdes Dergisi* 68 (2019), 40-43.
- “Uzakdoğu Ülke Dinlerinde Kurban”. *İpekyolu Dergisi* 5 (1996).
- “Uzakdoğu Ülke Dinlerinde Oruç”. *İpekyolu Dergisi*, 4.
- Fırat, Yavuz. *Kur’an Tilavetinin Kuralları (Tecvid)*. Kayseri: Tezmer Yayıncılık, 2014.
- Genç, Yaşar. “70 Yaşında Doktoraya Başladı 81 Yaşında Profesör Oldu”. *Yeni Şafak* (22 Kasım 2015).
- İbn Bellebân, Muhammed b. Bedruddîn b. ‘Abdulhaḵk. *Buğyetu’l-Mustefîd fî ‘İlmi’t-Tecvîd*. thk. Remzî Sa‘duddîn Dimeşkiyye. Beyrut: y.y., 1422/2001.
- İbn Cezeri, Muhammed b. Muhammed. *Münciü’l-Mukrin ve Mürsidü’t-Talibin*. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1980.
- Takribu’n-Neşr fî’l-Kıraati’l-Aşr*. Mısır, 1293.
- Tayyibetu’n-Neşr fî’l-Kırâ’âti’l-Aşr*. thk. Muhammed Temîm ez-Zağbî. Cidde: y.y., 1414/1994.
- Kâdî, Abdülfettâh Abdülganî el-. *el-Budûru’z-Zâhira fî’l-Kırââti’l-Aşerati’l-Mütevâtira*. Kahire: Matbaatü Mustafa el-Halebî, 1955.
- Kala, Şule. “Limanıma Uğrayan Bütün Yolcuları Alırım”. *Karabatak Dergisi* 53 (Kasım 2020), 24-32.
- Karaçam, İsmail. *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okuma Kaideleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2016.
- Kur’an-ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraatı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2016.
- Kisâ’î, Ebû’l-Hasen ‘Alî b. Hamza b. ‘Abdullâh el-Kûfî el-. *Muteşâbihâtü’l-Kur’ân*. thk. Muhammed Muhammed Dâvûd. b.y.: y.y., 1998.
- Komisyon. *Kur’an Yolu Türkçe Meali ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
- Kur’an-ı Kerim Meali*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010.
- Lekesiz, Ömer. “‘Kendi Menzilinde Akan Bir Hayat’ Hasan Tahsin Feyizli”. *Yeni Şafak* (Aralık 2020).
- Mehmet Bahçekapılı - Mehmet Dağ. *Kur’an’ı Kerim’i Anlamak*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Molla Efendi, Muhammed Emin. *Umdetü’l-Hallân fî İdâhi Zübdeti’l-İrfân*. İstanbul: Karahisarizade Sahaf Esad Matbaası, 1870.
- Muhammed Cemaleddin Bin Muhammed Bin Said El Kasimi. *Mev’izatul Müminin Min İhyau Ulumiddin*. thk. Me’mun Bin Yahya Muhyiddin el Cennan. Beyrut: Darul Kutubil İlmiyye, 2003.
- Önen, Hacı. *Kıraat Tarihi Ve Kıraat Farklılıklarının Kur’an Tefsirine Etkisi*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017.
- Özcan, Zeki. *Teolojik Hermenötik*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2003.
- Öztürk, Mustafa. “Meâl”. *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/205-207. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019.
- Pakdil, Ramazan. “Ta’lim Tecvid Ve Kıraat”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları*.

- Suyûtî, Celâlüddîn Abdürrahmân b. Muhammed es-. *el-İtkan Fi Ulumi'l Kur'an*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale Naşirun, 1973.
- Şahin, Sefa. "Yaşayan İlim Hazinesi, Hasan Tahsin Feyizli". *A.A Haber Ajansı* (2020).
- Tatar, Burhanettin. *Hermenötik*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2004.
- Temel, Nihat. *Kıraat ve Tecvid İstılahları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2020.
- Tetik, Necati. *Başlangıçtan IX. Hicri Asra Kadar Kıraat İlminin Tarihi*. İstanbul: İşaret Yayınları, 1990.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. *es-Sünen*. Kahire: Dâru'l-Hadis, 1419.
- Topaloğlu, Bekir. *İslam'da Kadın*. İstanbul: Yağmur Yayınları, 1968.
- Ünal, Mehmet. *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kıraat Farklılıklarının Rolü*. İstanbul: Çelik Yayınevi, 2019.
- Wilhelm Diltey. *Hermeneutik ve Tin Bilimleri*. çev. Özlem Doğan. İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Azim Dağıtım, 2011.
- Kur'an'ı Kerim Yüce Meali*. İstanbul: Merve, 2012.
- Zerkânî, Muhammed Abdulazîm. *Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân*. Mısır: Matbaatu İsâ el-Bâbî el-Halebî ve Şürekâuhû, ts.
- Youtube. "Prof.Dr. Hasan Tahsin Feyizli Tefsir Dersleri". Erişim 13 Ağustos 2023.
<https://www.youtube.com/@prof.dr.hasantahsinfeyizli6795>
- Youtube. "Akmedrese". Erişim 15 Ağustos 2023.
<https://www.youtube.com/@Akmedrese/videos>
- Youtube. "Hayati Hecelerken 2- - Hasan Tahsin Feyizli 2". Erişim 17 Ağustos 2023.
<https://www.youtube.com/watch?v=YBZKdvpsL78>
- Youtube. "Hasan Tahsin Feyizli Meal Dersleri." Erişim 17 Ağustos 2023.
<https://www.youtube.com/watch?v=P-E3zVIA5pE>
- Youtube. "Hasan Tahsin Feyizli". Erişim 20 Ağustos 2023.
<https://www.youtube.com/watch?v=MSerAaaPHjA>
- Youtube. "Hasan Tahsin Feyizli - Adalet ve Salih İnsan". Erişim 20 Ağustos 2023.
<https://www.youtube.com/watch?v=0iayhT-jick>
- Youtube. "Perşembe Sohbetleri- Prof.Dr.Hasan Tahsin Feyizli Kayseri Eğitim Kültür Ahlak ve Çevre Derneği ". Erişim 22 Ağustos 2023.
<https://www.youtube.com/watch?v=n7x1znJa9-E>
- Youtube. "Akademik Çalışma Nasıl Olmalı?" Erişim 22 Ağustos 2023.
<https://www.youtube.com/watch?v=plZSnMhBhRQ>
- Youtube. "E-Seminer Prof.Dr.Hasan Tahsin FEYİZLİ". Erişim 23 Ağustos 2023.
<https://www.youtube.com/watch?v=kGHFzfKBhRM>
- Youtube. "HasanTahsin Feyizli "Gençlerle Tecrübe Paylaşımı" Söyleşisi-1-". Erişim 23 Ağustos 2023.
<https://www.youtube.com/watch?v=YdCmpGfAnYU>
- Youtube. "Doç. Dr. Hasan Tahsin FEYİZLİ Fatiha Suresi 1-4. Ayetler". Erişim 26 Ağustos 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=D3MekUiVy68>
- Youtube. "Doç. Dr. Hasan Tahsin FEYİZLİ Fatiha Suresi 1-4. Ayetler". Erişim 26 Ağustos 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=D3MekUiVy68>
- Youtube. "Trt Hayatın Sesleri Hasan Tahsin Feyizli". Erişim 29 Ağustos 2023.
<https://www.youtube.com/watch?v=psPSzXChBiM>
- Youtube. "Hasan Tahsin FEYİZLİ-Feyzü'l Kur'an Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Mealinin Yazarı". Erişim 29 Ağustos 2023.
<https://www.youtube.com/watch?v=fi5WysulAU>

Youtube. "İlim Yolunda Bir Ömür-Prof.Dr.Hasan Tahsin Feyizli -. Erişim 30 Ağustos 2023. https://www.youtube.com/watch?v=ShuqSO_vywc

Youtube. "Prof. Dr. Hasan Tahsin Feyizli'nin İlim Yolculuğu (69. Bölüm). Erişim 30 Ağustos 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=KQoz9Q009BI>

İstagram. Prof. Dr. Hasan Tahsin Feyizli. 16 Kasım 2022. Erişim 23 Ağustos 2023. <https://www.instagram.com/prof.dr.hasantahsinfeyizli/?hl=tr>

Wikipedia. "Hasan Tahsin Feyizli". Erişim 08 Ağustos 2023. https://tr.wikipedia.org/wiki/Hasan_Tahsin_Feyizli

Facbook. "Prof.Dr.Hasan Tahsin Feyizli. 12 Ekim 2022". Erişim 23 Ağustos 2023. https://www.facebook.com/HasanTahsinFeyizli/?locale=tr_TR

AYBÜ İslami İlimler Fakültesi Kütüphanesi'nin Açılışı Gerçekleştirildi. 20 Ekim 2022. Erişim 06 Ağustos 2023. Ağustos 2023. <https://www.aybu.edu.tr/aybu/tr/haber/15513>

Türkiye Yazarlar Birliği.Hasan Tahsin Feyizli'ye Üstün Hizmet Ödülü. Ocak 2023. Erişim 06 Ağustos 2023. <https://www.tyb.org.tr/hasan-tahsin-feyizliye-ustun-hizmet-odulu-58468h.htm>

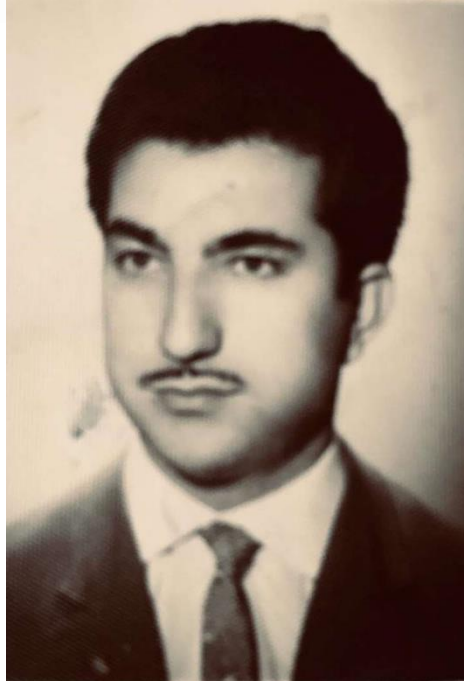
"Prof. Dr. Hasan Tahsin Feyizli ve Kıymetli Eseri Feyzü'l Furkan- Tefsirli Kur'an-ı Kerim Meali". Erişim 08 Ağustos 2023. <https://www.akwa.us/prof-dr-hasan-tahsin-feyizli-ve-kiymetli-eseri-feyzul-furkan-tefsirli-kuran-i-kerim-meali/>

EKLER

EK 1. HASAN TAHSİN FEYİZLİ’NİN FOTOĞRAF ALBÜMÜ

Hasan Tahsin Feyizli'nin 1957 yılında, İmam Hatip Lisesi 3. Sınıfı okurken çektiği fotoğraflar.¹

1963 yılında çekilen bu fotoğraf, Yüksek İslam Enstitüsü mezuniyet hatırası.

İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü. 1963 yılından bir hatıra.

1963 yılında Yüksek İslam Enstitüsünde çekilen bu fotoğrafta müellif, sınıf arkadaşları Mehmet Ali Sarı, İsmail Karaçam gibi önemli isimlerle...

1972 yılında çekilen bu fotoğrafta Feyizli, Gaziantep'te, İmam Hatip Lisesi Müdür iken çekirmiş.

1975 senesinde Gaziantep İmam Hatip Lisesi öğrencileri ile Ankara Hacı Bayram'ı Veli Camii Ziyareti esnasında çekilmiş fotoğraflar.

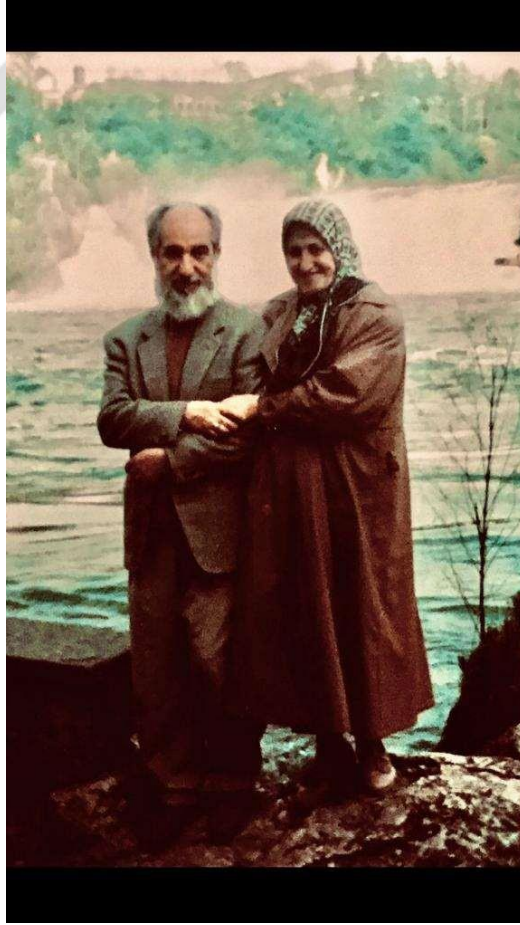
1982/83 yıllarında Ankara İmam Hatip Lisesinde öğretmenlik yaptığı dönemde, öğrencileriyle çekilmiş bir fotoğraf.

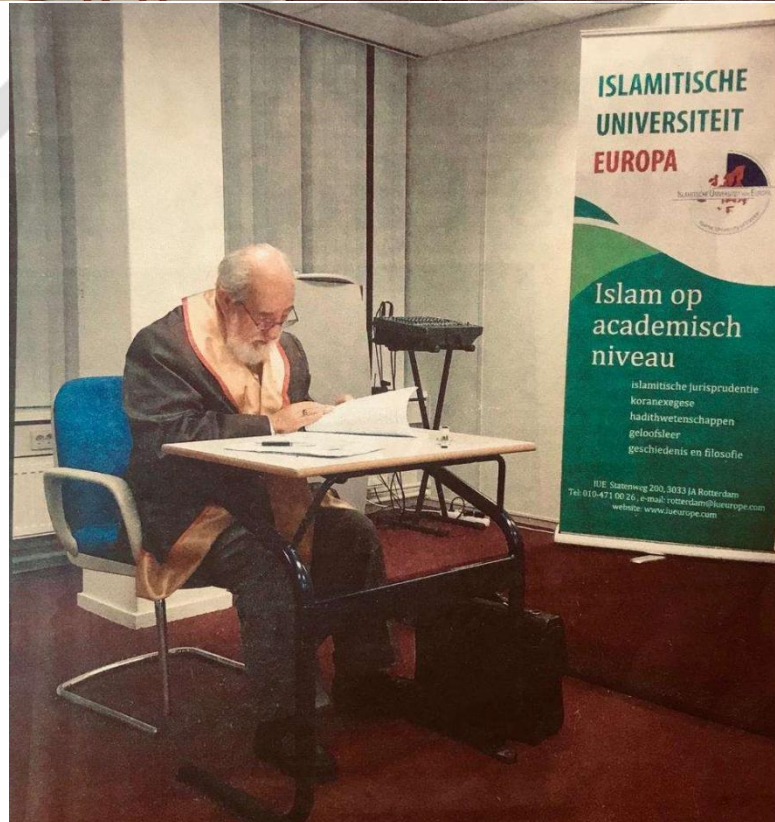
1985 Yılında emekli olan Hasan Tahsin Feylizli'nin, okula veda konuşmasından bir kare.

Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara Dini Yüksek İhtisas Merkezinde, Kıraat'i Aşere icazeti aldığı gün, Kur'an'ı Kerim tilaveti yaparken çekilen fotoğraflar.

2018 yılında kaybettiği rahmetli eşi Nimet Feyizli ile çekilmiş bazı hatıratlar.

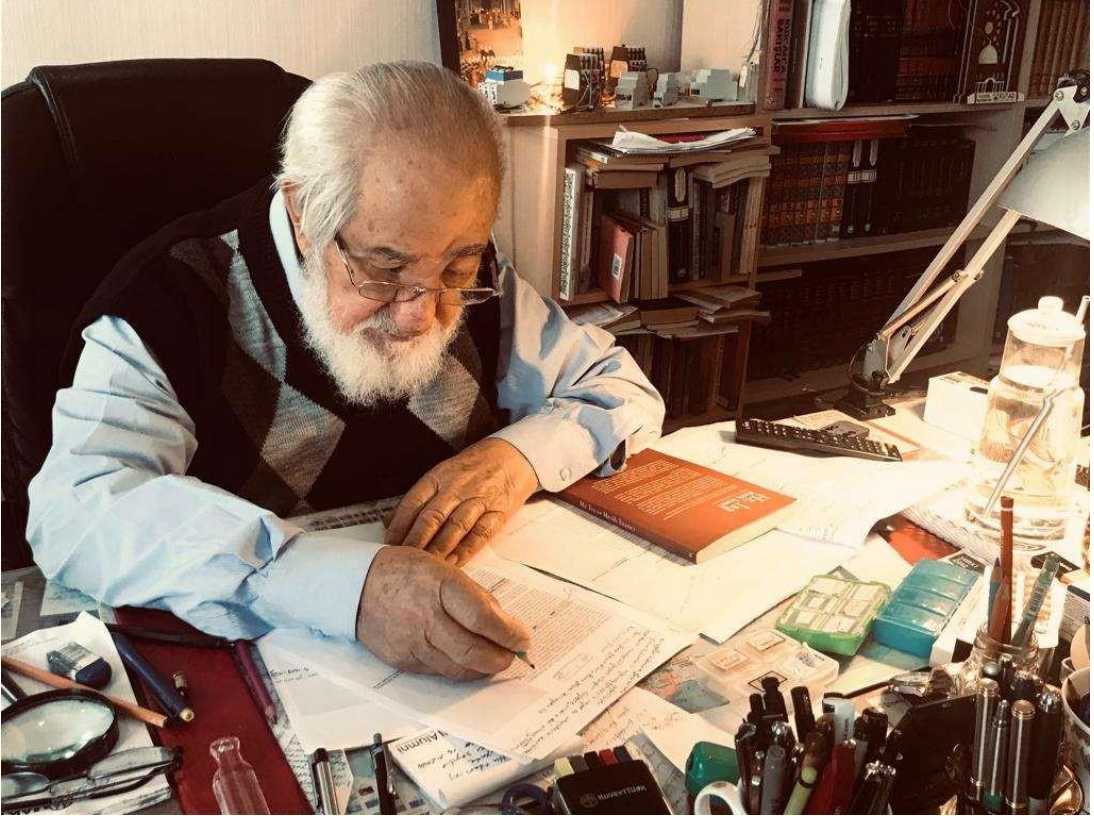
Rotterdam İslam Üniversitesi'nde 2013 yılında Doçent unvanı alan müellifin yabancı basında yer alan haberi.

Ankara Yıldırım Beyazıt üniversitesine kütüphanesini bağışlayan Hasan Tahsin Feyizli'nin, üniversiteye yaptığı ziyaretinde çekilmiş fotoğrafı.

Feyizli'nin, Türkiye Yazarlar Birliği tarafından 2022 yılında üstün hizmet ödülüne layık görülerek, "Yılın Kültür Adanı" ödülünün takdimi sırasında çekilmiş fotoğrafı.

Hasan Tahsin Feyizli ile 12.01.2024 tarihinde, yüz yüze yaptığımız görüşmemizde çektiğimiz fotoğraflar.

Feyizli ile 12.01.2024 tarihinde, yüz yüze yaptığımız görüşmemizde, birlikte çektiğimiz anı.

Kleine scholen moeten sluiten

■ Als het aan de Onderwijsraad ligt, dan sluiten de komende jaren alle scholen die minder dan 100 leerlingen tellen.

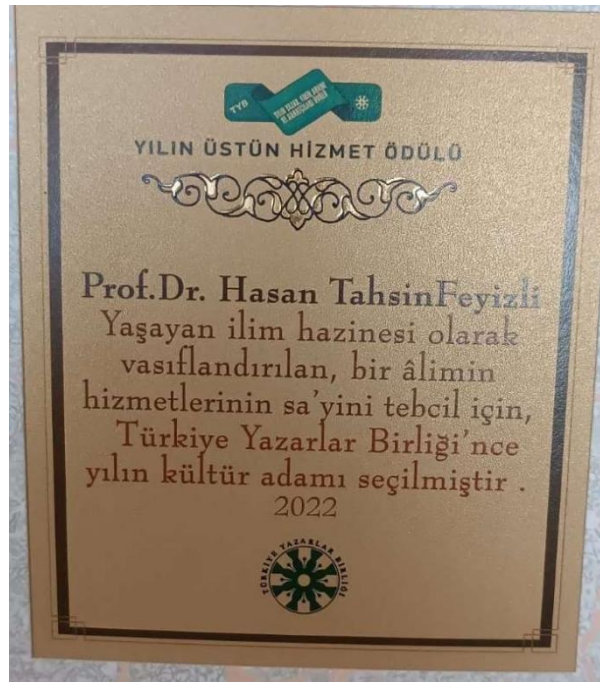
■ Sophia Maria Kaşıkçı - Neervoort

Het ministerie van Onderwijs ontving dit advies van het orgaan. Op dit moment zijn er scholen die soms minder dan 25 leerlingen hebben. Deze scholen bevinden zich veelal in de dunbevolkte gebieden in Nederland zoals het noorden van Nederland of de Achterhoek. De kwaliteit van het onderwijs op de kleine scholen zou vaak ver onder de maat zijn. De komende jaren zal naar verwachting het aantal leerlingen dalen. Het aantal scholieren zal

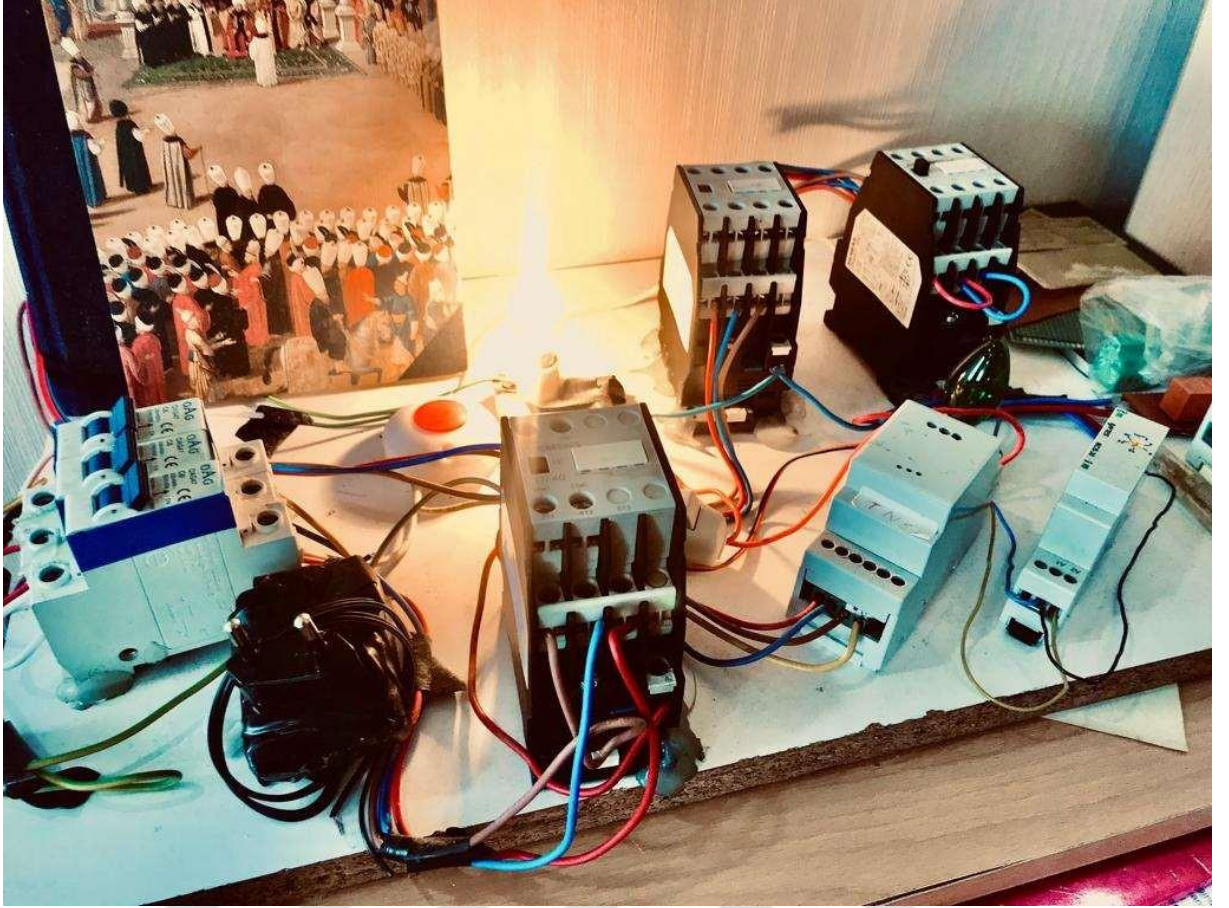
tussen nu en 2020 naar schatting afnemen tot 100.000 leerlingen. De kleine scholen zijn volgens het adviesorgaan niet alleen slecht voor de kwaliteit van het onderwijs maar ook te duur. De SP bestempelt het advies als 'belachelijk'. De partij wil dat Gedupeerde Staten een brandbrief sturen naar het ministerie van Onderwijs.

Het advies betekent een grote afbraak aan de leefbaarheid. Als het plan wordt doorgevoerd dan moeten 96 van de 233 Zeeuwse basisscholen dicht.

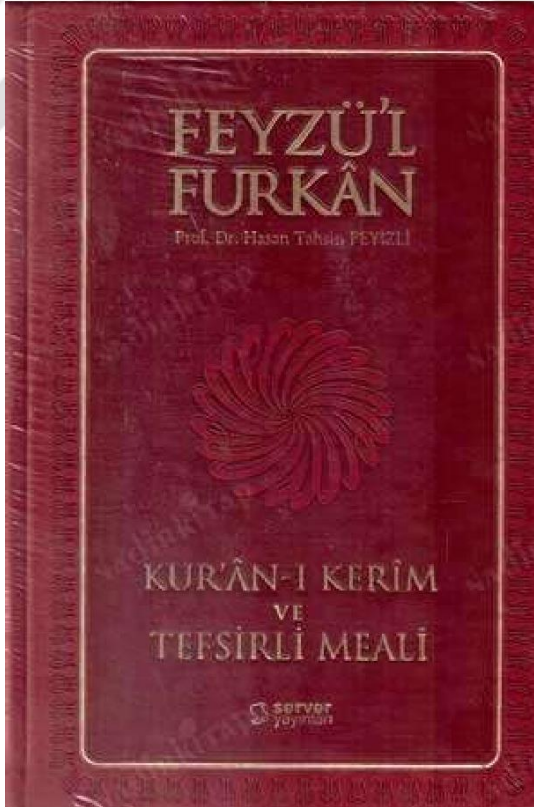
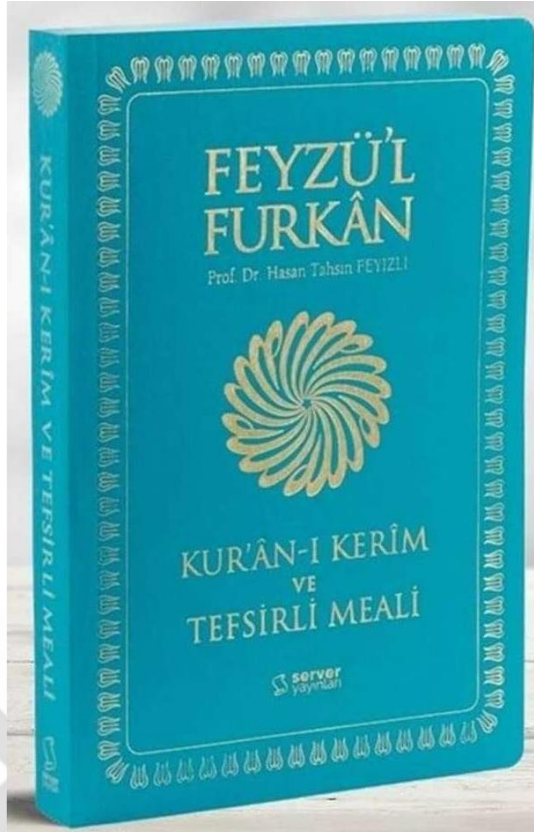
Yabancı basında Hasan Tahsin Feyizli.

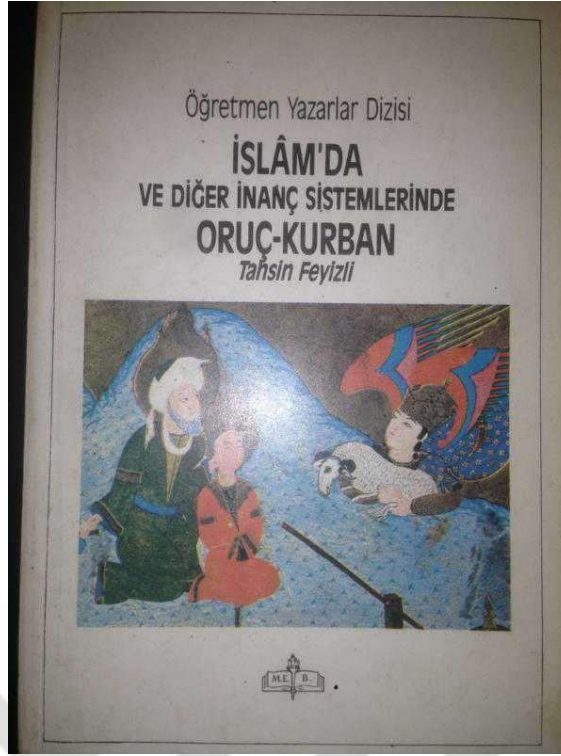
Türkiye Yazarlar Birliği Tarafından verilen ödül.

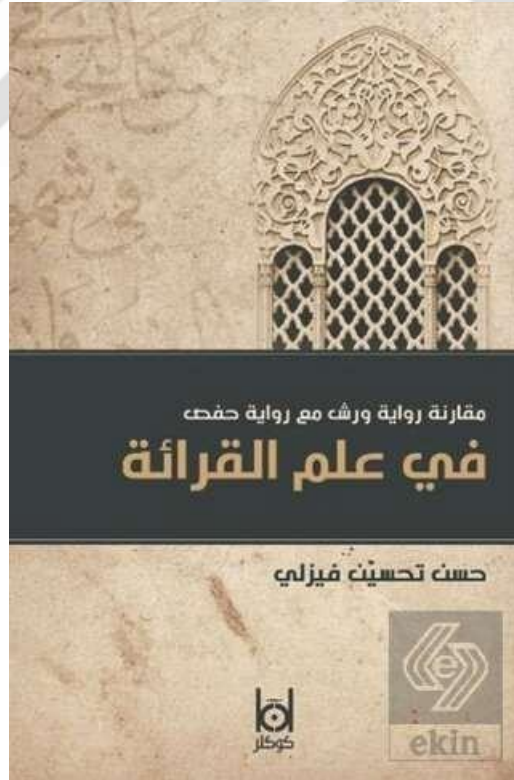
Pek çok unvanının yanında ayrıca mühendis olan Hasan Tahsin Feyizli'nin, üç fazlı motorların yanmasını önlediği, Tubitak tarafından patentini aldığı ve Avrupa ülkelerine gönderilen icadı.

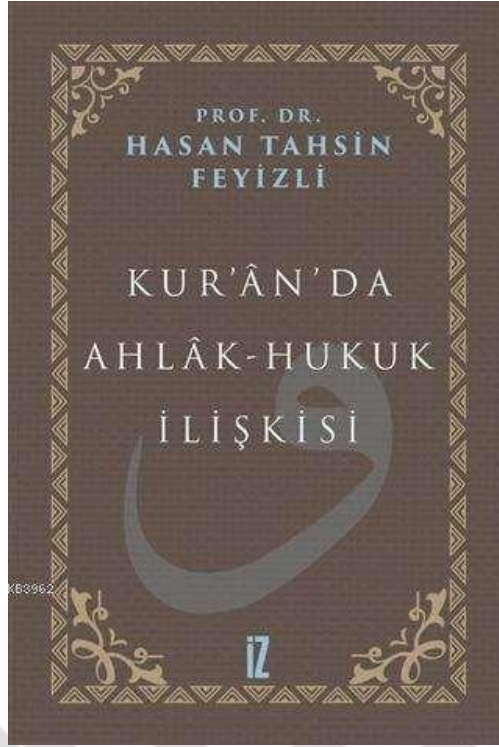
Hasan Tahsin Feyizli'nin dört milyonu aşkın basımı yapılan ve en önemli eseri olan Feyzü 'ül-Furkan Meali.

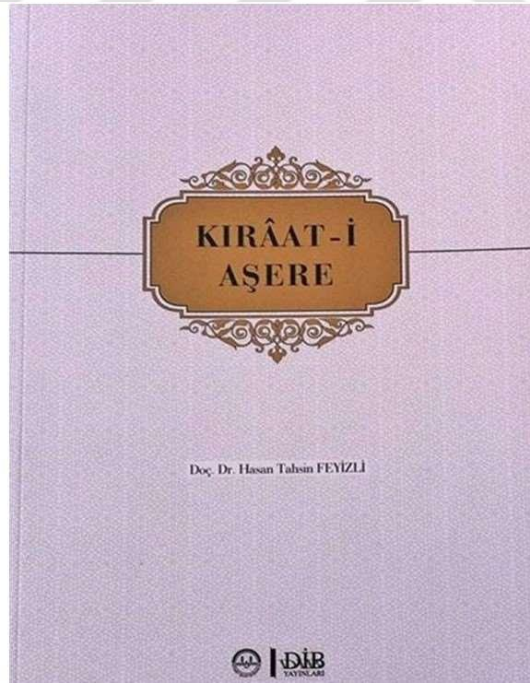
Müellifin ilk telif eseri olan “İslam’da ve Diğer İnanç Sistemlerinde Oruç-Kurban”.

Feyizli’nin yüksek lisans tezi olarak çalıştığı ve daha sonra basımı yapılan “İmam’ı Asım Hafs Rivayeti ile İmam’ı Nafi Verş Rivayetinin Karşılaştırılması” adlı eser.

Feyizli'nin, doktora tezi olan bu çalışmanın daha sonra basımı yapılmış olan kapaklı fotoğrafı.

Müellifin, aynı zamanda doçentlik çalışması olan ve Türkiye'de yapılmış ilk Türkçe kıraat İlmi eseri, Kıraat'ı Aşere.

Feyizli'ni, n Profesör unvanı aldığı bu kıymetli çalışmanın basılmış hali.

Müellifimizin ulaşabildiğimiz Tercüme ettiği ve Sadeleştirdiği, basımına ulaşabildiğimiz eserleri.

¹ Hasan Tahsin Feyizli ile yaptığımız görüşmede, bizzat kendi albümünden birlikte seçtiğimiz hatıratlar.